

12-08-2022

Pimmatiginninneq akiorniarlugu periusissiaq

Paaqqinnittarfiit, meeqqat
atuarfiat inuusuttullu ilinniarfii

Imarisai

Siulequt.....	3
Eqikkagaq.....	4
Aallaqqaasiut – ulluunerani paaqqinnittarfinni, atuarfinni inuusuttullu ilinniarfiini meeqqat inuusuttullu atugarissaarnerulernissaannut taakkualu akornanni pimmatiginnittarnerup akiornissaanut pingaarutilimmik suliniuteqalerpugut	7
Kapitali 1 Tunuliaqutaa, tungavilersuutit allaatiginninnerillu	8
1. Ilinniagaqarfinni pimmatiginnittarnek pillugu nuna tamakkerlugu periusissiasamat siunnersuutip ineriartortinnerani periutsit atorpeqartut	8
2. Ilisimatuussutsikkut pimmatiginninneq pillugu paasinnittaaseq	8
3. Pimmatiginninnerup inunnut ataasiakkaanut inooqatigiinnullu kinguneri.....	10
4. Pimmatiginninnermik kalaallit oqaasii taaguutaallu	11
5. Pimmatiginninneq piginnaatitaaffeqarnermit isigalugu (Meeqqap piginnaatitaaffii pillugit isumaqatigiissut).....	12
6. Onlinekulturi.....	13
7. Inersimasut paasinninngikkaangata	13
8. Suliffeqarfiit atuarfiillu meeqqat ineriartornerannut sunniutaat.....	14
9. Atuarfimmi pimmatiginnittarnek pillugu naatsorsukat MIO-llu paasisai kvalitativiusut	15
10. Pimmatiginninneq akiorniarlugu nuna tamakkerlugu periusissiasap suliarinialernerani etnografiskiusumik misissuigallarnerit	16
11. Nuna tamakkerlugu periusissiasamat suliniuteqalernermit najoqqutat empiriskiusut.....	17
12. Pimmatiginnittarnek pillugu Tumit qulequtaasut 12-it, 2020-2021-mi katersorneqartut	18
Kapitali 2 Innersuussutit, suliat tungavilersuutillu	26
Innersuussutit pillugit oqaatsit aallaqqaasiussat	26
1. Tungaviit marluk – Najukkamik tungaveqarnek aamma nuna tamakkerlugu ataqqatigiissaarineq.....	26
2. UANGA AAMMA UAGUT: Pimmatiginninnermik paasinnittaatsinik tungaviusunik suliaqarnek.....	27
3. Atuarfinni, inuusuttut ilinniarfiini atuartullu angerlarsimaffiini pimmatiginninneq akiorniarlugu iliusissatut pilersaarutit aamma ulluunerani paaqqinnittarfinni pimmatiginninnermut akiuinerup perorsarsiamassusertut naleqartitatullu isiginera	29
4. Inatsisissatut innersuussutit – atuarfimmi politikki, atuartut mappii kommunellu aqunneqarnera	29
5. Kammagiitta – ulluunerani paaqqinnittarfinni atuarfimmilu nukarliit alloriarfianni suliniutinut programmi.....	30
6. Didaktikkilerineq.....	31
7. Kulturikkut kingornussat, nunani issittuni pædagogikki pimmatiginninnermillu akiuineq	32
8. Atuartut angerlarsimaffii, kollegiat aamma atugarissaarnissamat suliniutit	33
9. Inuusuttut, pimmatiginninnermik akiuineq aamma attaveqatigiinneq	34

10. Onlinekkut pimmatiginninneq suliniutillu	34
11. Ilinniartitsisut pædagogillu ilinniaraangata	35
12. Ilinniartitsisunut pædagoginullu peroriartornermini ajornartorsiutilinnut immikkut ikiuineq	36
13. Angajoqqaatigiit sulinermi ilanngunneqarput.....	36
14. Meeqqat inuusuttullu atugarissaartikkumallugit inuiaqatigiinni suliniutini allani pimmatiginninnermik akiuiniarluni suliat ilanngunneqartut aamma ilisimatusarnermi qulequttat	37
15. Meeqqat inuusuttullu atuarnerini/ilinniagaqarnerini sunngiffiinilu ”suluit”	37
16. Aallarniinermi aqutsisut kiisalu pimmatiginninnermut akiuiniaqatigiit pilersinneri	38
2021-2025-mi suliassanut suliniutinullu takussutissiaq kiisalu akisussaasut	39
Nuna tamakkerlugu ataqatigiissaarluni sulinermit aningaasartuutissatut missingersuut.....	40
Najoqqutat.....	41
Ilanngussaq 1 Kommissorium	43
Ilanngussaq 2 Atuartut sinniisaanniit akissutit.....	49
Ilanngussaq 3 Kammagiittap nalilerneqarnera.....	55
Ilanngussaq 4 Apersuinernit issuakkat ilanngussassat.....	68
Ilanngussaq 5 Malinnaatitat	84
Ilanngussaq 6 Tusarniaanermi akissutit	85

Siulequt

Inatsisartut 2019-imi upernaakkut ataatsimiinneranni Inatsisartut isumaqatigiittut aaliangerput nunamut tamarmut atuuttussamik pimmatiginnitarneq akiorniarlugu periusissiortoqassasoq. Periusissiaq meeqqanik inuusuttunillu ilinniartitsiffiusunut tamanut, tassa ulluunerani neqeroorutinut, atuarfinnut kiisalu inuusuttut ilinniarsiinnut sammisuussasoq aalianginneqarpoq.

Naalakkersuisut anguniagaraat inuiaqatigiit tamanit illugiimmik ataqseqatigiiffiusut, aammalu isummanik assigiinngisitaartuunermillu paaseqatigiinniarfiusut. Taamaattumik nuannaarutigisorujussuarput pimmatiginnitarneq akiorniarlugu periusissiaq una peqatigiinnernik pitsaasunik illugiimmillu ataqqinninnermik ukkatarinnittusaaq saqqummiussinnaagatsigu.

Naalakkersuisut kissaatigaat inuiaat illugiissumik nukittorsaqatigiissasut - inuit ataasiakkaarlugit inuiaqatigiittullu. Meeqqat inuusuttullu nunaqarfimmiikkunik illoqarfimmiikkunilluunniit pitsaasunik toqqissisimantunillu alliarturnermi atugassaqartinneqartussaapput. Taamaattumik inuiaqatigiittut tarnikkut atugarissaarneq ukkatarisariaqarparput inuillu peqatigiinneri peqqinnartut sanarfillugit. Meeraq inuusuttorluunniit meeqquerivimmiippat, atuarfimiippat inuusuttulluunniit ilinniarsianni ilinniartuuppat – angerlarsimappat peqatigiiffimmulluunniit sungiusariarsimappat peqatigiinnerit ataqatigiinnerillu pitsaasut inuunermut pitsaasumut aqutissaapput.

Immikkuullarissumik assigiinngisitaartumillu inuiaqatigiuvugut. Naalakkersuisunut pingaarpoq sumiiffinni ileqqut, kulturit pissutsillu pimmatiginnittarnermut akiuniarnermi aaqqiiniutinut ilaatinneqarnissaat. Taamaattumik kommunit sumiiffinnilu susassaqtut allat periusissiaq piviusunngortinniarnernani suleqatigineqarnissaat pingaartuuvoq. Periusissiaq sumiiffinni pissutsinut tulluarsarneqarpat – piviusunngortitsiniarnermi nunami tamarmi tamanna meeqqanut inuusuttunullu iluaqutaasumik sunniuteqarnerpaassaaq.

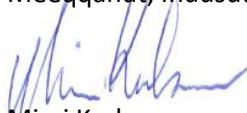
Inuiaqatigiinni inuit tamarmik atorfissaqartinneqarput. Taamaattumik tamavitta meeqqat inuusuttullu atugarissaarnissaat pimmatiginnittarnerlu pineqartillugit akisussaassutsimik tiguseqataasariaqarpugut kivitseqataallutalu. Naalakkersuisut, kommunit, angajoqqaat, meeqqueriviit, atuarfiit, inuusuttut ilinniarsii aammalu sunngiffimmi sammisassaqtitsiviit kisimiillutik allannguisinnaanngillat – ataatsimoorlutali meeqqat inuusuttullu atugarissaarnissaat pillugu suliniutit pitsanngorsarsinnaavagut. Taamaattumik periusissiamik matumanga piviusunngortitsiniarluni suliaqarnissaq qilanaaraarput, pimmatiginnittarnermillu akiuniarluni pitsaasumik kinguneqarluartumillu suleqatigittoqarnissamik kissaassilluta.

Ilinniartitaanermut, Kultureqarnermut, Timersornermut Ilageeqarnermullu Naalakkersuisoq,

Peter Olsen.

Meeqqanut, Inuusuttunut, Ilaqutariinnut Peqqinnissamullu Naalakkersuisoq,

Mimi Karlsen.

Eqikkagaq

Pimmatiginnittarneq akiorniarlugu periusissiap eqikkarneqarnera – Paaqqinnittarfinni, atuarfimmi inuusuttullu ilinniarfiini

Periusissiami matumani tungaviumik oqaatiginiarneqartoq unaavoq **pimmatiginnittarneq inooqatigiinnermi pilersarteq aammalu inunnik ataasiakkaanik eqquisarteq**. Kinguneri inuup inuillu pimmatiginninnermit eqqugaasut atugarissaarnerannut inuunermullu isumalluarnerannut annertuujusinnaapput. Taamaatumik pimmatiginnittarneq akiorniarlugu sulineq inuiaqatigiit ataatsimoorlutik suliasaralugulu akiussaafigivaat.

Periusissiaq maannakkut atuuttoq paaqqinnittarfinni, atuarfinni inuusuttullu ilinniarfiini atuuttussatut naatsorsuutigineqarpoq. Tassa suliffeqarfinni meeqqat inuusuttullu ilinniarnermik, pædagogikkimik ineriartornermillu avatangiiseqarfigisaanni. Pingaartuuvoq ilinniartitsinerit pædagogikkimik atuiffiusut, aammalu meeqqat inuusuttullu silarsuup periarfissaanut ammariartorfigisaat, inooqatigiinnikkut akuerineqarnermik akaarinninnermillu ilisarnaateqarnissaat. Taamaatumik periusissiap pimmatiginnittarnermik akiuiniarluni suliniuteqarneq ilinniagaqarfinnilu ilinniartitsissutaasut ilisimasat suliniutillu aqutugalugit ataatsimoorlertipai, taamaaliornikkut pimmatiginnittarnermik akiuinnermi suliniutaasut paaqqinnittarfiit, atuarfiit inuusuttullu ilinniagaqarfiisa suliaannut tungaviumunut qanillisilluinnarnerisigut pivoq.

Skandinaviami pimmatiginnittarnermik ajattuisarnermillu ilisimatusarnerni ilisimasat periusissiami aallerfigineqarput, tamatumunngalu peqatigitillugu Kalaallit Nunaanni pimmatiginnittarnermik paasissutissanik pisunillu ilisimasani katersisoqarluni. Ilisimasat pigineqareersut Kalaallit Nunaata Avannaani, Kitaani Tunumilu inooqatigiinnernit ajattuisarnerit pillugit paasinnittaatsinik misillitakkannillu etnografiimi kvalitativiumik misissuinerit atorlugit ilaartorneqarput. Etnografiikkut misissuueqqaarnerit taakkua najukkani suliniutit periusissiami qitiutinneqarnerannut tunuliaqutaapput, tassami periusissiaq marlunnik tungaveqarmat:

Tungaviumisut siulleq kommunini suliaqarnermut tungasuuvoq. Kommunit oqartussaaffeqarfimmini suliniutinik aallartitsinissaminnut akisussaasuupput aammalu kommunit pimmatiginnittarnermut akiuinnermi naleqartitassanik imaluunniit pimmatiginnittarnermut politikimik ineriartortitsinermikkut paaqqinnittarfinnut atuarfinnullu tapersersuisussaapput. **Tungavisut aappaanni nuna tamakkerlugu suliniutit ataqatigiissarneqassapput.** Suliniutini taakkunani pædagoginik ilinniartitsisunillu ilinniartitseqqiinerit neqerorutaassapput, kiisalu tungaviumisut aappaanni pimmatiginnittarneq inooqatigiittarnerillu pillugit ilisimasanik avitseqatigiinnissamut paasisitsiniaanissanillu annertuunik aammalu ilinniakkatigut ilisimasanik ineriartortitsisoqassaaq. Taakkua saniatigut nuna tamakkerlugu suliniuteqartut nunap immikkoortuini pingasuni suliniutip ukiuisa siullit pingasut ingerlanerini pimmatiginnittarneq pillugu akiuinnermi suliniutit pillugit seminarernissanut qaaqqusisussaaput taakkuninngalu ingerlatsisussaallutik. Naatsorsuutigineqarpoq kommunini nunalu tamakkerlugu suliniutit **digitalikkut pimmatiginnittarnermut** suliniutinik ilaqartinneqassasut, tamannalu pissasoq inuit naapeqatigiittarfiini oqaatsitta nipillu atukkatta eqqartortakkagullu pillugit piumasaqarnikkut oqaloqatigiinnikkullu. Tamanna aamma inersimasut akornanni atuutissaaq, tassami naatsorsuutigineqarmat inersimasut inooqatigiinni mikisuni annertuunilu digitalikkut paaqqinninnermut digitalikkullu eqqumaffigisassanut maligassaassasut pitsaasut.

Inassutigineqartut immikkoortunut ukununnga aggugaapput:

Inatsisiliorneq:

Pimmatiginnittarnermut akiuiniarnerup inuiaqatigiinni pingaaruteqartutut inissimalernissaa anguniarlugu suliniuteqarnermut atatillugu arlaqartunik inatsisissanik suliniuteqartoqassasoq inassutigineqarpoq.

- Atuarfinni, efterskoleni inuusuttullu ilinniarfiini atugarissaarnissamut pimmatiginnittarnerullu akiornissaanut politikkeqalernissaq inatsisitigut piumasaqaataalissaaq.
- Piaartumik angusaqarnissaq siunertaralugu atuartut mappiisa iliuusissatullu pilersaarutit oqaasertaannut pimmatiginnittarneq atugarissaarnerlu ilanngunneqassasut.
- Kommunalbestyrelsit pisussaaffilerneqassapput atuarfiit atugarissaarnissamik pimmatiginnittarnerillu akiornissaannut tapersersuutaasussanik najugarisaminni pilersaarutininik ineriartortitsissasut.

Inuit immikkut ilisimasallit ilisimasaasa annertusarnissaannut suliniutit:

Ilinniartitsisumut pædagogimullu ilinniarnerit kiisalu inuusuttut ilinniarfiini pædagogikum kaammattorneqassapput, pimmatiginnittarneq, gruppini kulturi aammalu atukkanik allannguinerne atugassarititaasut pillugit ilisimasat ilinniartitsinerminnut najoqqutassaminni ilinniartitsinerminnilu ilanngutissagaat. Tamatumunnga peqatigitillugu pædagogit ilinniartitsisullu ilinniarteqqinneqarnissaannik neqeroorutit ineriartortineqassapput. Ilinniartitseqqiinerit taakkua ilinniartitsisunit angalasunit najugarineqartunut ornigullutik isumagineqassapput, ilinniartitsinerit pineqartut paaqqinnittarfinni atuarfinnilu ulluinnarni sulinermut toqqaannartumik attuumassuteqartilerlugit.

Ilinniartitsisunut pædagoginullu innarligaasimasunut ikiorsiineq:

Ilinniartitsisut pædagogillu ilaat siusinnerusukkut annertuumik innarligaasimasut meeqqanik inuusuttunillu suliaqarnerminni nukissaqarniarnertik naammagittarsinnaanertillu unamminartuutissinnaavaat. Akerlianik ilinniartitsisut pædagogillu tassaapput atuarfiit pimmatiginnittarnerup akiorniarneqarnerani pingaartitat suliniutillu ineriartortinnerini qitiulluinnartut. Ilinniartitsisut pædagogillu inooqatigiinnermi isumaliortaatsikkullu annertuutigit amigaateqartut oqaloqatigiittarnissanik, ilinniartitsisuunerup nuannaarutigeqqilernissaanut namminerlu naleqassutsimik annertusaanissaannut ikiuutaasussanik neqeroorfigineqassapput.

“Kammagiitta”-mik paaqqinnittarfinni, atuarfiup avataani ornittakkani atuarfinnilu nukarliit alloriarfiini suliniutit:

Meeqqat nukarliit eqqarsaatigalugit “Kammagiitta”-mi pimmatiginnittarneq akiorniarlugu suliniutaasut atornerqalernissaat isumassarsiatsialattulluunniit atornissaat inassutigineqarpoq. Tassa paaqqinnittarfinni, nukarliit atuarfiup avataanni ornittagaanni kiisalu atuarfimmi nukarliit alloriarfianni. “Kammagiitta”-mi suliniutit atuartut ataasiakkaat toqqartornagit ittoortilernagilluunniit meeqqat akornanni taakkualu eqqaanni kulturimut inooqatigiinnermullu sammitinneqarput. Atortussiat [Mary Fondimit](#) Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfik suleqatigalugu ineriartortitaapput. Mary Fonden kunngikkormiutut ataqqinassusillip kronprinsesse Maryp pilersitaraa.

Didaktikkikkut aqqut:

Atuarfinnut, efterskolenut aammalu inuusuttut ilinniarfiinut inassutigineqarpoq, pædagogikki didaktikkilu atorlugit suliniutit, atuarfimmut atassuteqarnerulersitsisut inooqatigiillunilu ataatsimooqatigiinnermik siursaataasut ilanngussuunnissaat isumaliutigissagaat. Tamanna pisinnaavoq soorlu atuartitsinerup avatangii-sinik ilaqartinneqartup atorneratigut, atuartunik peqataatitsinerunik, kulturi pillugu ataatsimiinnertigut

aammalu ilinniarnermut aqquataasut issittumi misilittagarineqartut kamannertaqanngitsut saassussiumanertaqanngitsullu atugaanerisigut.

Atuartut angerlarsimaffii kollegiallu:

Meeqqat inuusuttullu angerlarsimaffitsik qimallugu illoqarfinni allani, soorlu atuartut angerlarsimaffiini kollegianilu najugaqartarput. Angerlarsimaffiit taakkua, piffissap ilaani angajoqqaani angerlarsimaffinnik taarsiisut, atugarissaarnermut tunngaviusarput aammalu inuusuttut inuusuttoqatiminnut attaveqarnerminnik ineriartortitsinerannut akuusarlutik. Taamaattumik atuartut angerlarsimaffiini kollegianilu sulisut pimmatiginnittarnerup akiorniarneqarnerani peqataaqullugit kaammattorneqarput, aammalu inuusuttut najugaqartut atuarfimmi, illoqarfimmi, atuartut angerlarsimaffiini aammalu kollegiami qanoq atugarissaartiginerat taakkununga alaatsinaaquneqarpoq.

Angajoqqaat akulerutinneqassapput:

Angajoqqaatigiit paaqqinnittarfinni atuarfinilu pimmatiginnittarnermut politikkip aammalu pimmatiginnittarneq akiorniarlugu suliniutinut peqataaqullugit kaammattorneqarput. Angajoqqaat paaqqinnittarfiit ‘Atuisuisa katersuuttarfiiniittut’ aammalu atuarfiit siulersuisuini ilaasortaasut kaammattorneqarput angajoqqaat suliniuteqaqqullugit, angajoqqaat meeqqallu akornanni akaareqatigiinnermut, ataqqeqatigiinnermut paaseqatigiinnissamullu ikorfartuutaasussanik.

“Suluit” pingaartumillu inuusuttunut attaveqartarneq:

Kajumissaarutigineqassaaq meeqqat inuusuttullu sunngiffimmi kulturikkut inuunerat pingaaruteqartoq najukkani nunalu tamakkerlugu pimmatiginnittarnerup pinaveersaartinneqarnerani minnerulersinneqarniarneranilu akuutinneqassasoq. Suliniut taanna taavarput “Suluit”, – ima isumaqartillugu “qullariartorniarneq”. Nipilersortartut, timersortartut eqqumiitsuliortartullu oqaatsinik saqqummiussanillu ataatsimooqatigiiffinnik akaarinniffiusunik qaaqqusisunillu ikorfartuutaasunut isumalioqataanissamut qaaqquneqassapput.

Inuusuttut ilaasa namminersulerumallutik inersimasut pingaartitaat tunuttarpat, tamatumalu kinguneriinnaasarpaa pimmatiginnittarneq pillugu paasissutissat nalinginnaasut akuersaarneqannginnerat imaluunniit naammaginarumik soqutigineqannginnerat. Akerlianik inuusuttut qulequttami pineqartumi akulerusimanissaat pisariaqartinneqarpoq, taamaaliornermikkut ilaquuttatik inuusunnerit ikinngutitillu isumassarsitisinnaagamikkit. Taamaattumik inuusuttut ataatsimoortarfiinut sammitinneqartunik taakkualu suleqatigalugit attaveqatigiittarnissamik suliniutit immikkut ittut piareersarneqarput.

Piffissaliussat:

Periusissiami suliniutit siullit siullermeerutaasumik atuarnerup august /september 2022-mi aallartinnerani ingerlanneqartussaapput. Ukiut 2022-2025 atuutsitsiniarluni suliniutinut atorineqassapput, piffissami tassaani suliniutit ineriartortinneqassapput patajaallisarneqarlutillu. 2025-mi suliniutit siullit iluarsiffigineqarnissaat eqqarsaatigalugu nalilersorneqassapput.

Aallaqqaasiut – ulluunerani paaqqinnittarfinni, atuarfinni inuusuttullu ilinniarfiini meeqqat inuusuttullu atugarissaarnerulernissaannut taakkualu akornanni pimmatiginnittarnerup akiornissaanut pingaarutilimmik suliniuteqalerpugut

Ukiuni kingullerni nunani tamalaani ulluunerani paaqqinnittarfinni, atuarfinni inuusuttullu ilinniarfiini pimmatiginnittarnerup malunnaataaneri soqutigineqaraluttuinnarput aallunneqarulerlutillu. Soqutiginninnerulernerq taanna aamma angerlarsimaffiup avataani isumaliortaatsikkut inuillu akunnerminni inooqatigiinnerisa pitsaanerusumik atugarissaarnerulernissaannik tamatigoortumik soqutiginnilernermut takussutissaavoq. Soqutiginninnerulerneq ilisimatuussutsikkut paasisanik tunngaveqartoq, tassuunakkut ilisimaneqarmat ajattugaaneq imaluunniit najugaqarfimmi sivisunerusumik atugarliorneq inunnut eqqugaasunut qanoq tarnikkut timikkullu aseroriartuutaatigisartoq.

Kalaallit Nunaat pimmatiginnittarnerup annertunerusumik sammineqalerneranut ilannguppoq. Taamaammat Inatsisartut 2019-imi upernaakkut ataatsimiinnerminni aalajangerput, meeqqat inuusuttullu akornanni pimmatiginnittarnerq akiorniarlugu ilinniarfinni amerlasuuni atugassamik nuna tamakkerlugu pimmatiginnittarnermut akiuiniarnermut periusissiamik sanasoqassasoq, tassa ulluunerani paaqqinnittarfinni, atuarfinni inuusuttullu ilinniarfiini atugassamik. Taamatut siamasissumik atuuttussaanerata takutippaa, pimmatiginnittarnerq suni pisuni tamani, meeqqat inuusuttullu nakkutigineqarfiini imaluunniit atuarfigisaanni, ilisimaneqartoq. Tassa pisuni oqartussaasut iluarsartuussinermik, imaritinneqartunik ingerlatsinernillu akisussaafeqarfiini.

Periusissiap ilisimatusarnermik tunngaveqarluni ineriartortinneqarnissaa kissaataasimavoq. Tamanna ima paasisariaqarpoq tunngavissanik, tunngavilersuutinik ilisimasanillu pimmatiginnittarnerq pillugu ilisimatusarnermeersunik aammalu atugarissaarnerq, paaqqinnittarfeqarnerq atuarfeqarnerlu pillugit ilisimatusarnermeersunik aallertoqassasoq. Periusissiaq piareerpat “pixi”-naqitaq minneq saqqummersinneqassaaq atuarfiit pisortaasa, siulersuisuisa, innuttaaqataasut, paaqqinnittarfiit pisortaasa, kommunalbestyrelsit allallu atugassaat.

Kapitali 1 Tunuliaqutaa, tunngavilersuutit allaatiginninnerillu

1. Ilinniagaqarfinni pimmatiginnittarneq pillugu nuna tamakkerlugu periusissiasamat siunnersuutip ineriartortinnerani periutsit atorqartut

Suliaq taanna ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfiup suliarivaa. Aqutsisoqarfimmi suliniuteqartussat pilersinneqarput, suliassaallu immikkoortunut pingasunut ukununga aggulunneqarpoq:

Immikkoortoq 1: Upernaaq-ukiaq 2020 - Ukioq 2021: Paasiniaalluni sulinerit, najoqqutassanik meeqqallu paasinnittaasiinik ujarlerfiusut kiisalu Avannaani Tunumilu angalanermi etnografi aallaavigalugu paasissutissanik kvalitativiusunik, tassa apersugaqarluni najuullunilu isiginnaarluni katersineq. Malinnaasussanik immikkut ilisimasaqartunik pilersitsineq. Peqatigiiffinnik, pisortat suliffeqarfiinik aammalu NGO-t sinniisaannik ataatsimeeqateqarnerit.

Immikkoortoq 2: Upernaaq 2021: Isummanik ineriartortitsineq, malinnaatitat siullermeersumik ataatsimii-sinneqarnerat, nuna tamakkerlugu periusissiamut siunnersuutip suliareqqaarnera allanneralu.

Immikkoortoq 3: Ukiaq 2021: Malinnaatitat aappassaannik ataatsimiisinneqarnerat, tusarniaaneq periusissiamullu siunnersuutip iluarsartuunera.

2. Ilisimatuussutsikkut pimmatiginninneq pillugu paasinnittaaseq

Suliami uani Skandinaviami ukiuni kingullerni pimmatiginnittarneq pillugu ilisimatusarnerit isumassarsiorfigineqarput (soorlu tak. Eriksson allallu 2000. Hansen 2005. Hansen 2005). Taakkua "nutaartaat" tassaavoq, pimmatiginninnerup inunnit ataasiakkaanit pilersinneqartarneranik paasinnittaaseq ilisimasanik nutaanik ilallugu annertusineqarmat, inooqatigiinnerup ingerlaasianik, najukkami kulturimik najukkanilu pimmatiginninnerup avatangiisai ilanngunneqarmata. Pimmatiginnittarneq inuit ataasiakkaat amigaatigisinnaasaannik killigisinnaasaannillu taamaallaat patsiseqartinneqarunnaarpoq, aammali inooqatigiit avatangiisillu amigaa-taat killissaallu annertuumik patsisaasutut tikkuarneqarput. Inuit ataasiakkaat pimmatiginnittarnerannik isumap kingunerisaanik ukiut siuliini pimmatiginninnermut akiuiniarnerit specialpædagogikkipp socialpædagogikkillu iluikut inissinneqartarput. Taakkunani suliniutini meeqqat ataasiakkaat 'pissusilersorneri ajortut tulluannngitsullu' pitsaaliorniarnaqartarput. Taamaaliornikkut pimmatiginnittarnerup meeqqat inuusuttullu amerlanerit akornanni pilersarnera arajutsineqartarpoq sunniutaaluunniit minnerusutut takorlorneqartarluni. Tamanna pissutigalugu innersuussutigineqarpoq, meeqqat inuusuttullu akornanni pimmatiginnittarnerup nalinginnaasumik qitiusumiit suliniuteqarfiginissaa pisariaqartoq.

Ullutsinni skandinaviami pimmatiginnittarneq pillugu ilisimatuussutsikkut sulineri socialpsykologiimi inuit inooqatigiit akulerutsitsisarnerannik ajattugaqartarnerannillu ilisimasat aallerfigineqarput (Kofoed & Søndergaard allallu 2009, 2013). Pissusilersortarnerit taama ittut annertuumik ajattuinerulersinnaasarput, pingaartumik najukkani inooqatigiiffiusuni, soorlu atuarfimmi klassimi ataatsimi, ulluunerani paaqqinnittarfimmi meeraqatigiinni imaluunniit suliffeqarfimmi suleqatigiinni toqqissisimajunnaartoqaraangat imaluunniit inuuneq isumaarukkaangat. Pimmatiginnittarnermik paasinninneq pingaartumik suliffeqarfinni, atuarfinni inuusuttullu ilinniarfiini inuit inooqatigiinnerannut taakkualu atugarisaannut sammitinneqartarnerat uani periusissiami sammeneqarpoq. Pimmatiginnittarnermik annertusisamik paasinnittaaseq taanna sociokultu-

reliimi paasinnittaatsimut tunngassuteqarpoq, tassani inuit ima paasineqartarmata taamaallaat pinngorti-taassutsimit angerlarsimaffimmilu pissutsinit sunnigaangitsut, aammali angerlarsimaffiup avataani inooqatigiinnermit sunnigaasut. Minnerunngitsumik inuit amerlanngitsut amerlasuullu ullup tiimiini eqqumaffiit amerlanersaanni katersuuffigisartagaanni: Ulluunerani paaqqinnittarfinni, atuarfinni, ilinniarfinni suliffeqarfinnilu.

Sociokulturelimik paasinnittaaseq, inuit akunnerminni pissusilersuutigisartagaannik soqutiginniffiusoq, nunatsinni ilikkagaqarniarnermik paasinnittaatsimi aallaaviusartoq takornartaangilaq, tassami soorlu Atuarfitsialaap 2009-mi suliniuteqarfigilernerani paasinnittaaseq taanna aamma atugaavoq: *“...angerlarsimaffimmi inuiaqatigiinnilu inuit akornanni pissusilersoqatigiittarneq inuup eqqarsaatersortarneranut tunngavivoq”.....(Olsen 2009 allallu).*

Pimmatiginninneq ullutsinni inooqatigiinnit ajattugaanertut amerlanertigut nassuiarneqartarpoq (Hansen 2018, Laflor 2020). Inooqatigiinnit ajattugaaneq piffissap ingerlanerani assigiinngitsorpasusinnaasarpog. Nangartuilluni oqaaseqarani nittarsaanneqarsinnaavoq, oqaatsinik annernartunik atuisoqarsinnaavoq, mallersuisoqarsinnaavoq, isumaliortaatsikkut annersaasoqarsinnaavoq, timikkut annersaasoqarsinnaavoq, timikkut ingalassimaniartoqarsinnaavoq, immikkoortitsisoqarsinnaavoq aamma sorraatsuuniartoqarsinnaavoq. Digitalikkut analogikkullu, ersinngitsukkut aamma toqqaannartumik ajattugaasoqarsinnaavoq.

Pimmatiginninneq pillugu sociokultureliusumik ilisimatusarnermi paasisat pingaaruteqarnerpaat ilagisaat tassaavoq, pimmatiginninneq avatangiisini pisunilu allannguutitut malussajasuusog, aammalu najukkami nunamilu ataqatigiinnikkut kultureqarnermi pissutsinit sunnerneqartartoq. Paasisap nutaap matuma kingunerisaanik Nunani Avannarlerni pimmatiginninnermik akiuiniarluni suliniutini najukkani pimmatiginniffiusuni kulturikkut allannguutit soqutigisaqalerneq pilerpoq, pimmatiginnittarnerup aallaavianeersunit. Meeraqatigiinni, atuarfinni klassimi atuaqatigiinni, inuusuttut ilinniarfiini atuaqatigiinni, gymnasiami atuaqatigiinni ukioqatigiittuni imaluunniit suliffeqarfimmi pimmatiginniffiusumi pissaaneqarnermik atuinerit, isumatuumik inuunerit avatangiisillu misissorneqartussaapput, imaluunniit pimmatiginnippasittoqaleraangat. Qallunaat ilisimatuut suleqatigiit eXploring Bullying in Schools, eXbus, ima oqaatigaat, pimmatiginninneq “nukiit amerlasuut sunniivigeqatigiittarnerisa” inernerigaat (Kofoed & Søndergaard allallu 2009).

Sociokulturiusumik ilisimasaqarluni pimmatiginninnermik paasinninneq ataatsimik assersuuteqarluni nassuiarneqarsinnaavoq:

Inuk inooqatigiinnermi aningaasarsiornikkut annertuutigut unaminartorsiornartuneersog pisariaqangilaq “piitsuunini” pissutigalugu pimmatigineqartoq, pimmatigineqarporli inooqatigiinni akaareqatigiinnginneq pimmatiginnittarnerlu atuummata. Taamaattorli piitsuuneq pimmatiginnissutaasinnaavoq – tassa aallarniutaasinnaavoq.

“Piitsuuneq”, immaqa allaanerussutaasutut paasineqartoq, pissutsinik allanik, ajattorneqartumut pimmatiginnissutaasunik, taarserneqarsinnaavoq, soorlu inuiaqatigiit avataatungaanni inooqataaneramik, aklerliisuteqarnermi ajorsarsimaneramik, imaluunniit nappaammik tuniluuttumik tunillatsissimaneramik il.il. Aamma inuiaqatigiinni qangaaniilli ileqqut atuuttut najugarisami pimmatiginnittarnermik sakkortunerulersitsinnaapput. Soorlu ukiut siuliini inuiaqatigiinni innarluutillit inooqataasut aqqusinerniit toqoqqaneqartartut tamallu inooqatigiinneranni takussaajunnaartillugit, taanna suli inooqatigiit ilaanni ersertarpoq isumami pigiliutiinnakkatut iluseqarluni aammalu innuttaaqataasut taakku qanoq ataatsimooqatigiit ilaattut naapineqarsinnaanerannik paasineqarsinnaanerannillu nalornissuteqarnikkut. Ileqqulersuutit allat, inooqatigiinni inissisimanerup kingunerisaanik ileqqut inuiaqatigiinnilu avatangiisini nutaaliat atugaasartut *suut* pimmatiginnissutaanerannut sunniuteqartarput - taakkualu *sooq* pimmatiginnittoqartarnera assiginngilaat. Pimmatiginninneq aamma pissaaneqartut akunnerminni inississorniarsaralutik anneruniinnerisa kingunerisin-

naavaat, naak inunntut ataasiakkaanut kingunerisinnaasaanik ersittumik tikkuarneqarsinnaasumillu takusasaqanngikkaluartooq. Taamaattumik aaqqiissutissaasunik suliniuteqarnermi pitsaaliuniarnermiluunniit suliniutissaagaluit qatangiinnarneqartarput avatangiisit ajornartorsiummik qaangiipallasinnaasutut, soqutaanngitsutut inissiisinnaanerannut, paatsuuinertut kiisalu pisariunngitsutut isigilersinnaanerisa malitsigikkajutarpaat. Tamannalu pissutigalugu soorlu Australiami pimmatiginninneq pillugu ilisimatuut innersuussutigigaat, pimmatiginninnermut akiuiniarneq atuarfimmi pisunik tamanik isiginnilluni suliniutaassasoq (Cross 2012, 2014). Inuiaqatigiinnit isigalugu oqartoqarsinnaavoq, pimmatiginninneq inooqatigiinnitsinni pilersarpoq inooqatigiillu akornanni qaangerniarneqartariaqarluni.

Periusissiaq maani pineqartoq periusissialiortoqarnissaanik aalajangernermut suliakkiissut naapertorlugu ilinniaritaanernut sammitinneqarpoq, taamaattorli isuma unaavoq pimmatiginnittarneq immiini meeqqat ajornartorsiutiginnilaat inuilli ajornartorsiutigaaat.

”Pimmatiginninneq taamaallaat atuarfimmi ajornartorsiutaanngilaq, inuiaqatigiinnili ajornartorsiutaavoq nalinginnaasoq”.
(Arnaq, malinnaasuni pisortat sinnerlugit ilaasortaasoq).

3. Pimmatiginninnerup inunntut ataasiakkaanut inooqatigiinnullu kinguneri

Piffissami sivisunerusumi pimmatiginninneq inooqatigiinnit ajattugaasumut/ - nut annertuumik kingunerluuteqartarpoq. Pimmatiginninnerup immiintut tatigineq immiinnullu naleqartinneq annikilliserujussuarterpai, soorlulu ajattugaasutut inissisimaneq inuunermik qatsussinngorsinnaasartoq. Aammalu uppersarsineqarsimavoq, pimmatiginninneq inersimasut meeqqallu isumakkut nanertisimatilersinnaagaat aammalu posttraumatisk stress-forstyrelsemik – PTSD - eqqugaasinnaaneq annerulersinnaalluni (Idsoe allallu 2012). Pimmatiginninneq taama ikkami atugarissaarnermut inuulluataarnermullu navianartorsiutaavoq, taavalu meeqqat inuusuttullu pimmatigineqarnermik eqqugaagaangata annertuumik innarliissutaasarpoq, tassami taamaalinerani meeraq *immiintut* sukkaasumik ineriartorfimmi qeqqaniikkami. Pimmatigineqarnermik misigisat eqqugaasut ilaasa inersimasunngornerminnut nassatarisarpaat, inooqatigiit akornanni annertuumik qulartunngorlutik namminnerlu sanngisuujunermikkik amigartumik upperisaqalerlutik.

Pimmatiginninneq taamaallaat eqqugaasunut kingunerluuteqarneq ajorpoq, aammali inooqatigiit pimmatiginniffiusut tamarmik eqqugaasarput (Hansen 2018). Pimmatiginninnermik kulturi akiorniarnearani ingerlaannarpat, inooqatigiit tamarmik ilaminnit ajattugaanissartik ernumassutigilersinnaasarpaat. Piffissami sivisunerusumi meeqqat inuusuttullu akornanni pimmatiginninneq inooqataasut sinnerinut pimmatigineqarneq inuunermi atugassatut isigineqarsinnaalersarpoq. Taama pisoqaraangat inooqataasut ataasiakkaat tulluarsalersarput tulleriiaarinnillunilu ajattuineq tapersersulersinnaasarlugu, namminneq ajattugaannginnissartik pinaveersaartillugu (Hansen 2005). Pimmatiginniffiusumi inuit *tamarmik* kingunerluummik eqqugaasarput, tamatuma pisariaqartilerpaa inooqatigiiffiusuni annikitsuni, soorlu meeqqanik paaqqinnittarfinni, atuarfimmi, inuusuttut ilinniarfiini, atuartut angerlarsimaffiani, najugarisami suliffigisamilu, pimmatiginnittarnerup ataatsimoorussamik sulissutaanissaa, taamatullu inuiaqatigiinni tamarmiusuni, soorlu inatsisiliornermi, politikimi, suliniaqatigiiffinni kulturimillu ingerlataqartuni, tamarmik peqatigiillutik sulissutigisari-aqarpaat.

*“Meeqqat aammalu ajornartorsiutillit nammineq pisuusutut
inissinneqartarnerat nalinginnaasuuvoq”.*
(Arnaq, malinnaasuni peqatigiiffiit sinnerlugit ilaasorta).

4. Pimmatiginninnermik kalaallit oqaasii taaguutaallu

Oqaasileriffiup oqaaseq *pimmatiginninneq* kalaallisut taaguutigisatut pisortatigoortumik toqqarpaa. Taa-
guutip taassuma skandinaviamiut oqaasiannut *mobning* tuluillu oqaasiannut *bullying* atassusiligaasinnaal-
luni. Ulluinnarni ajattugaanermut, mattussaanermut assigisaannullu oqaatsit oqariartaatsillu allat aamma
atorneqartarput. Assigiinngissutit tamakua Avannaani, Kitaani Tumumilu sumiorpaluutaapput – kisianni
aamma ajattugaanermi mattunneqarnermilu misilittakkat ilaannut assigiinngitsunut atorneqartarlutik. Suli-
niuteqartut 2020-p upernaavani paasissutissanik kvalitativiusunik katersinerminni oqaatsit ukua ulluinnarni
atugaasut naammattoorpaat:

Pimmatiginninneq – qinngasaarineq/mobberineq ("qinngasaarinnermiit" "sakkortunerulaartoq")

Qinngasaarineq - qinngasaarivoq - oqaatsimit pimmatiginninnermit "sakkukinnerusutut" paasineqartartoq.

Ajattuineq – (ajakattagaasuarnaq)

Akerartuineq

Asissuineq

Ikkatiginninneq - sakkortuumik qinngasaarineq, inoqatinut mianersuaalliorneq

Illaruaatiginninneq

Immikkoortitsineq – assigiinngisitsineq

Ingutsineq

Kamassaarineq

Mobbe – (qallunaat oqaasiat taanna sumiiffiit ilaanni atugaavoq)

Mangatsisarneq – tatisaqarneq/ kimigiiserneq (Qaanaami eqqaanilu)

Nakkarsaaneq

Nikassaaneq

Ninngatsaarngiviler – puffassaarineq, qinngasaarineq, inoqammik kimigiiserfiginninneq,
sangianeq/ningarneq. (Tasiilami eqqaanilu)

Quiassuutiginninneq – quiassuaatiginninneq - qangaaniilli oqaatsip sorlagaa 'quiasuppoq' (kalaallit
quiassuaatiginninnerat = quiassuarneq)

Singaneq

Uumisaarineq

Uparuartuineq

Innimiilliorneq, soorlu kinguaassiuutitigut qinngasaarineq

Persuttaaneq – timikkut annersitsineq (oqaaseq taanna pimmatiginninnermi, timikkut
annersaanertaqartumi, atugaasarpog)

Perujunneq (perujuupput) – (Kalaallit Nunaata kujataani)

Oqaatsit taakku pineqartut sakkortusisarneri isumaallu assigiinngitsut oqaatigaat, najugarisami pisut nunalu tamakkerlugu eqqarsaatigineqaraangat atorineqartartut. Avannaani soorlu tatisisarneq eqqarsaatigineqarsinnaasarpoq; allani nakkarsaaneq anniartitsinerlu erseqqissuliutigineqartarput.

Pimmatiginninnermut taaguutit assigiinngitsut arlaqartut iluaqutissartaqarlutillu ajoqutissartaqarput.

Ajoqutaasinnaasut ilagaat pisuni ataasiakkaani nunalu tamakkerlugu oqallittoqartillugu sunarpiq pineqarnersoq paaseqatigiissutigissallugu *nalornissutaasinnaamat*. Soorlu pisortatigoortumik suliani ataasiakkaani aammalu pimmatiginninneq pillugu ilisimatusarnermi taaguut ataaseq aallaavigalugu ingerlanneqartuni unamminartorsiortoqarsinnaasarpoq. *Iluaqutissat* ilagaat nunami isorartuumi najukkani assigiinngitsunik atugaqarfiusuni pisunilu oqaasertaliisinnaaneq periarfissinneqartarmat.

Nuna tamakkerlugu pimmatiginninnermut periusissialiornerup sunniuteqarsinnaaneranut inuit tamarmik oqaatsimik ataatsimik atuinissaat pingaarnepaanngilaq, pingaarnepaavorli suliniuteqarnerup meeqqanut inuusuttunullu ajoqusiisinnaasunut - tassa inooqatigiinnit ajattugaasarnermut - sammitinneqarnissaa.

5. Pimmatiginninneq piginnaatitaaffeqarnermit isigalugu (Meeqqap piginnaatitaaffii pillugit isumaqatigiissut)

Pimmatiginninneq taaguutitut oqaatsitullu Naalagaaffiit Peqatigiit Meeqqat pisinnaatitaaffii pillugit isumaqatigiissutaani taaneqanngilaq. Isumaqatigiissulli annertusisamik paasigaanni immikkoortuini arlaqartuni pisortat pimmatiginnittarnerup akiornissaanut pisussaaffii ilanngunneqarsinnaapput. Tamatuma kingunerisaanik artikelit tulliuttut imarisaat pimmatiginninnermut kattunneqarsinnaanngitsutut nalilerneqarput:

- Artikel 2: **Naligiissitaaneq assigiinngisitsinermullu illersuut:** Pisinnaatitaaffiit tamarmik meeqqanut tamanut pinngitsoqaratik atuupput. Naalagaaffiit assigiinngisitsinernut assigiinngitsunut tamanut meeqqat illersortussaavaat.
- Artikel 6: **Inuuniarnissamut piginnaatitaaneq.** Meeqqap inuuniarnissamut piginnaatitaaffia aamma naalagaaffiup meeqqap inuunnarnissaanik ineriartornissaanillu qulakkeerinnilluni pisussaaffia.
- Artikel 12: **Isummanik oqaatiginnissinnaatitaaneq.** Meeqqap isummaminik oqaatiginnissinnaatitaanera, meeqqallu ukiua inerissimassusaalu naapertorlugit isummamik tassannga oqaatiginnissinnaaneraniq ataqqinnittussaaneq.
- Artikel 19: **Naalliutsitaannginnissaq anguniarlugu illersugaaneq.** Naalagaaffiup naalliutsitaannginnissanut sunulluunniit, angajoqqaanit allaniilluunniit piliarineqartunut, meeqqamik illersuinnissaminut pisussaaffia, aammalu naalliutsinneqarnernik sunilluunniit pinaveersaartitsinissaa taamatullu pisoqartillugu kingunerisaanik katsorsaanissaq.
- Artikel 28: **Atuartinneqarneq.** Meeqqap atuartitaanissaminut piginnaatitaaffia naalagaaffiullu tunngaviummik atuartitsinerup meeqqanut tamanut atuutsinneqarnissaanik akeqanngitsumillu ingerlanneqarnissaanik qulakkeerinnilluni pisussaaffia, aammalu atuarfimmi ileqqorissaartitsinera inummik ataqqinnilluni ingerlanneqassasoq.
- Artikel 30: **Ikinerussuteqartut.** Meeqqat namminneq kulturertik naapertorlugu inuunnissaminut aamma nunani naggueqatigiittut, upperisarsioqatigiittut imaluunniit oqaatsitsik pissutigalugu

git ikinnerussuteqarfigisaminni upperisaminnik oqaatsiminnillu atuinissaminnut pisinnaatitaaffiik illersuineq.

(Artikelit Meeqqap piginnaatitaaffii pillugit isumaqatigiisummiit naalisarlugit allaqqitaapput).

6. Onlinekulturi

Ukiuni kingullerni 15-20-ni oqarasuaatit angallattakkat internettilu ulluinnarni inuunitta ilagilersimavaat. Inuit ilaannut inooqatigiinnermi attaveqaatit taama ittut inooqataanermut pingaaruteqarluinnartunngorsimapput. Inooqatigiinnermi attaveqaatit aamma ungasinniarnermut, narruginninnermut ajattuinnermillu mallunnartitsiniarnermik atorneqarsinnaapput. Inooqatigiinnit ajattugaaneq digitalikkut attaveqaatit atorlugit ingerlanneqartoq taaneqartarpoq "*digitalimik pimmatiginninneq*". Digitalikkut aklerliinneq aamma digitalikkut uumisaarunneq inooqatigiinnermi naammattuugassaangitsaq, aklerliit akornanni aamma atuuttarpoq, soorlu aappariikkunnaarsimasut akornanni. Digitalikkut aklerliinneq imaluunniit uumisaarineq paassutissiinikkut teknologi atorlugu "*sakkugalugulu*" pisuni nuanninngitsunik misigisaqarnissamik kinguneqarsinnaavoq.

Pimmatiginninnermik ilisimatusarnermi oqaatigineqarpoq, digitaliusumik pimmatiginninneq tunngavimmi-gut analogiusumik (timikkut) pimmatigineqarnermut "*assingusooq*", tassa pimmatiginninnerit siunertarigaat inoqatip inooqatigiinnit ajattugaanissaa (Kofoed 2009). Taamaattorli digitaliusumik pimmatiginninnerup immikkut ilisarnaatai maluginiagassaapput. Oqaatsit iliuutsillu digitaliusut attaveqaatigiinnermi aqqutit atorlugit siammarterneqarsinnaapput, taamaammallu killeqanngitsutut, sukkaasutut annertuutullu misigineqarsinnaapput, eqqugaasumut sakkortuumik kanngusutsitsilersinnaasumik, annilaarnartumut illersorneqarsinnaanani aammalu annertuumik suliffiup/atuarfiup avataatigut kanngunarsarneqarnermut illersorneqannginnermik. Inuit attaveqaatigiittarfii "*iigaqanngimmata*" aammalu ataqatigiissarneqarnikuunngimmat, inuullu inuuneranut timitalimmut assingunngimmat, aklerlianiilli piffissami najukkamilu tigussaasuunatik atuummata, pimmatiginninnermut akiuiniarluni suliniutini aammalumi inooqatigiit atugarissaarnissaat eqqarsaatigalugu kulturip digitaliusup ilanngullugu eqqarsaatigineqarnissaa pingaartuuvoq. Nuna tamakkerlugu pissutsinut immikkut ittunut ilaavoq nunap isorartunerujussua, pissutsit taamaanneranni ilaqutariit ikinngutigillu imminnut ungasittumiittut attaveqaatigiinnissaannut onlineteknologi periarfissiivoq, tamatumunngali peqatigitillugu attaveqaatigiinnermut teknologi taanna malersuineranut, nittarsaassinernut ajattuinnermullu atorneqarsinnaavoq.

7. Inersimasut paasinninngikkaangata

Nuna tamakkerlugu pimmatiginninnermut periusissiami, meeqqanut inuusuttunullu ilinniarfiiniittunut tamanut sammitinneqartumi (ulluunerani paaqqinnittarfinnit inuusuttut ilinniarfiinut), inersimasut meeqqat inuusuttullu inuunerannik takunnissinnaanerit paasinnissinnaanerallu aamma ilaavoq. Pimmatiginninnerup ilusai oqaluttuarisaanermi '*tigussaallutik*' atuuttuuartuupput. Tassa imaappoq, pimmatiginninneq piffissap ingerlanerani ileqquni atuuttuni oqariartaatsinilu ersertarpoq. Tamannalu pissutaasut ilagaat, soq pædagogit, ilinniartitsisut angajoqqaallu pimmatiginnittoqarnerani pisunut suullu tunngaviunersut tamatigut paasisanngimmatigit. Pimmatiginninnerup ilusai nammineq atuarallarnermi pisut tamatigut assigisanngilaat. Meeraqatigiit inuusuttoqatigiillu, sammisaqatigiit inooqatigiillu allat paasisinnaanngisaannik pineqartumut namminneq ineriartortitsisarput, avataaniilluni kinguaariillu allaniit paasiuminaassinnaasunik. Pimmatiginninnerup ilusai allanngorarlutillu saqqummersartut amerlasuutigut pimmatiginninnermut akule-

rulluni pitsaaliuniarnermi unammillernartuusinnaasarput. Illuatungaani inersimasut meeqqat inuusuttullu avatangiisaannik pilersitsut, pimmatiginninnerup akiorniarneqarnera ilumooruttussaavaat, illuatunganilu inersimasut 'sumik pisoqarneranik' ilisimasaat killeqarsinnaapput. Tamatuma kinguneranik meeqqat pimmatigineqartut, annertunerusumik ajornartorsiortinneqarsinnaapput. Ajattugaanermik eqqugaaqqasarput, inuillu illersuisinnaallutillu illersuisussat – tassa inersimasut – meeqqat akornanni susoqarneranik takunnin-natik, maluginninnatillu paasivinneq ajorpaat. Tamatuma kingunerisaanik inersimasut pimmatigineqartup ajoqutaanik ujartuinnarnatik, aammali meeqqat pimmatiginnittut, amerlasuutigut "palaarsuarnik" naqis-susiinnaasarput. Illuatungeriit 'tappiiffiusullu' tamakkua atuunnerinik ilisimaarisaqarnek ilinniagaqarsi-masut atorsinnaassavaat, pædagogit, ilinniartitsisut allallu kajumissuseqalersillugit meeqqat inuusuttullu inooqateqarluni inuunerannik oqaloqatiginissaasa aallartinnissaanut.

8. Suliffeqarfiit atuarfiillu meeqqat ineriartornerannut sunniutaat

Meeqqat ulluklut meeqquerivimmiinnertik, sunngiffimminni ornittakkaminniinnertik atuarfimmiinnertillu, inuusuttullu ilinniagaqarfimmiinnertik ilinniakkamikkut inooqatigiinnikkullu sunnerneqaatigisarpaat. Taak-kunani oqaatsit, pinnguarneq atuartitsissutillu kisimik ilinniarneqarnek ajorput. Ilaquttat avataanni inooqa-tigiinneq, sunik tamamik pissarsiffiusartoq aamma ilinniarneqartarpoq. Ilinniarneq taanna pinngitsoorani ilinniagassanik (formelle) aammalu saniatigut sunik allanik (uformelle) ilinniagaqarnermik ilaqartarpoq. Ulluunerani paaqqinnittarfinni, atuarfinni ilinniagaqarfinnilu malittarisassat ileqqullu atuutsinneqartut pinngitsoorani ilinniagassani (formelle) ilinniartitsissutigineqartarput. Saniatigut ilinniakkani (uformelle) inunnik allanik atassuteqalersinnaanissaq ilinniarneqartarpoq, tassa imaappoq ineriartortitanik taakkunin-ga attassineq imminullu attassinnaaneq ilinniarneqartarput. Ilinniarneq taanna inuit ilaannut– pimmatigin-nittunik avatangiiseqartunut – sakkortuujusarpoq. Saniatigut ilinniakkat ilagisinnaasarpaat atuarfimmi kam-malaatinit pimmatiginneqataanermit ilinniagaqarnek. Paarlattuanik akaareqatigiiffiulluartuni saniatigut ilinniakkat tassaasinnaapput: imminut tapersersoqatigiinneq, allallu qinngasaarneqaraangata akuleruttar-neq. Taamaattoqartillugu ukiuni taakkunani meeqqat atuarfinniinnerannit inuusuttullu ilinniarfimmiinne-rannit atugarissaarnermik pitsaasumillu inuttut ineriartuutaasumik misigisatik, annertuumik pingaarutilittut misigisarpaat. Atuarfimmiinnerup ilinniarfinniinnerullu meeqqat inuusuttullu inooqataanerminni kinaassu-saat kisiat sunnerneq ajorpaat. Atuarfiup kingornutat pitsaanngitsuusinnaasut qaangernissaat annertuumik aamma sunnersinnaavai. Pitsaanngitsumik atugaqarsimagaluarlutik angusaqarluartut pillugit ilisimatusarne-rup takutippaa, meeqqat inuusuttullu naak ajornartorsiutinik annertuumik akiugassaqaraluarlutik, soorlu nakuuserfiusartumi angerlarsimaffeqaraluarlutik, sumiginnagaagaluarlutik atornerluiffiusumiikkaluarlutil-luunniit ajornartorsiutinik taakkuninnga qaangiisinnaasut, angajoqqaamik atugaannit pitsaanerusumik inuuneqalerlutik. Pingaaruteqanngitsuunngilaq *pitsaanngitsumik atugaqarsimasut qaangiiniarnerminni angajoqqaamik saniatigut inersimasunut allanut pitsaasumik attaveqartarnerat* (Elsborg allallu 1999). "Inersimasut allat" soorlu tassaapput pædagogit, ilinniartitsisut, sanilerisat, ikinngutit angajoqqaavi imaluunniit ilaquttat allat. Tamatuma erseqqissarpaa inooqatigiinnermi allat meeraannik ikorfartuisarneq inuiaqatigiinni akisussaaffiummat. Nunatsinni ilaqutariippassuit ataatsimoorlutik meeqqaminnik peqatigiil-lutik isumaginnittuusarnerat qangaaniilli ileqqooreerpoq. Ileqqoq taanna ingerlateqqinneqarsinnaavoq, pin-gaarutilitsigut atuarfiit paaqqinnittarfiillu meeqqat ataasiakkaat inuunerminni kingusinnerusukkut periarfis-sinnissaasa suleqataaffiginissaanut. Atuarfiup sunniutigisartagaanik aammalu pitsaanngitsumik atugaqarsi-mallutik qaangiisut pillugit ilisimasat ataatsimuulersinnerat ima isumaqanngilaq, meeqqat inooqatigiinner-mi pitsaanngitsumik atugaqalersinnaanermik ulorianaateqartut nalinginnaasumik pimmatigineqartartutut

inissinneqartut. Avatangiisit qanoq ittuuneri apeqquataatillugit tunngaviatigut pisuni allani pimmatiginnit-tuusinnaapput imaluunniit pimmatiginninnermut isiginnaartuusinnaallutik. Qulequtat pitsaanngitsunik atu-gaqarsimalluni qaangiineq nuna tamakkerlugu pimmatiginninnermik akiuniarluni periusissiami ilanngunne-qarneranut patsisaasut marluupput: paaqqinnittarfinni/ilinniarfeqarfinni avatangiisit inooqatigiinnermut annertuumik suunniuteqartarput, aammalu inooqatigiinnermi naligiinnginnerup pimmatiginninnermik kulturi paarlassinnaammagu akuuffigalugulu.

9. Atuarfimmi pimmatiginnittarneq pillugu naatsorsukkat MIO-llu paasisai kvalitativiusut

Nunatsinni 5. klassimiit 10. klassimut ukiut sisamakkaarlugit atuartut peqqissusaannik misissuisoqartarpoq (Niclasen 2018). Misissuinerit taakkua taaneqartarput HBSC- Health Behavior in School-aged Children, nu-narsuatsinni peqqinnissaq pillugu suliniaqatigiiffissuup WHO-p ingerlattagai. Nammineq nalunaarutiginnin-nerupput, tassa misissuineri taakkunani atuartut namminneerlutik apeqquasiat akisarpaat. Pimmatiginnin-neq pillugu HBSC 2018 - Kalaallit Nunaanni misissuineri kisitsisit pingaarutillit pingasut matumani taassa-vagut, kiisalu suliniaqatigiit oqaaseqaataat kursivimik allatat ilanngullutigit:

- atuartut 35 %-iisa oqaatigaat qaammatit marluk kingulliit iluini pimmatigineqarsimallutik (2014-imiit allannguuteqanngilaq). Suiaassutsikkut allaanerusoqanngilaq.
Kisitsimmut oqaaseqaat: *Nunanut Avannarlernut sanilliullugu pimmatiginninnermut kisitsit malun-navissumik qaffasinneruvoq. Taamaattorli malugineqassaaq, Nunani Avannarlerni pimmatiginnin-nermut taaguut assigiissaartumik atugaassasoq isumaqatigiissutigisaammat, Kalaallit Nunaannili taaguutit arlaqartut atorineqarlutik. Tamatuma kingunerisaanik kisitsisip qaffasissup taassuma pis-sutsit inunnut atassuteqarnerit pitsaanngitsut pimmatiginninnermit allaanerusut aamma imarigai, soorlu qinngasaarilaarnerit akerleriinnerillu nalinginnaasut. Taamaattorli nuna tamakkerlugu taa-guut assigiissoq atugaasimappat, kisitsit aamma qaffasissumiissimasinnaasoq nangartorneqarsin-naanngilaq.*
- Atuartut 30 %-iisa oqaatigaat allanik pimmatiginneqataasimallutik.
Kisitsimmut oqaaseqaat: *Pimmatiginnittut pimmatigineqartullu amerlaqatigiipajaarput, amerla-suutullu oqaatigisariaqarlutik.*
- Nunaqarfinni atuartut illoqarfinni atuartunut sanilliullutik pimmatiginninneq qaffasinnerusoq nalu-naarutigaat.
Kisitsimmut oqaaseqaat: *Paasisaq taanna arajutsisassaannngilaq, taamaammallu nunaqarfinni meeqqat atuarfimmut atuarfimmilu atugaat eqqumaffigineqarnerusariaqarput.*

Pimmatiginninneq qitiutillugu MIO suliniuteqartuarpoq, Meeqqat Illersuisuat. MIO-p angalasarnermini ullu-innarnilu sulinermini uppernarsarparaa, atuarfinni pimmatiginninneq ilisimaneqarluartoq siaruaqqasorlu. MIO-p katersai tassaapput meeqqat isiginnittaasii apersuinikkut, najuulluni peqataanikkut aamma saaffigin-nissutit aqputigalugit pissarsiarineqarsimasut.

”Nikallungasarpunga toqusooraangama, qinngasaartikkaangama,

maqaasigaangama, aliasunneq".

(Niviarsiarq 15-inik ukiulik. MIO-p 2019-imi Qeqertalimmut angalareerluni nalunaarusiaanit tigusaq).

MIO-p 2019-imi angalareerluni nalunaarusiaanit niviarsiaqqap inuusuttunngulersup oqaasiinik issuakkap takutippaa, pimmatiginninneq annaasaqarnermut aliasunnermullu sanilliullugu qanoq misigineqartarner-soq, tamatumalu erseqqissarpaa pimmatiginninneq meeqqat isaannit isigalugu qanoq ititigisumik eqqui-sarner-soq.

Kalaallit Nunaanni ulluunerani paaqqinnittarfinni pimmatiginninneq sukumiisumik misissorneqarsimangi-laq, kisianni Nunani Avannarlerni pimmatiginnittarneq pillugu ilisimatusarnerit najoqqutarissagaanni oqaa-tigineqarsinnaavoq, pimmatiginninnerit (pimmatiginnillunilu aallartisarnerit) meeqquerivinniit aallartisarne-qartartut (Lund & Helgeland 2021).

10. Pimmatiginninneq akiorniarlugu nuna tamakkerlugu periusissiasap suliarinialernerani etnografiskiusumik misissuigallarnerit

Pimmatiginninneq ilisimatusarfigissallugu sorpassuarnik sammisassaqarfiugami ajornakusoortuuvoq misi-gissutsinillu ilaqarluni. Naalliuut (anniaat) ataasiinnaq pineqanngilaq, amerlasuutigulli sammiviit assigiinne-qisut naammattuugassaasarput, arlaleriarluni assigiinngitsunik sammivillit. Sammiviit aporaattuusinnaasar-put, assersuutigalugu iliuitsit toqqarneqartut pimmatiginninnerunersut allaanersulluunniit aalajangerumi-naattarluni. Tamatuma kingunerisaanik avatangiisini ilatsiinnartoqalersarpoq, aporaaffimmut nassuiarne-qartumi inissikkusunngikkaanni. Ilatsiinnarnerup kingunereqqittarpaa, meeqqat inuusuttullu pimmatigine-qartut, pisuni kisimiittutut misigisarmata. Ataatsimoorfinniit ajattugaaqattaarneq innarlerneqaataasarpoq, tamannarpiarlu pissutigalugu pingaaruteqarlunnarpoq misigisat inunnit namminermit nalilerneqartut katersussallugit, taamaalilluta inunnit ataasiakkaanit uppersarsaasuniillu pimmatigineqarnerni akuusarsi-masunit pimmatiginnittarnerup saqqummernerit pillugit paasissutissanik ersarissunik pissarsissagatta. Taa-maattumik paasissutissat kvantitativiusut (soorlu kisitsisit statistikkillu) kisiisa atorsinnaanngilagut, aammali inuunermi oqaluttuarineqartut, misigisat isummallu pillugit paasissutissanik kvalitativiusunik ilasariaqarpa-gut. Tamakkua pissutigalugit MIO-p nalunaarusiai aallerfigaagut kiisalu NGO-t, peqatigiiffiit pisortallu sulif-feqarfiisa pimmatiginninneq akiorniarlugu misilittagaat tusarnaarlutigit. Taakkua saniatigut periusissiamut piareersarnermi paasissutissanik etnografiskiusunik katersivugut.

Atugassagut kvalitativiusut assigiinngitsutigit katersorpagut. Nuna angallavigaarput 2020-2021-imi, apersu-illuta, oqaloqateqarluta najuullutalu peqataanikkut (taakkua amerlassusaat najoqqutat erseqqissumik allat-torsimaffiini ataani allassimapput). Atuartut ilisimasaat katersorpagut, aammalu pisortat suliffeqarfiinik NGO-nillu arlaqartunik paarlaaqatigiinnissaq siunertaralugu naapitsisarluta. Apeqqutit paasiniarneqartut tassaapput: Apersorneqartut pimmatiginnittarneq qanoq paasivaat; Pimmatiginnittarnernut ilisimasamin-nut assersuutaat; Pissutsinut pimmatigineqalissutaasartut taassuminngaluunniit annertusisitsisartutut naliligaannut assersuutaat - kiisalu pimmatigineqartarnerup pinaveersaartinnissaannut unammillernissaan-nullu eqqarsaataat, misilittagaat imaluunniit siunnersuutaat.

11. Nuna tamakkerlugu periusissiasamat suliniuteqalernermi najoqqutat empiriskiusut

- *Atuartut oqaatiginiagaat.* Ilisimasaniq suliaqarnermi atuartut oqaatiginiagaannut najoqqutat pingasuupput. Covid-19-eqalernerani Kalaallit Nunaat matuneqarmat ilinniartitsisut suleqatigalugit atuartut Coronaqarnerani inuusuttuuneq pillugu allatassinneqarput - tassunga atuartuuneq pillugu isumaliutaat ilanngullugit. Akissutit allatat, assit, videot nipilersuutillu katillugit 43-t pissarsiaaraagut (akissutit ilaat atuartut suleqatigiillutik suliaaraat). Akissutit taakkua katersoreernerini oqaaseqatigiit oqaluttuarineqartullu, atuarfimmi taassumalu avataani inooqatigiinnermut tunngasut, toqqartorpagut. Najoqqutat aappaat tassaapput atuarfinni inuusuttullu ilinniarsiini atuartut sinniisaannut tamanut saaffiginnissutisinnut akissutit. Atuarfimminni pimmatiginnittarnermik misilittagaannik aperivagut – aammalu pimmatiginnittarnermut akiuniarluni suliniutissanut isumaannik siunnersuutaannillu ujarlerfigalutigit. Akissutit katillugit 14-it pissarsiaaraagut (Ilanngussaq 2 takuuk). Najoqqutat pingajuat tassaavoq inuusuttunik sisamanik atuarfimmi imaluunniit inuusuttut ilinniarsiini sivilisunermik pimmatigineqarsimasunik apersuineq oqaloqateqarnerlu kiisalu meeqqat inuusuttullu meeqqat angerlarsimaffianneersut oqaatigisaat.

(Katillugit: atuartut tunniussaak 43-t, elevrãdit akissutaak 14-it, apersuinerit sisamat aamma meeqqat inuusuttullu meeqqat angerlarsimaffianneersut ilanngussaak ataaseq).

- *”Atugarissaarnermik uppersarsaasut pingaarutilinnik suliallit”.* Avannaani, Kitaani Tunumilu meeqqanik inuusuttunillu immikkut ilinniagaqarlutik suliallit 42-t (inersimasut) apersorpagut (taakkua ilaat 11-t fokusgruppini apersuinitisinni peqataapput). *”Atugarissaarnermik uppersarsaasutut pingaarutilinnik suliallit”* taasagut inersimasuupput, ukiuni arlaqartuni pædagogikkimi, didaktikkimi, peqqinnissaqarfimmi imaluunniit inunnik isumaginninnermi meeqqanik inuusuttunillu sulianik misilittagallit. Assersuutitut taaneqarsinnaapput ilinniartitsisut, atuartitsisut, atuarfiit pisortaat, pædagogit, meeqqat angerlarsimaffiini pisortat, peqqinnissaqarfimmi sulisut kommuninilu inunnik isumaginninnermik suliaqartut. Suliniuteqartut angalanermi atuarfinni, ulluunerani paaqqinnittarfinni najukkanilu orniguttarfinni *”qanoq misigisimanerit”* aamma *”avatangiisit”* najuullutik peqataarnermikkut periarfissaqarput.
- *Soqutiginnittunik ataatsimeeqateqarnerit.* NGO-t pisortallu suliffeqarfii kiisalu sulisut kattuffii aamma peqqinnissaq siunertarlugu suliniuteqarfiit assigiinngitsut misilittakkanik ilisimasanillu avitseqatiginiarlugit ataatsimeeqatigaagut. Ataatsimiinnerni taakkunani pimmatiginnittarnek akiorniarlugu misilittakkat suliallu pisariaqartitat pillugit nalilersuineri eqqartorneqartarput.

”Internettikkut atuarnera uannut ajunngeqaaq, tassami pimmatigineqartarama taamaasillunga nuannarinagu sassarnissaq oqaaseqarnissarlu”.

(Niviarsiaaraq, 14-inik ukiulik, Corona peqqutaalluni Kalaallit Nunaat matuneqarmat martsimi 2020-imi allaaserinninnermiit).

12. Pimmatiginnittarneq pillugu Tumit qulequtaasut 12-it, 2020-2021-mi katersorneqartut

Paasissutissat empiriskiusut akornanni pimmatiginnittarnermut, pimmatiginnilersarnermut, pimmatiginninnerup kingunerinut imaluunniit pimmatiginninnermik annertusaasunut tunngasut qulequtaasut kvalitativiusut arlaqartut uteqqiattullu nassaaraagut. Aallaqqaataani meeqqat inuusuttullu akornanni oqaatigineqartut pimmatiginnittarneq pingaartillugu misissorparput, kisiannili pilertortumik paasinarsivoq inersimasut akornanni pimmatiginninnermut assersuutit aamma taama annertutigisut. Qulequttat taakkua paasissutissiisunit uagutsinnut oqaatigineqarput, allaaserineqarput imaluunniit uagutsinnit malugineqarlutik. Tulliuttuni ajornartorsiutit qitiusut uatsinnut apuunneqartuni uteqqiattut aammalu empiriskiusutut oqaatigineqarsinnaasut saqqummiuppagut. Saqqummiunneqartut taakkua issuaanerunngillat pissutsinik atuuttuusunik tamanik, pimmatiginninnermut kulturip annertusiartorneranut sunneeqataasinnaasut, kisiannili tassaapput paasissutissiisut pingaaruteqartutut avitseqatigiissutissatullu taassallugit pingaartitaat.

Ajattuisarnermut kulturimut patsisaasinnaasut pingaarutillit allat aamma atuussinnaapput, uagut paasissutissaatitsinni ilaanngitsut, pingaartumik pissutaasut ersinngitsut paasissutissiisunit imaluunniit isiginaartuusunit 'takuneqanngitsut' aamma atuussinnaammata. Tumimi qulequtaasut pimmatiginnittarnerup pissutigisaanut tunngaviusunut takussutissatut tamakkiisutut atuarneqassanngillat, kisiannili misigisaniit, misilitakkaniit, isummersornerniit aammalu pissutsinut misissueqqissaarnerniit tigulaakkatut, pimmatiginninnermut kulturimik ikorfartuisutut, sakkortusaasutut imaluunniit kingunerineqartartunut.

Qulequttanut takussutissiani paasissutissiisut oqaatigisaat kisiisa ilannguppagut, kinaassusii oqaatiginagit, taamaallaat suaassusii ilaannikkullu atorfi taasarlugit.

1. Akerleriinnermi ajorsarneq. Akerleriinnerit annertusiartortut.

Paasissutissiisut arlaqartut oqaluttuaraat meeqqat, inuusuttut imaluunniit inersimasut akkerleriinnermi (illuatungeriit marluk akornanni aaqiagiinnginnermi) pitsaanngitsumi annertusiartortumik. Kiisalu "ajorsartut" oqaatigineqarsinnaasut, akkerleriittoqarfigalugu inooqatigiinnermiit qanoq "tunuariartorusaartarnerut" imaluunniit ilagisaminnit ajattugaasarnersut. Assersuutit taaneqarsinnaavoq klassimi atuaqatigiit isumaqatigiinnginnerat "alliarortoq", ilungersunartumillu aporaanninngorami atuaqatigiinnut sunniuteqarluni.

"Nukappiaqqat marluk 8. klassimi atuartut niviarsiaraq isumaqatigiinngissutigaaq, isumaqatigiinnginnerlu taanna paanermik kinguneqarpoq, taamaalisoqareermallu nukappiaqqat klassimi atuaqataasut allat nukappiaqqat taakkua aappaat tunuppaat".

(Arnaq, atuarfimmi ilinniartitsisoq).

Akerleriinnerli aamma ilaqutariit akornanni, aappariillu akornanni isumaqatigiinngissutigineqarsinnaasarpog, inersimasut akornanni pisoq, najukkamilu imaluunniit politikikkut/kulturikkut isumaqatigiissutaajunnaartoq aammalu piffissami sivisunerusumi aporaanninngortoq iluarsineqarsinnaajunnaartoq. Akkerleriittut misigisimanerit taama ittut klassimi, suliffimmi imaluunniit najukkami sanilinut allanullu "siaruaassinnaasarpog". Akkerleriinneq annertusiartortillugu peqataasut ilaasa aporaannermi "ajorsartog" tunussinnaasarpog. Taamatut pisoqarnera akkerleriinnertut annertusiartortutut taaneqarsinnaavoq, pimmatiginninnermik kinguneqaleriartorsinnaasog.

”Ilinniartitsisup atuartullu ataatsip arnaata akornanni sakkortuumik sangialluni/ningarluni akerleriittoqarpoq, tamatumalu kinguneranik anaanaasup meeqqami atuarfimmukaanissaa merserilerpaa. Anaanaasup malugaa, anaanaasut allat uumigaluni qissimikattartaraanni, ilinniartitsisumiillu appisaluunneqarnissani ersissutigalugu”.

(Arnaq, socialrådgiveri).

2. Inooqatigiinnermi ajornakusoortumik inissisimaneq (imaluunniit inooqatigiinnermi iluatsitsineq)

Paasissutissiisut amerlanerpaat misigaat, inooqatigiinnermi ajornakusoortumik inissisimanagerup pimmatigineqarnissaq annertusittaraa.

”...meeqqat ilaat pimmatigineqartarput aningaasaateqannginnamik imaluunniit angaava ippassaq aalakoosujussuortoq takuneqarsimammat”.

(Angut, atuarfiup pisortaa).

Paasissutissiisut inuusuttut ilinniarfianni atuartitsisut ilaasa erseqqissarpaat, pisup akerlia aamma pisinnaamat: ”iluanaarpallaarneq” pissutigalugut inooqatigiit avataatungaannut inissittoqartarmat, soorlu tamanna oqaatigineqartumi uani ersertoq:

”Inuiaqatigiinni allerpaajulluni inooqatigiinni minnerpaatinneqarneq ilisarisinnaavara, kisiannili akerlia pimmatigineqalerneranut imaluunniit pimmaatigineqalinginnissamik sorsuutiginninnermut aamma pissutaasinnaavoq. Iluanaarpallaalertutut allanit isigineqalerneq”.

(Angut, inuusuttut ilinniarfianni ilinniartitsisoq).

Paasissutissiisut amerlasuut ”qiterliusunit amerlanerpaanit” avissaarneq inooqatigiinni pimmatiginnittartut kulturilinni ajornakusoortumik inissisimalernertut misigaat.

3. Napparsimaneq innarluuteqarnerlu pissutigalugit ajattugaaneq

Napparsimasutut tusaamaneqarneq najugaqarfiit ilaanni pimmatiginnissutaasarpog. Inuit akornanni HIV-qarneq imaluunniit Coronarneq tusaamaneqaleraangat, inersimasut meeqqallu najugaqarfimmi ilagiuma-
neeruttarput imaluunniit peersitaasarpog/ajattugaasarpog.

Innarluutillit illersuisuata nalilerpaa, inuit innarluutillit aqqusinerni takussaanagerat suli nutaajusoq, aamma allaaneruneq suli akuersaarnartinneqanngitsoq. Paasissutissiisut ilaasa aamma taavaat, inuit ataavartumik nappaateqartut ikinngutitik annaajartorusaartaraat.

”Inunnik allaanerusunik akaarisaqarneq suli annikippallaarpoq”.
(Innarluutillit illersuisuat paarlaateqatigiilluni ataatsimiinnermi 2020).

4. Kinaassutsit aporaattut

Kommunini arlaqartuni, Tunumi Kitaanilu inuiannut kikkunnut atasuunermut imaluunniit nunap immikkoortuanut najugaqarfimmut tunngatillugu kinaassutsimik unamminartorsiortarnerit misigineqartarput, ajornartorsiullu tamanna inuiaqatigiinni nutaajunngilaq.

”Uanga isumaqarpunga nammineq kalaallisut oqaatsikka suliffinni sulitillunga atorsinnaanginnakkit ajornakusoortillugu”.
(Qitiusumik suliffeqarfimmi angut atorfilik).

Pisortani ilinniarfinnilu arlalinni qallunaat oqaasii pingaaruteqartuullutik sulii oqaasiupput.

Tamatununga peqatigitillugu kalaallit oqaasii atuarfimmi suliffimmi inooqatigiinnermi aammalu pisortatiguunngikkaluartumik inooqatigiinnermi annertuumik isumaqarsinnaapput.

Oqaatsitigut iluaqutit ajoqutillu illuatungeriinneri pisortatigoortumik pisortatiguunngikkaluartumillu inooqatigiinnermit mattunneqarnermik misigineqarsinnaavoq. Maani najugaqartut qallunaat kalaallillu akornanni marluinnik kinassusillit ersarittunik unammilligassaqarnerat oqaatigineqarsinnaasorinarpoq. Inuiaat taakkua marluk ”akornanniittutut” oqaatigineqarsinnaapput.

”Kalaaliuvunga qallunaanik siulilik, ukiunili arlaqartuni Danmarkimi najugaqarpunga, anaanama universitetimi ilinniarnerani. Ukiut pingasut qaangiummata Kalaallit Nunaannut uteratta Nuummi 7. klassimi atualerpunga. Kalaallisut oqaatsikka aallaqqaataaniit aallartinnikuuakka, Danmarkimi atuarama qallunaatut oqalunnikuugama. Kisiannili suut tamaasa paasisarpakka, amma ilinniartitsisoq klassimi atuaqatima ilaannut ima oqarmat: ”Nammineq oqaatsini oqaaserinngilai”. Uteratta sivirusumik avataaniittutut misigisimavunga. Tassa Kalaallit Nunaanni, uterfigissallugu qilanaarisimasanni”.
(Niviarsiarq 17-inik ukiulik).

Kalaallit Nunaata Danmarkillu oqaluttuarisaaneranni atassuteqarnermi kinaassutsikkut unamminartut saniatigut ajornartorsiutit allat paasisutissani katersatsinni saqqummerput, ”allameersuunermut” tunngassuteqartut. Taakkua qulequttani tulliuttuni marlunni ersersinneqarput:

5. ”Tunumeersuuneq”

Kitaani Tunumilu paasisutissiisut amerlanersaat taavaat, meeqqat inuusuttullu Tunumiit Kitaaliartut inooqatigiinnermi unammillernartunik naapitaqartartut.

”Ajaluartumik inuusuttut pingasut Tunumut utertut inuulluaqqoqqammerpagut, inooqatigiinni ilaalingitsoormata. Immikkoorlutik inuusuaannarput”.
(Angut, inuusuttut ilinniarfianni ilinniartitsisoq).

Siuliani oqaatsit issuarneqartut takutippaat, inuusuttut Tunumeersut immikkoorlutik inuusut. Tamanna pisutigalugu najukkamiit najukkamut allamut kulturimullu allamut nuuttarnerup isumaanik ilisimasaniq, oqa-

loqatigiinnernik isumaliutinillu annertunerusunik ujartuisariaqarpugut. Danmarkimi kalaallit Danmarkimut ilinniariartorlutik aallartut pillugit oqaluttuat taamaattut naammattuugassaapput (Laage-Petersen 2015). Paasissutissiisut arlaqartut nalilerpaat, Tunumeersuuneq immini 'ajornartorsiutinik nammataqarnertut' Kitaani paasineqartartoq. Tamatuma akerlianik paasissutissiisut Tunumeersut oqaatigaat, ajornartorsiutit Kalaallit Nunaata Danmarkillu akornanniingitsut, kisiannili Kitaata Tunullu akornanniittut.

*"Uagutsinnut ajornartorsiut Kalaallit Nunaata Danmarkillu akornanniingilaq,
Tunulli Kitaatalu akornanniilluni".*
(Angut, ilinniartitsisoq).

6. "Avataaneersuuneq"

Paasissutissiisut arlaqartut taavaat, "avataaneersuuneq" ataatsimut isigalugu "ajornartorsiortitsisartoq", nassuiarlugulu taamatut isumaqarneq qangaaniilli ileqquusuminngaanneersinnaasoq, takornartat tikittullu nutaat qularnartutut akerleralugilluunniit isigineqartarmata. Qularinnittarneq sulii ullumikkut assigiinngissutitigit amerlasuutigit atuuppoq, soorlu illoqarfimmiit nunaqarfimmut, nunaqarfimmiit illoqarfimmut imaluunniit nunap ilaanniit allamut nuunnermi aarlerinartumiissinnaaneq. "Avataaneersuuneq" uumisaarneqarnermik akerleriinnissarlu siunertaralugu oqqassaarneqarnermik kinguneqarsinnaavoq. Ajornartorsiulli aamma uaniissinnaavoq, najugaqarfigilikkat nutaat avataanersut "annaanneqartussatut" isigisarmatigit.

*"2017-imi Illorsuarni Nuugaatsiamilu ajunaarnersuaqarmat, inuit allatut
ajornartumik maanga nuuttariaqarput. Taava inuit ilaat, inersimasut aamma,
pimmatiginnilerput: "Annagiarsuit", Taamaallaat "annagiarsuit" maanga
pivusi.*
(Angut, ilinniartitsisoq).

7. Ilinniakkamikkut ajornartorsiutillit aamma ilinniakkamikkut pikkorissut

Atuarfinniit inuusuttullu ilinniarsiiniit angusaqarnerup ingerlaavartuunerata killingini ajornartorsiutaasinnaasunut assersuutit saqqummiunneqartarput. Klassimi ilinniakkatigit qaffasissunik angusaqarsimasut qummut isigineqarfiini ilinniakkatigit unammisassaquulluni ajattugaanissaq qanittuusinnaavoq. Akerlianik klassini qaffasissunik ilinniagaqarsimasutut isigineqannginnissamik pingaartitsiffiusuni pisoqartarpoq.

*"Klassimi atuartoqarpoq malinnaanissaminnik ajornartorsiuteqartunik, taakkualu atuaqatimi
avataaniittarput".*
(Arnaq, ilinniartitsisoq).

*"Ilinniakkakka ajornartorsiutiginngilakka, taamaattuuneralu uannut atorneqartarpoq.
Taakkua (klassimi atuaqatikka...aqq.) isumaqarput, eqqumiitsuusunga".*
(Niviarsiaq, 20-inik ukiulik).

Soorlu qulaani qulequttani eqqaaneqartut inooqatigiinnermi ajornakusoortumik inissisimanerit imaluunniit inooqatigiinnermi iluatsitsinerit, avatangiisini toqqissisimangiffiusuni misigineqartarput. Tassa qeqqani inissisimaneq annertunerusumik "isumannaatsumiinneq" misigineqarnerusarpoq.

8. Ilaqutariinnerit

Ilaqutariit, suleqatigiikkuutaat taakkualu ilagisaat pingaartumik inuiaqatigiinni mikisuni amerlasuutigut qal- leraattarput. Taakkua akornanni aporaannerit unamminartullu misigineqarnerini ilaqutariinniit suleqatigiin- nut taakkualu avatangiisiinut, utimullu akerlianik, "pisseqattaarsinnaasarput". Tamatuma kingunerisaanik ajattugaalernerq ilaqutariinniit suleqatigiinniilluunniit allanut ingerlaqqittarpoq, pineqartorlu ajattugaajar- tuinnalersarluni.

*"Suleqatigiit marluk ikinngutigiiikkunnaarput, taakkualu aappaata illortaava aappaata
suliffimmini qullersaraa, sunalu tamarmi tukattorujussuanngorpoq. Naggataatigut
suliffimminit soraaginnartariaqarluni".*
(Angut, Qitiusumik suliffeqarfimmi atorfilik).

Aamma ilanngullugu sumiiffinniit arlaqartuniit oqaatigineqarpoq, ilaqutariinnut (aqqa taallugu) immikkut atasuteqarnerq ajattugaanermut – imaluunniit ajattugaannginnermut akuerisaalluarnermut tunngaviusin- naasartoq. Soorlulu ilaqutariaat kinguaariinni nipaqaangitsumik akerleriissinnaasartut.

*"Meeraagama arlaleriaqalunga tusartarpara ilaqutariit xxx-ikkut
akuleruffigisassanngikkikka. Taamaallunga nukappiaraq ilaqutariinniit
taakkunangaaneersoq asannilerfigaara, taassumalu aamma uanga. Tamanna
isertortariaqarparput, tamannalu ikinngutigitta akornanni amerlasoorpassuarnik
ajornartorsiortitsivoq".*
(Arnaq, inuusuttut ilinniarfiini ilinniartitsisoq).

9. Attaveqaqatigiittarfiit pimmatiginniffittut

Avannaani, Kitaani Tunumilu erseqqissaatigineqarpoq, inuit akornanni attaveqaqatigiittarfinnik atuineq, meeqqat aammalumi inersimasut akornanni, akerleriinnernut ajattuinernullu annertuumik aqquasaartoq. Attaveqaqatigiittarfiit assinik avitseqatigiinnernut, kanngusutsitsinernut, privatimik inuunermik saqqummi- ussinernik aammalu tusatsiakkanik eqqortunik eqqunngitsunillu, soorlu napparsimanernik, annertusigalut- tuinnartumik atorneqaraluttuinnarput. Attaveqaqatigiittarfinni uumisaarinerit ulluinnarni inuunermi, aam- malu taassuma akerlianik pisuni, pisut sakkortuut kingunerisinnaasarpaat, oqaluttuarineqartullu uppernar- sarpaat inersimasut qummut isigineqartussaanertik piviusunngortissinnaanngikkaat. Akerlianik assersuuti- tut takussutissartaqarpoq attaveqaqatigiittarfinni ajattuilluni uumisaarinerit, aamma inuit akornanni, kultu- rikkut politikikkullu aporaannerit "ammur ingerlasartut", meeqqallu akornanni eqqissiviillortitsillutillu aporaaffiusalerlutik.

"Arnaq HIV-eertoq tusatsiakkat aqutigalugit tusaamaneqalerpoq, taavalu meerai atuarfiliaqqusaajunnaarput, tamannalu pisariaqanngilluinnaraluarpoq".
(Arnaq, inunnik isumaginniffimmi sulisoq).

10. Suaassuseq tatisimaneqarnerlu

Assersuuteqarpoq Avannaaneersunik Kitaaneersunik Tunumeersunillu ima oqarfiusunik suaassuseq ajattugaanerni toqqaannartumik toqqaannanngitsumillu 'nipilersoqataasartoq'.

Paasissutissiisut amerlasuut aklerliinneq una oqaatigaat, nukappiaqqat inunngornerminniit salliunneqartartut, kisiannili tamatumunnga peqatigitillugu nukappiaqqat inuiaqatigiinni inooqatigiinnilu ajortumik atugaqartartut. Atukkat ajortut tamakkua makkuninnga assersuutissartaqarput:

- Nukappiaqqat niviarsiaqqanit amerlanerit immikkut atuartitaanissaminut innersuussutigineqartarput (Kalaalit Nunaanni atuarfik 2019/2020).
- Nukappiaqqat niviarsiaqqanit amerlanerit imminut toquttarput (Bjerregaard & Larsen 2015).
- Angutit arnanit amerlanerit pineqaatissinneqartarput (Lauridsen 2018)

Salliutinneqarnerup tamatumunngalu peqatigitillugu inuiaqatigiinni ajornartorsiutaanerup aklerliinnerat nukappiaqqat akornanni suaiaqatigiillu akornanni aporaannernik sakkortuunik kinguneqarsinnaavoq. Nukappiaqqat atugarliornerunerat pimmatiginninnerup oqaatigineqarnerata aamma ilagivaa. Taajuut "palaarsuaq" nukappiaqqamut eqqissisimannngitsumut atorineqakkajuppoq.

"Inunngortoqaannartorli takuneqarsinnaalereertarpoq, nukappiaqqat inunngoraangata amerlasuutigut nuannaarutaaneruserartoq. Tamanna kingusinnerusukkut nukappiaqqamut ajornartorsiutinngortarpoq, amerlasuut naammassiniagassarilersaramigit. Suut tamarmik killormut saannikuupput, qanga angut nukittoq, soorlu piniartorsuaq, qummut isigineqartaraluarami".

(Arnaq, NGO-t malinnaatitsisuni ilaasortaataat).

Danmarkimi efterskoleni atuartut atuarunnaartarnerat pillugu nalunaarummi oqaatigineqarpoq, niviarsiaqqat amerlanerit atuarunnaartartut. Niviarsiaqqat atuarnerminnik kipititsisarnerannut patsisaasut pingaarutillit sisamaapput: anisitaaneq, atugarliorneq, isumaliortaatsikkut ajornartorsiutit angerlarsernerlu.

"Niviarsiaqqat amerlanerpaajupput tarnikkut ajornartorsiuteqarlutik efterskolemi atuarnerminnik unitsitsiinnarneruserartut. Taamatuttaaq atuartunit 20-nit illoqarfinnit anginerusuneertunit atuartut 14-it immikkoortuni "10.000-it sinnerlugit inulinni" aamma "9999-2000-inik inulinni" nassaassaapput, matumanilu Tasiilaq illoqarfinnut allanut sanilliullugu takussaanerpaavoq".
(Najoqutaq: Kalaallit efterskoleni atuartut atuarnerminnik unitsitsisarnerminnik patsisaasut, 2019).

”Angutivimmut” aamma ”arnavimmut” immikkoortinneqartarnerit inuusuttunut angutaanermut arnaanermut immikkoortinneqartarnerannut akulerunneqarnissaminnik kissaateqanngitsunut suaassutsikkut tatisimaneqalernermik (ajornartorsiuteqalernemillu) kinguneqarsinnaapput. Paasissutissiisoq LGBT+ -imeersoq oqaluttuarpoq, ”arnarpalunnini” arlaleriarluni amigartumik akuerineqartoq naammattoortarsimallugu:

”Meeraallungali nukappiaraallunga illooraralu biileeqqanik pinnguartaratta, taava kisianni ullut ilaanni niviarsiaqqat peqatiginerusarlugit inuusaqatigalugit barbie dukkit allallu. Tassani niviarsiararpaluttarnera ersertarami, taava meeqqat atuarfiani angajullikujuut akerartuisarnikuupput soorlu ”Arnaasarsuaq”. Taanna mamiagisorujussuunikuuara nammineerlunga, taamannak qinngasaarneqartarneq. Inuusuttuaranngornissama tungaanut taamannak ersarittumik niviarsiaqqatut arnatut pissuseqarnikuuvunga, taavalu maluginiarneqartarluni pimmatigineqartarlunga uparuartorneqarlunga arnaasaanerarlunga. Taamanikkut 90-ikkunni tusarsaaleruttorfiani ”Homorsuaq”, tamakkuningga akerartugaasarnikuullunga. Ilaatigullu aamma persuttagaasarneq atugarinikuullugu”.

(Angut, 41-nik ukiulik).

11. Pisortatigoortumik tunuartitaaneq

Paasissutissiisut arlaqartut erseqqissumik taavaat, kinguneqartitsisaqattaarnerit, soorlu anisitaanerit aammalu meeqqat inuusuttullu sivikitsumik (matup silataanut anisitaanerit) imaluunniit sivilisinerusumik pillaa-nerit (anisitaanerit) nalornilernermik, patajaatsuujunnaarnermik toqqissisimannginnermillu meeqqat akornanni atuarfinnilu klassini pilersitsisartut:

”Piffissami sivitsortumi nukappiaqqat marluk ilinniartitsisugullu oqqattaqattaarput. Ullut arlaanni atuariatortatta nukappiaqqat takkutinnigillat. Ilisimatippaatigut atuariatoqqusaajunnaartut. Qiavugut, tassami taakkua ikinngutigigatsigit. Ulluni tulliuuttuni atuariatunngivippunga, taakkuami ilagerusunnerugakkit, atuarfimmullu uteqqinnissara kajumiginngilara, taakkuami pineqartut uanga ilaginerpaasarakkit”.

(Niviarsiaq, 16-inik ukiulik).

”Nukappiaraq taanna piffissaq tamaat inersimasunit naveerneqartalerpoq aammalu meeraqatiminit allanit naveerneqartarluni. Eqqaamanngilara kikkut siulliunersut? Inersimasut imaluunniit meeqqat naveersisarnerat?”.

(Arnaq, meeqperivimmi pædagog).

Pimmatigininneq pillugu Nunani Avannarlerni ilisimatusarnermit nalunngilarput toqqissisimannginneq aammalu inooqatigiinniit anisitaanissamut ersineq klassimi (Søndergaard 2009, 2013) imaluunniit suliffeqarfimmi ”uagut-ilissilumik”-kulturimik pilersitsisartut. Pisortatigoortumik tunuartitaanerit avatangiisini inooqatiguit toqqissisimannginnerannik pilersitsisinnaapput, atuartullu akornanni ajattuinerneq kinguneqarsinnaallutik.

Paasissutissiisut arlaqartut aamma erseqqissarpaat, meeqqat immikkut pisariaqartitsisut aammalu meeqqat immikkut neqeroorfigineqartut immikkullu ittumik atuartitaasut, pisortatigoortumik immikkoortinnet qarnerit pisortatigoortumillu ajattugaanerit malunnavissumik misigisinnaasaraat.

12. Meeqqani inuusuttunilu pimmatiginninnerup imminullu toqunnerup ataatigiinneranni pisut takuneqanngitsut

”Nukappiaraatitta ilaat, 17-inik ukiulik, 2019-imi imminut toquppoq. Peroriartornermini atugai sakkortusimapput, taassumalu tungaanut... sms atorlugu allatanik imminut toqunnissaanik kajumissaarisunik, pimmatigineqartuarluni”.

(Arnaq, Meeqqat angerlarsimaffianni pisortaq).

Peqqinnissaqarfimmiit imaluunniit meeqqanik inuusuttunillu inissinneqarsimasunik suliaqartuniit paasissutissiisugut naapertorlugit oqaluttuaqarpoq, ataatsimoorfinniit ajattugaaneq qanoq navianartumiittup inuunera sunnertaraa, imminut toqunnerup pinnginnerani. Tamakkua takutippaat, imminut toquttarnermut nassuiaatit, soorlu ”meeraanera sakkortusimavoq”, ”asanninera nuanniilliorfiusimavoq” aammalu ”ersingitsumik isumatsassimaarneq”, annertunerusumik maluginiarneqartariaqartut aallartisarneranni imaluunniit ataatsimoorfinniit ataavartumik ajattugaanerni..

”Najugaqarfitsinni imminut toqunnerit 85 %-iisa missaat ajattugaanermut tunngassuteqartut isumaqarpunga”.

(Angut, nakorsaq).

Kapitali 2 Innersuussutit, suliat tunngavilersuutillu

Innersuussutit pillugit oqaatsit aallaqqaasiussat

Kapitalimi uani innersuussutit suliniutillu saqqummiunneqassapput, tamarmik katillutik nunami tamarmi ulluunerani paaqqinnittarfinni, atuarfinni, atuartut angerlarsimaffiini inuusuttullu ilinniarfiini pimmatiginninnermut akiuniarnermi periusissiamut tapertaasut.

Tunngaviumik isigalugu periusissiamik ineriartortitaasussamik aallartitsineruvoq, tassami suliniutip affaa siunissami najukkani ineriartortinneqartussaammat aallartisarneqarlunilu.

Periusissiamik ineriartortitsinermi peqataaneq piginneqataaffiulersarpoq, taamaammallu inooqataaermermi suliasamat piginneqataaneq periusissiami anersaarineqartup ilagaa. Taamaattumik kapitali una ilitsersuutini aaqqeriikkanik imaqartutut atuarneqassanngilaq, najoqqutassanilli ilisimasanillu tunngaviumik aallertittut atuarneqassalluni.

Nunani tamalaani pimmatiginninneq pillugu ilisimatusarneq misissoraanni, iliusissaq ataasiinnaq toqqarneqartoq, imaluunniit suliniut ataasiinnaq kisimiilluni pimmatiginninnermut akiuussutaasinnaasoq takujuminaappoq. Akerlianik isumaqarnarpoq suliniut amerlasuut assigiinngitsullu, pimmatiginninnermik annikilisitsisut ataatsimoortillugit ingerlatsisoqartussaasoq (Cross 2012, 2014). Taamaattumik suliniut amerlasuut assigiinngitsullu sunniutigisartagaannik ilisimasat periusissiami isumamut tunngaviupput, tassa nuna tamakkerlugu ataatsimoorluni suliniut kommunit nunallu immikkoortoqarfiisa najukkaminnut tulluarsarlugu suliniutigissavaat. Meeqqat inuusuttullu inooqataaffitsinniit mikisuniit angisuuniillu ajattugaalersut ajattorneqareersullu inuunerannik pitsaanerulersitsinissaq atoruminarsaanissarlu siunertarineqarpoq.

1. Tunngaviit marluk – Najukkamik tunngaveqarneq aamma nuna tamakkerlugu ataqatigiissaarineq

Paaqqinnittarfinni, atuarfinni inuusuttullu ilinniarfiini pimmatiginnittarnermut akiuniarnermut innersuussutit suliniutillu tunngavii marluupput.

Tunngavigisaq siulleq tassaavoq najukkamik aallaaveqarneq. Tassa kommunit tamarmik suliniummi tassani namminneerlutik pilersaarumminnik ineriartortitsissapput, oqaasertaliissapput aallarnisaassallutillu, nuna tamakkerlugu periusissiami matumani ilisimasat saqqummiunneqartut aallaavigalugit. Tamanna isumaqarpoq, nunap ilaani kommuninilu periusissiat najukkami pissutsinik, ilisarnaatinik, oqaatsinik, ileqqunik, iliutsinik kulturikkullu ileqqorisanik aallaaveqassapput.

Najukkami suliasat tunngaviumik pingasunik immikkoortoqarput:

- 1) Kommunini/nunap immikkoortuini pimmatiginninnermut akiuniarluni suliniutinik tigussaasunik pilersaarusiortoqassaaq, ukiuni pingasuni misiligummik ingerlanneqartussanik. Ukiut pingasut qaangiunnerini kommunemi/nunap immikkoortuani suliniut nalilersorneqassaaq – taamaalisoqaareerpat qitiusumit isummerfigineqassaaq, periusissiaq najukkami atorneqartoq tulliullugu qanoq ingerlariaqqiffiussanersoq.

2) Paaqqinnittarfiit, atuarfiit inuusuttullu ilinniarfiisa atugarissaarnissamut pimmatiginninnerullu akiornissaanut iliuusissatut pilersaarusioneranni suliniutinik ataasiakkaanik tigussaasunik ineriartortitsinerimi ikorfartuinissaq (najukkami pilersaarutip ilagisaatut). Angajoqqaatigiit sulisinneqalissapput sulianilu peqataatinneqarlutik. Nunaqarfinni atuarfiit pisariaqartitsisut suliamik ingerlatsinerminni immikkut isigineqarnissaminnik sulinerminnilu tapersorsorneqarnissaminnik neqeroorfigineqassapput.

3) Najukkami suliniutinik ineriartortitsisoqassaaq, ataatsimoorluni pimmatiginninnerup akiorniarnerani qitiutillugit atugassanik, immaqalu najugarisami peqatigiiffinnik suliffeqarfinnillu suleqateqarluni.

Tunngaviit aappaat tassaavoq periusissiap nuna tamakkerlugu ataqatigiissaarnissaa. Matumani immikkoortut pingaarutillit pingasut taaneqassapput:

1) Najugarisami suliniutit kommunillu ilisimasanik annertusaanernik, siunnersuineramik isummanillu avitseqatigiinnernik ikorfartorneqassapput. Tamanna ilaatigut NGO-t pimmatiginninnermik qitiutitaqarlutik suliniuteqartut suleqatigalugit ukiumut ataasiarluni atugarissaarneq pimmatiginninnermillu akiuiniarneq qulequtaralugu seminareqartitsinermik ingerlatsisarnikkut. Periusissiap ukiuni pingasuni siullerni ukiumoortumik atugarissaarneq pimmatiginninnerlu qulequtaralugit seminareqarnerit nunap immikkoortuaniit tullianut ingerlanneqartassapput, taamaalilluni nunap immikkoortuini suliniutit patajaallisarneqassammata.

2) Pimmatiginninnermut akiuiniarluni suliniut ilinniarfinni pineqartuni, immikkut ilisimasaqartuusasanik ilinniartitsisuni, suliassiissutaassaaq (ilinniartitsisunngorniarfimmi, pædagogit ilinniarfiini, inuusuttut ilinniarfiini pædagogikummi, atuartut angerlarsimaffiini, Ilinniusiorfimmi).

3) Pimmatiginninnermut akiuiniarneq pillugu attaveqatigiittarnermi suliniutit assigiinngitsut ineriartortinneqassapput, inuit akunnerminni susassaqarfigisaattut suliassaattullu isigalugit. Pimmatiginninnerup inuiaqatigiinni suliassaqarfiuneranik annertusiartortumik isiginninniarnepup pilersinnissaa ikorfartornissaalu matumani siunertaavoq, taamaaliornikkut kommunini, paaqqinnittarfinni, atuarfinni, inuusuttut ilinniarfiini atuartullu angerlarsimaffiini suliniutit ikorfartorneqassammata.

Suliniutit taakkua ingerlannissaannut *Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfimmi suleqatigiit nunamut tamarmut atuuttut ataqatigiissaarisullu* pilersinneqassapput.

Immikkoortuni tulliuttuni sammisat tulleriisaarinerillu toqqakkat, najukkani suliniutigineqartunit nunalu tamakkerlugu tulleriiaarinerimi atorneqarsinnaasut, saqqummiunneqassapput.

2. UANGA AAMMA UAGUT: Pimmatiginninnermik paasinnittaatsinik tunngaviusunik suliaqarneq

Nunani Avannarlerni ullutsinni pimmatiginninneq pillugu ilisimatusaatinit paasinninnerit tunngaviusut pingasut ilanngunneqarsinnaapput, nuna tamakkerlugu periusissiami saqqummiussatut naleqartitatut atorneqarsinnaasut inuiaqatigiinnullu amerlasuunut siaruarterneqarsinnaasut. Oqaatigisat ilinniakkatigullu tunuliqutaasut ukuupput:

OQAATIGISAQ	ILINNIAKKATIGUT TUNNGAVILERSUUT:
<i>Pimmatiginninneq inooqataaffinniit ajattuineruvoq</i>	Pimmatiginninneq inooqatigiinnermi pilersarpoq, “ukua uagullu” pilersittarlugit anneruniarfiusut ilagisanillu ajattuiffiusut (soorlu tak. Hansen 2011, Hansen 2018, UNISCO 2021).
<i>Pimmatiginninnerup inooqatigiinni attaveqatigiinnermik amigateqarneq aallaavigisarpaa</i>	Pimmatiginninnerup imarisani saqqummertarninilu nukiit assigiinngitsorpasuit katersuuffiinit pissarsiarisarpaa (soorlu naleqartitat, inuit inooqatigiinni inissisimaffii, najukkami pissaaneqarnerit atuuttut, inoo-riaatsini qalliuniarnerit, immikkut inuiaassuseq, suaassuseq, sakkut digitaliusut, inuit ataasiakkaat atugarisimasaat il. il. (Søndergaard 2009). Inooqatigiinni inooqatigiiffiusunilu pimmatiginninnerup avatangiisaani amigartumik atassuteqartarneq pimmatiginninnermut tunngaviuvoq pingaaruteqartoq (Hansen 2018).
<i>Kikkut tamarmik pimmatigineqarnermik eqqugaasinnaapput</i>	Inooqatigiinni, pimmatiginninnerup nalinginnaasumik atugaaffiini, kikkut tamarmik pimmatigineqarnermik eqqugaasinnaapput, najugarsami pissaaneqarnerit atuuttut apeqqutaasarlutik (soorlu tak. Kofoed & Søndergaard allallu 2009, 2013).
<i>Akuleruttarit</i>	Pimmatigineqarneq unammineqarsinnaavoq millisarneqarlunilu, pisumi inooqataasut (pimmatiginniffiusumi) akulerukkaangata (soorlu tak. Hansen 2018).

Ilisimasalittut oqaatigisat taakkua aallaaviunerat isumaqarpoq, meeqqanik inuusuttunillu pimmatiginninnerni piviusuni, namminneerlutik pimmatiginnittutut imaluunniit pimmatigineqartutut akuusimasunik avammut ajattuineq, nittarsaassineq kanngusutsitsinerlu nuna tamakkerlugu periusissiamut kattussisoqarsinnaanngitsoq. Inunnut ataasiakkaanut pimmatiginnittartunik unitsitsinissaanik piomasaqarneq mattunneqanngilaq, kisiannili pædagogikki atorlugu akuliunnissaq ilinniartitsisutut, pædagogitut atuarfimmilu aqutsisutut immikkoortitsinani. Taamatuttaaq misissueqqissaarnerni, isumaliutini oqaasinngortitsinerni akuliutsitsinernilu paaqqinnittarfiit atuarfiillu ilanngunnagit aammalu illuinnaasiortumik pimmatiginnittarnerup pat-sisaanik meeqqap angerlarsimaffianut tutsitsisarneq periusissiamut kattunneqarsinnaanngilaq. Oqaatsit taakkua aamma ima paasineqassapput, kikkut tamarmik paaqqinnittarfinni, atuarfinni inuusuttullu ilinniarfiini taakkunnungalugu attuumassuteqartut kaammattorneqassasut kajumissaarneqarlutillu iliuseqarnissaannik, inooqatigiinniit ajattuisoqaleraangat. Matumani inuit ataasiakkaat (uanga) suleqatigiillu (uagut) akunnerminni akaarisarnermik ataqqinninnermillu annertusaanissaat pineqarpoq. Innersimasut tungaan-

niit ilaatigut meeqqat inuusuttullu pimmatiginninnermik unitsitsiniartut kammalaatimillu inuit akornanni kiserliornerannik qaangiisitsiniartut oqaloqatiginerisigut, nersualaarnerisigut akuerinerisigullu tamanna ilaatigut pisinnaavoq.

Taamatutaaq aallartitsiniarneq ukiuni siullerni pingasuni nuna tamakkerlugu attaveqaaqatigiiffiit aqcutigalugit pimmatiginnittarnerup inunnit paasineqarnissaata siammarterneqarnissaa ikorfartorneqarnissaalu inassutigineqarpoq.

3. Atuarfinni, inuusuttut ilinniarfiini atuartullu angerlarsimaffiini pimmatiginninneq akiorniarlugu iliuusissatut pilersaarutit aamma ulluunerani paaqqinnittarfinni pimmatiginninnermut akiuinerup perorsarsiamassusertut naleqartitatullu isiginera

Periusissiap najukkami pilersinneqarneranut peqatigitillugu innersuussutigineqarpoq, atugarissaarnermut pimmatiginninnermullu atuarfinni atuartullu angerlarsimaffiini tamani, inuusuttut ilinniarfiini (gymnasiani, inuussutissarsiornermut ilinniarfinni efterskolenilu) iliuusissatut pilersaarutinik pisussaaffeqartitsilersunik pilersitsisoqassasoq (imaluunniit politikkeqassasoq). Tamanna aamma specialklassinut kiisalu meeqqanut immikkut pisariaqartitsisunut suliniutini ataasiakkaani atuuppoq. Iliuusissatut pilersaarutit pilersinneqarneranni aammalu atuartitsinerup katersuuffiusup, demokratiskiusup akaarinniffiusullu ineriartortinnerani atuarfimmi suliaqartut sapinngisamik amerlanerpaat peqataatinneqarnissaat kaammattuutigineqarpoq: atuartut atuartullu sinniisaat, ilinniartitsisut angajoqqaallu ineriartortitsissasut atuartsitsinnermik avatangiisimik demokratiskiusumik akaarinneqatigiiffiusumillu. Pilersaarusioneremut akisussaaffik atuarfiup pisortaaniiippoq, kommunimit ilinniagalinnit tapersersuisunit ikorfartorneqarluni.

Innersuussutigineqarpoq ulluunerani paaqqinnittarfiit sunngiffimmilu susassaartitsiviit perorsaanerup pilersaarusionerani, suliffeqarfiit taakkua naleqartitatut tunngaviini taamatullu sulisut ilinniakkamikkut qafassarneqarneranni perorsasimassutsimut anguniagassanik ineriartortitsissasut erseqqissaassasullu, pimmatiginninnermut akiuiniarfiusunik akulerutsitsiffiusunillu. Taassuma saniatigut innersuussutigineqarpoq pimmatiginnittarneq akiorniarlugu suliniutit peqataatsiffiusut akaareqatigiinniffiusullu ingerlanneqassasut, assersuutigalugu Kammagiitta-p atorneratigut (matuma kingulianiittoq takuuk).

4. Inatsisissatut innersuussutit – atuarfimmi politikki, atuartut mappii kommunellu aqunneqarnera

Periusissiap najoqqutassiai naapertorlugit inatsisissatut siunnersuutit pingasut innersuussutigineqarput:

- 1) Atuarfiit, efterskolet inuusuttullu ilinniarfii *atuarfimmi atugarissaarnissamut pimmatiginninnermullu akiuinissamut politikkeqarnissaannut* inatsisitigut pisussaaffilerneqassapput. Anguniartariaqarpoq atuarfimmu politikki taanna pitsaaliuinissamut suliniutinik kiisalu anertuumik pimmatiginnittoqartillugu akulerunnissamut malitassanik imaqqassasoq. Taamatutaaq atuartut taakkualu sinniisaat pilersitsiniarnerup ingerlanneqarnerani peqataatinneqarnissaat qitiutillugu pinngitsoorani ilaatinneqartariaqarpoq. Kiisalu angajoqqaat pilersitsiniarnermi peqataatittariaqarput, taamatullu atuarfiup pisarnertik malillugu iliuuserisarta-

gaanni, ileqquanni ilisarnaataannilu pimmatiginninnermut akiuniarnermi suliniutaani takuneqarsinnaasariaqarput. Atuarfiit namminneerlutik politikkimik qanoq ittuunissaa (-saat) aalajangersinnaasariaqarpaat. Filmusinnaavoq, allagartaq uppersaataasinnaavoq, assiniq suliaasinnaavoq, podcastusinnaavoq imaluunniit allaasinnaalluni. Suliniutip taassuma inatsisinnigortinnerata iluaqutissartarissavaa, pimmatiginninneq pillugu politikki atuutsinneqarsinnaaginnarani atuutsitassanngortussaagami.

- 2) Atuartut mappiini iliuusissaatullu pilersaarutaanni inatsisitigut pisussaaffiusuni pimmatiginninneq atugarliornerlu ilanngunneqassapput, taamaalilluni Atuarfik pillugu Inarsisartut inatsisaanni 15-imi, 3. dec. 2012-imeersumi § 20 ima oqaasertaqalissalluni (ilanngunneqartut aappalaartumik qalipaasigaapput):

Atuarfiup pisortaata qulakkiissavaa atuartup mappiata atuartumut ataasiakkaamut nutartertuarnissaa atuartoq malinnaaffigisinnaanngorlugu piaartumik immikkut iliuuseqarnissaq pisariaqarpat pisinnaanngortillugu soorlu ilinniarnermi ajornartorsiuteqartoqarpat, ilikkagassatigut amigaateqartoqarpat, **pimmatiginnittoqarpat, atugarliortoqarpat** imaluunniit inooqataanikkut **allanik** ajornartorsiortoqarpat.

- 3) Inatsisartut inatsisaanni 15-imi, 3. dec. 2012-imeersumi, immikkoortumi "Sumiiffinni ataasiakkaani aqutsineq – Kommunalbestyrelse"-mi § 43 oqaaseqatigiinnik ukuningga ilaneqasaaq:

Kommunalbestyrelsi atuarfiit atugarissaarneq aamma pimmatiginninneq akiorniarlugu suliniutaasa ikorfartornissaannut pilersaarummik ineriartortitsissaaq.

5. Kammagiitta – ulluunerani paaqqinnittarfinni atuarfimmilu nukarliit alloriarfianni suliniutinut programmi

Innersuussutigineqarpoq atualertussani, sunngiffimmi sammisassaqartitsivinni kiisalu atuarfimmi nukarliit alloriarfianni suliniutini Kammagiittamik programmi isumassarsiorfigineqassasoq imaluunniit toqqaannartumik aallerfigineqassasoq. Kammagiitta Mary Fondip, Red Barnetip aamma Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfiup peqatigiillutik ineriartortitaraat (programmip nutarterneqarnera aallartereerpoq). Kammagiittap pimmatiginninnermik ataatsimoortumik paasinnittaaseq nutaaq tunngavigaa – programmimilu suliniutit meeqqanut **tamanut** sammitinneqarput, meeqqat ataasiakkaat pisuusutut, ajornartorsiutaasutut imaluunniit kukkusuusutut saqqummiunnagit immikkoortinnagillu. Kammagiitta pimmatiginninneq suliniutillu ataatsimoornermik pilersitsisut qanoq paasineqassaneri pillugit sulisunut ilinniakkatigut ilisimasassanik pingaarutlinnik aamma imaqarpoq, kiisalu pinnguaatsinut, oqaloqatigiinnernut nipilersuutinullu assersuutit aamma imarai, siunertarinqarmat sulisut meeqqallu akornanni aamma meeqqat akornanni attaveqatigiinnerit akulerunnissamullu kulturi nukittorsarneqassasut. Kammagiittamik suliniummik naliliineq (Ilanngussaq 3 takuuk) Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfimmit 2020-mi ingerlanneqarpoq, tassanilu takutinneqarpoq programmi amerlasuunit atorneqartoq pitsaasumillu misilittagaqarfiulluni, pingaartumik ulluunerani paaqqinnittarfinni, kisianni aamma nukarliit alloriarfianni klassini ataasiakkaani. Kammagiittap nutarterneqarneranut ilagitillugu inassutigineqarpoq, atortut taakkua pingasunik nutarteriffigineqassasut: Kalaallit Nunaannut attuumassuteqartinnerulissasut . Atortut atugaalernissaannut paasisitsiniutit naannerusut ilinniakkatigullu

ersarinnerusut sulisut atugassaat suliarineqassasut aammalu angajoqqaanut toqqaannartumik sammitinneqartunik ilaneqassasut.

6. Didaktikkilerineq

Atuarfinni, efterskoleni inuusuttullu ilinniarfiini pimmatiginninnermut akiuiniarluni sulineq atuarnep qitiusumik suliaasaani ilaatinneqakkajuttarput soorlu ataatsimiinnerni, katersuunnerni, aalajangersumik qulequ-taqarluni suliani aamma suliniutit allat, taakkunani atuartut oqaatiginiakkatik oqaatigisarpaat. Innersuussu-tigaarput atuartitsinermit suliaasani qitiusuni pimmatiginnittarneq akiorniarlugu suliniut ilanngunneqassa-soq – atuarfimmi inooqataanikkut atugarissaarneq atuartitsinermit pimoorussilluni peqataanerit ataqati-giisitsisarmata. Atuartitsineq peqataatitsiffiusoq tunngaviusumik atuartitsinermit, gymnasiani aamma inuus-sutissarsiutitut ilinniarfinni atuartitsinermit tangeqarluartumik annertusaanissamut periarfissiivoq, tange-qarluarnerlu taanna atuartut peqatigiinneranni qitiuSUUSINNAVOQ. Atuartut peqatigiiffissaminnik amer-lanernik peqarunik peqatigiinnerat sakkortunerulissaaq. Peqatigiinnerup sakkortunerusup atuarniarnermut kajumissuseq annertusitissavaa, taamaalillunilu pimmatiginninnermut akiuiniarluni kulturimik ineriartortitsinis-samut annertunerusumik atugarissaartitsissalluni. Atuartut ataqatigiinnerannik soqutigilluinnarlugu atuar-titsinikkut sakkortusaaneq taaneqartarpoq didaktikki ataatsimoornermik pilersitsisartoq imaluunniit atuar-titsineq ataatsimoornermik pilersitsisartoq (Hansen 2013) – didaktikki isumaqarpoq atuartitsinerup anguni-agaanik imarisaanillu ilinniarnaq. Ataatsimoorussamik didaktikkip ilagaa, ilinniartitsisut atuartitsisullu atu-artunik amerlanerpaanik akuerisaqarlutik, akimuisumik kultureqarlutik, peqataasitsillutik demokratiskiusu-millu ilinniartitsillutik anguniagaqarluartarnerat. Didaktikkip pædagogikkillu peqataalersitsisup atuarfe-qafimmi *Atuarfitalak* tunngaviusumik naleqartitanik nutarteriffiusunik avitseqateqarfigaa. Matumani pine-qarput allanngorartitsisumik atuartitsineq aamma atuartut inuunerminni misilittagaasa atuarfiullu ilinniak-katigut imarisaasa ataqatigiinnerannik nassaarisqaarneq – aamma avatangiisit ilaalersillugit didaktikkimik taaneqartarpoq. Periutsit taakkua atuartunik annertunerusumik akimuisumik atuarnermi ilaatsitsineruler-neq isummami ilaapput. Ilinniarfissuarmi ilinniartitsisunngorniat, atuarfiit ataasiakkaat suliffeqarfiillu arla-qartut isuma taanna aallaavigalugu sulipput. Pædagogikkimi tunngavik taanna nutaajunngilaq, atuarfilli ineriartortoq pillugu ilisimasani ineriartorteriikkanik ingerlatitseqqiinerulluni, pimmatiginninnermut akiu- niarnermi sulianut toqqaannarnerusumik atanilerlugit.

Periusissiami matumani didaktikkilerineq atuarfinnut (angajullit alloriarfiannut), efterskolenu inuusuttullu ilinniarfiinut piviusorsiorumik innersuussummut aamma qulequtaavoq, soorlu kalaallit, qallunaat tuluillu oqaasiini, inuiaqatigiilerinermit ilaannilu pimmatiginnittarneq qulequtaralugu atuartitsissutigineqartarnis-saanut. Siunertaavoq atuartut angajullit atuartitsineq aqutugalugu pimmatiginninnermit (aamma digitalik-kut pimmatiginninnermit) periuserineqartarput taakkualu inunnut kingunerisartagaannik ilisimasaqalernis-saminnut periarfissinneqarnissaat. Ilisimasap taama ittup atuartut (ilaasa) namminneq inooqataaffimminni ajattugaanerup unamminissaanut isumassarsitissinnaavai aammalu inuit allat tatisimaneqarnerisa kiserlior-nerisalu akaarinniffiunissaat annertusisinnaallugu.

7. Kulturikkut kingornussat, nunani issittuni pædagogikki pimmatiginninnermillu akiuineq

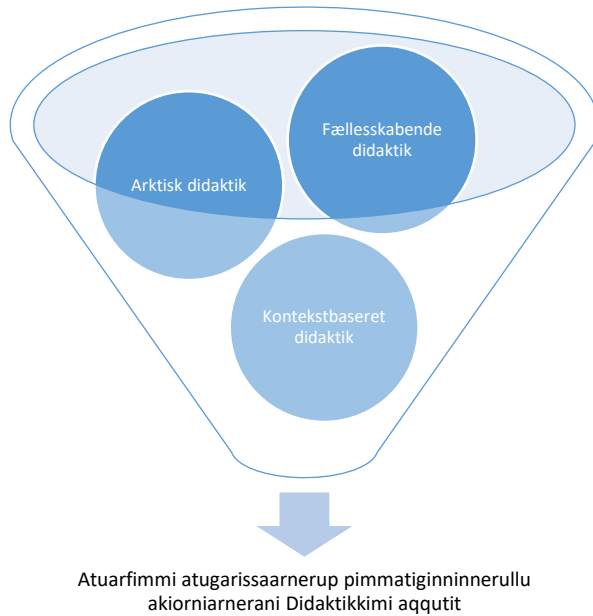
Pimmatiginninnermut suliniuteqarnerup suliniutit, aaqqiinerit aallaaviillu assigiinngitsorpassuit akuleriinneri pisuunnguutigai, sullinniakkat assigiinngitsut, assigiinngitsunik ukiullit, pisut assigiinngitsunillu inooriaasillit saaffigineqartarlutik. Aqquutit taakkua ilagaat nunap matuma nunallu avannarliit kulturikkut kingornutaan-nik, pimmatiginninnerup akerliinik najukkani ataatsimooqatigiinnermik, ataatsimoorluni inooriaatsimik, saamasumillu meeqqanik perorsaanermik ullutsinni paaqqinnittarfinni atuarfinni inuusuttullu ilinniarfiini pædagogikkimi didaktikkimilu suliniutinut nuussineq. Atuarfik pillugu Inarsisartut inatsisaanni 15-imi, 3. dec. 2012-imeersumi aamma Ilinniarnertuunngorniartarneq pillugu Inatsisartut inatsisaat nr.13, 22. November 2011-meersumi takuneqarsinnaavoq atuartitsineri anguniarneqassasoq kulturip ilaatinneqar-nissaa. Innersuussutigaarput suliaqarnermi tamanna ilannguneqassasoq, atuarnermi peqataatitsineruler-nermik, atugarissaarnerulernermik pimmatiginninnerulernissamillu nassataqartumik suliniummik piler-sitsiniarnermi.

Eqqumiitsuliornermik Ilinniarfik Nuummiittoq, Nunatta Katersugaasivia, sumiiffigisami katersugaasiviit, eqqumiitsuliorlut soqutiginnittut oqaluttuarisaanermillu ilisimasallit sulineri peqataatinniarlugit qaaqqu-neqassapput, takusassianik allatanillu pimmatiginninneq akiorniarlugi naleqartitanik kulturikkullu naleqar-titanik eqqarsaqataassallutik pilersitseqataassallutillu. Soorlu immikkoortumi siuliani taaneqartoq kulturik-kut naleqartitanik suliaqarneq aammalu didaktikki ataatsimoornermik pilersitsisoq ataatsimoorinneqaler-sinnaapput, ukua qulequtaralugit: nunani issittuni didaktikki aamma nunani issittuni pædagogikki. Oqaaseq "issittumi" oqaluttuarisaanermut, kulturimut inuiaqatigiinnilu kulturerineqartartunut tunngavoq. Ilisimatu-sarfimmi "Issittumi pædagogikki"-mi masterinngorniarluni ilinniarneq nutaaq suleqatiseralugu qaaqqune-qassaaq. Soorlulu ICC-p, Inuit Circumpolar Councilip suliaanik aallertoqarsinnaasoq. Ilinniartitaaneq pillugu ICC Summit, Nuummi 2018-imi ingerlanneqartumi, suliniutit ilagaat inuit ilinniartarnerisa aammalu ullutsin-i ilinniartitaanerup naapiffiinik nassaarnissaq:

"To identify successes and gaps specific to Inuit pedagogy, language, and knowledge transfer systems within the formal education systems, as well as ones that are culturally/community based across the Inuit Circumpolar countries".

(ICC-Education-Summit-Report 2018).

Atuagarissaarnerup pimmatiginninnerullu akiorniarneqarnerata atuarfiup tunngaviusutigut suliassaanut ilanngunniarneqarneranut teoretiskiusumik kulturikkullu isummersornermi assigiinngitsut pingasut, tamar-mik ilinniartitaanermik assigiissumik tunngaviusutigut paasinnittaasillit, aallerfigineqarput, taakkuali uku-ninnga pingaartitaqarnerat assigiinnani: atuarnermik kajumissuseqarnerup ineriartortinnerani atuarfik ataatsimoorfigalugu qitiussasoq, issittumi kulturi aallaavigalugu ulluinnarni ilinniagaqarnerup, atuartitseri-aatsinik ilinniarnep aammalu atuarfiup aaqqissuussaanerata naapisinniarneqarnerani kiisalu avatangiisi-nik atueq, soorlu najukkami ilisarnaatinik atuartullu tunuliaqutaannik:

Arktisk didaktik = Issittumi didaktikki

Fællesskabende didaktik = Didaktikki ataatsimuulernermik pilersitsisoq

Kontekstbaseret didaktik = Didaktikki avatangiisinit tunngavilik

8. Atuartut angerlarsimaffii, kollegiat aamma atugarissaarnissamut suliniutit

Atuartut angajullit alloriarfianni atuartut, imaluunniit najugaqarfik alliarforfigisartik qimallugu illoqarfimmi allami ilinniarnermik naammassinninniartut amerlasuutigut atuartut angerlarsimaffianni imaluunniit kollegiami najugaqartarput. Inuusuttut ilaasa “avataaneersuunertik” ilaqtaminniillu ungasissumi najugaqarnerit unamminartoqartittarpaat. Taamaattumik avatangiisit toqqissisimanartuunissaannik, atuaqatiminnut attaveqarluartuunissaannik aammalu atuartut angerlarsimaffianni kollegiamilu angerlarsimasutut misigismanissaat sulissutigissallugu pingaartuuvoq. Atuartut angerlarsimaffianni suliassaq taanna atuartut angerlarsimaffiini najugaqarneq pillugu Namminersorlutik Oqartussat nalunaarutaanni allaqqareerpoq (Atuariartortunut atuartut angerlarsimaffianiititsisarneq pillugu Namminersorlutik Oqartussat nalunaarutaat nr. 76, 21. decembari 2021-meersoq). Innersuussutigaarput suliassaq taanna inatsisitigut aalajangersagaasoq inuusuttunut kollegiani najugaqartunut aamma atuutissasoq. . Soorlu suliassaq taanna “kollegiami ilinniartitsisup” pisussaaffigalugu suliassaanut ilanngunneqarsinnaavoq. Siunertami tamatumani innersuussutigaarput, atuarfiit angerlarsimaffiini kollegianilu sulisut namminneq “illuminni” atugarissaarneq pimmatiginninnermillu akiuinarneq kisiisa isumagisassarissanngikkaat, aammali ujartuullutik atuartut ataasiakkaat atuartullu akornanni inooqatigiinnerup ilinniagaqarnerullu qanoq ittuunera soqutigisaqarfigissagaat kiisalu inuusuttut immikkut sanngiillasut isiginiassagaat.

9. Inuusuttut, pimmatiginninnermik akiuineq aamma attaveqaqatigiinneq

'Inuusuttut' taama ukioqalerfimminni inersimasut oqaasissaqarfii qimannialersarpaat. Tamatumunnga peqatigitillugu inuusuttut ukioqatitik peqatigalugit inuuneq inooqatigiiffiusoq aqquusaaligartik sungiusalersarpaat, taamalu aporaaffiit nalorninerillu naapikkaangamikkit sanngiillisinnaasarlutik. Marloqiusaaneq taanna qimagunniarnerup sanngiillianerullu akornanniittoq pimmatiginninnermik akiuiniarnermi inuusuttunik immikkut isigineqartussanngortitsivoq. Inuusuttut inersimasut silarsuaannit pisariaqartumik kipisaqataartumillu qimagukkiartornerat isumaqarsinnaavoq, (ilaasa) piffissat ilaanni siunnersuutit piunasaqaatillu pitsaasut akerlilertaraat, naak sulii inersimasut tapersersuinerat paasinninnerallu pisariaqartikkaluarlugu. Ineriartornermi atugaasut tamakkua pisariaqalersippaat, atuarfinni inuusuttullu ilinniarfiini suliniutaareersut saniatigut inuusuttut toqqaannartumik saaffigalugit attaveqaqatigiinnikkut kulturikkullu immikkut suliniuteqartoqassasoq. Taamaattumik nuna tamakkerlugu ataqatigiissaarinnermik suliami inuusuttut sinniisaannik (atuartut sinniisaannik, oqallitsitsisunik, NGO-niillu inuusuttunik), eqqumiitsuliortunik inuusuttunik, eqqumiitsuliortut peqatigiiffiinik, timersortartunik, timersornermik peqatigiiffinnik, nipilersortartunik nipilersortartullu peqatigiiffiinik ilaasortaqaartumik ad hoc-iusumik pilersitsisoqassaaq. Taakkua periusissiap tungavigisai aallaavigalugit pimmatiginninnerup akiorneqarnerani atortussanik nassuiaatinillu ineriartortitseqataallutillu nassuiaasseqataassapput.

10. Onlinekkut pimmatiginninneq suliniutillu

Onlinekkut pimmatiginninneq amerlasuutigut najukkami kulturimi pimmatiginniffiusumi, aporaaffiusumi imaluunniit uumisaarinniffiusumi ilaasarpog sakuulluniluunniit, taamaattumillu kulturimik digitaliusumik isiginninniarneq pingasoqiusamik erseqqissaaffigineqarpoq:

Siullertut atuarfiit, efterskolit inuusuttullu ilinniarfiit atuarfimmii atugarissaarnermut pimmatiginninnerullu akiornissaanut politikkiminni digitalikkut pimmatiginninneq tigussaasumik isummerfigissagaat kajumissaarneqassapput. Soorlu atuarfinni klassit digitalikkut kammalaatigiinnermi *malittarisassanik ineriartortitsinissaannut* qaaqquneqarsinnaapput, soorlulu angajoqqaat suliniutinik pitsaasumik ikorfartuinissaannut kajumissaarneqassallutik.

Aappaattut inuusuttut ad hoc-imik suleqatigiiffiat (immikkoortoq siulianiittoq takuuk) kajumissaarneqassaaq *digitalikkut ataqqeqatigiinnissamut* oqaatsinik, oqaatigisartakkanik, takussutissianik suliaassanillu ineriartortitseqqullugu. Ineriartortinneqartut taakkua inuiaqatigiinni kalaallini saaffigineqarsinnaasuni arlaqartuuni atorineqarsinnaapput.

Pingajuattut nuna tamakkerlugu ataqatigiissaarinnermut team telekkut attaveqaatinik neqerooruteqartartumik, Politiinik, Pinerlutsaaliuinnermut Siunnersuisooqatigiinnik, MIO-mik aamma NGO-t sinniisaannik oqaloqatigiilluni suleqatigiinnermik aallartitsissaaq. Suleqatigiinnerup aallaqqaataa tassaassaaq ataatsimoorluni suleqatigiinneq, qaqugukkat digitalikkut pimmatiginninneq uumisaarinnerlu inerteqqutaanersoq paasititsisutigiinarlugu – aamma kajumisaarisooqassaaq najukkani nunalu tamakkerlugu inooqatigiiffinni, meeqqat, inuusuttut inersimasullu akornanni, digitalikkut paareqatigiittoqassasoq ileqqorissaartoqassasorlu ("Nassiussilinniginninni eqqarsaqaarit").

11. Ilinniartitsisut pædagogillu ilinniaaraangata

Meeqqat inuusuttullu akornanni pimmatiginnittarnerit pitsaalioneqarneranni akuleruttarnernilu pingaar-tuvoq, inersimasut ilinniagallit pimmatiginninnerup pissusii, tunuliaqutai qanorlu pissusilersorfiusarneri takusinnaassagaat, malugisinnaassagaat paasisinnaassagaallu. Erseqqissarneqassaaq pimmatiginnittar-neq akiorniarlugu suliaqalerner-mi Kalaallit Nunaanni atuartut sinniisaanniit tapersiissutit ilaatinneqarmata (Ilan-gussaq 2 takuuk). Erseqqissarneqassaaq nunani avannarlerni ilisimatusarnerni nassaat, ilinniartitsisut pimmatiginninneq pillugu paasinnissinnaaner-at, maluginnissinnaaner-at iliuuseqarsinnaanerallu pingaarute-qartuusut (ass, takuuk. Hansen 2011).

Ilinniartitsisut pædagogillu pisariaqartunik ilisimasaqanngikkaangamik meeqqat imaluunniit inuusuttut akornanni ajattuisarneq annertusarsinnaasarpaat, pimmatiginninnerup patsisai illuinnaasiortumik (taamaal-laallu) inummut ataatsimut tutsikkaangamikkit. Taama pisoqartarpoq meeqqat inuusuttullu pimmatiginnin-nermut akuugaangata soorlu pimmatiginnittutut imaluunniit pimmatigineqartutut, annertuumik ajornartor-siutinnngortinneqaraangata, suliffeqarfimmi, atuarfimmi inuusuttulluunniit ilinniarfiini pisut, inooqatigiinneq pisuniluunniit atukkat atugarissaarnerlu eqqarsaatiginagit.

Taamaattumik kajumissaarutigineqarpoq ilinniartitsisunngorniarfimmi pædagoginngorniarfimmilu pimmati-ginninnermik teori ilinniartitsisut, pædagogit inuusuttullu ilinniarfiini atuartitsisut pædagogikumneranni ilinniagassatut ilanngunneqassasoq. Aamma kajumissaarutigineqarpoq pimmatiginninnermik qulequtaq praktikkerneri, ilinniutit ineriartortinnerini, saqqummiussassanik allataqarnermi assigisaannillu ilanngun-neqartassasoq.

Tamatununga peqatigitillugu siunnersuutigineqarpoq, nuna tamakkerlugu atuarfimmi atuartitsisut kiisalu paaqqinnittarfinni sunngiffimmilu ornittakkani pædagogit TAMARMIK ilinniakkamikkut qaffassaqquneqar-nissaannut qitiusumit neqeroorusiornissaq pilersarusiorneqassasoq. Tamatuma isumagaa, nunami tamar-mi ilinniartitsisut uku pissarsiarisinnaalissagaat: 1) pimmatiginninneq pillugu ilisimatuussutsikkut ilisimasat, 2) meeqqat pillugit ilisimatuussutsikkut paasisat aammalu atuarfiit klassiini socialpsykoligi, 3) ileqqut qaan-gerneqartarneri, suliffeqarfimmi atuarfinnilu suaassutsikkut immikkoortinneqarnerit, inooqatigiinnermi nali-giinnginneq aamma socialpædagogikkimi specialpædagogikkimilu suliniutit pillugit ilisimatuussutsikkut ilisi-masat (ilassutaasut). Ilinniakkatigut qaffassaaneq taanna suliffinni aamma suliaqarluni ilinniaqqinnertut ingerlanneqarsinnaavoq, Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfiup ilinniagaqaqqinnernik ingerlatsiviani, pædago-git ilinniartitsisullu ilinniarfii qanimut suleqatigalugit isumagineqartoq. Ilinniagaqaqqinnermi peqataasut su-liaqarnermik ilisimaligaat ulluinnarni atuartitsiner-mi misilinneqartassapput ataavartumillu nalilerneqartas-sallutik.

Ulluunerani paaqqinnittarfinni sulisut ilinniakkamikkut qaffassarneqarneranni maannakkut pisumi sumigin-nagaanermik, atugarliornermik kinguaassiuutitigullu innarlerneqarnermik takussutaasartut ilinniarneqartar-put (Suliniut 3 Kalaallit Nunaanni Kalaallinit-Qallunaanillu meeqqat inuusuttullu atugarliortut suliniuteqarfi-gineqarnerat annertusisaq). Tassani innersuussutigineqarpoq atugarliornermik qulequttami pimmatigine-qartar-neq pillugu pædagogikki aallaavigalugu sulisunik ilisimasanik avitseqatigiinneq pitsaaliuinerlu ilan-ngunneqassasut.

12. Ilinniartitsisunut pædagoginullu peroriartornerminni ajornartorsiutilinnut immikkut ikiuineq

Ilinniartitsisut pædagogillu peroriartornerminni annersaanermik, innarlerneqarnermik imigassamik hashimillu atornerluinermik namminneerlutik naammattuuisimasut taamaammallu innarlerneqarsimanermik tunuliaquteqartut misigisinnaasarpaat innarlerneqarsimanertik ilinniagalittut isumaginnilluarsinnaasutut sulerusunnerminnut akornutaasartuq. Innarlerneqarnerit ima isumaqarsinnaasarput, inersimasutut inuuneq artornartutut ajornartorsiornartutullu misigiffiusarluni, taamaammallu meeqqat ajornartorsiuteqartut paasinissaannut immikkullu soqutiginnissaannut nukissaqartaratik. Akerlianik ilinniartitsisut pædagogillu iki-orserneqarsimasut, innarlerneqarsimanitik meeqqat inuusuttullu unammilligassaasa nukissaqarfigilernissaannut saatittarpaat.

Ilinniartitsisut pædagogillu periusissiami uani – soorlu siuliani nassuiarneqartoq – suliffeqarfinni, atuarfinni inuusuttullu ilinniarsiini akaarinninnermi, atugarissaarnermi pimmatiginninnerullu akiorneqarnerani qitiusutut isigineqarput. Taamaammatt sulineranni isumaliortaatsikkut unamminartuutaasa sulinerminni naammassinninnissaannik ajornartoortitsisinnaasut, akiorniarneqarnissaat pisariaqarpoq. Taamaattumik Isumaginninnermut Naalakkersuisoqarfik suleqatigalugu suliniutinik ineriartortitsisoqarpoq, ilinniagalit innarlerneqarnermik kingunerlutsitsisut meeqqat inuusuttullu sullinneqarneranni sulisuusut oqaloqateqartarnissaminik neqeroorfigineqarlutik. Innarlerneqaatinik kingunerlutsitsinermik suliaq taanna immaqa ilinniagaqaqqinnerup nalaani ingerlanneqarsinnaassaaq. Aamma isumaliutigineqartariaassaaq ilinniartitsisut pædagogillu, meeqqat sullitami akornanni pimmatiginninnermik naammattuugallit, supervisionimik ingerlataqarsinnaanissaat.

13. Angajoqqaatigiit sulinermi ilanngunneqarput

Suliffeqarfiit, atuarfiit atuartullu angerlarsimaffii suulluunniit pimmatiginninnermut akiuiniarluni ingerlanneqartut ineriartortissinnaavaat iluaqutigalugillu, apeqquataatinnagu angajoqqaat tamarmik peqataatinneqarnerisut peqataatinneqannginnersulluunniit. Anguniartariaqarporli angajoqqaat angajoqqaatigiillu suliniutini sapinngisaq tamaat ilanngullugillu suleqatiginissaat, meeqqat inuusuttullu misigissammassuk, inersimasut pimmatiginninnermut akiuiniarluni naleqartitat nammaqatigiiffigigaat. Nuna tamakkerlugu periusissiami angajoqqaanik peqataatitsinermi pingaartinneqarpoq, angajoqqaat ataatsimoorlutik peqatigiillutillu suut suleqatigiissutigissaneraat:

- Angajoqqaat kajumissaarneqassapput angajoqqaanik allanik meeqqallu ikinngutaannik oqaloqateqarlutillu naaperiarfeqartassasut – aamma meeqqat akornanni unamminartoqaraluaangalluunniit.
- Angajoqqaat ulluunerani paaqqinnittarfinni “atuisut naapittarfiini” ilaasortaasut - aamma atuarfiit siulersuisuini ilaasortaasut naleqartitat suliarineqarneranni aammalu atugarissaarnerup pimmatiginninnerullu akiorneqarnerani iliuusissatut pilersaarutinik suliaminnik ilanngussinnissaannut qaaquneqassapput.

- Meeraqatigiit atuarfinnilu klassit angajoqqaavi kajumissaarneqassapput, isummanik inooqatiginnermilu suliniutissanik ineriartortitseqqullugit, meeqqanut tamanut ataatsimoortumik tapersersuutaasussanik atuarfinnilu klassit akuleriillutik ataatsimoorutigilersinnaasaannik, taamatullu meeqqat sanngiilliasut taakkualu angajoqqaavisa paasineqarnerulernissaannik angajoqqaat akornanni piler-sitsisussaassallutik.

14. Meeqqat inuusuttullu atugarissaartikkumallugit inuiaqatigiinni suliniutini allani pimmatiginninnermik akiuniarluni suliat ilanngunneqartut aamma ilisimatusarnermi qulequttat

Tulluurtuuvog peqatigiilluni suliat pimmatiginnerullu pitsaaliorniarneqarnera inuiaqatigiinni suliniutini allani ilaatinneqassappata, soorlu: Inuusuttut ilinniagaqarnerminnik attassiinnarniartinneqarneranni, isumalior-taatsikkut atugarliornermut suliniutini aamma imminut toquttarnerup millisarniarneqarnerani.

Ilinniagaqarfinni pimmatiginnittarnerup qanoq ingerlanneqartarneranik qanorlu allanngorartarneranik aammalu pimmatiginninneq sunniuteqarluartumik qanoq millisarneqarsinnaanerani inuiaqatigiinnitsinnilu ataatsimut isigalugu unamineqarsinnaanerani immikkut ilisimasat ersarissut ingerlaavartumillu pissarsia-rineqarsinnaasut suli pisariaqartinneqarput.

Taamaattumik qulequttani ukunani ilisimasanik katersiniarluni suliniutit ukua aallartinneqarnissaat inner-suussutigaarput:

- Ulluunerani paaqqinnittarfinni, atuarfinni inuusuttullu ilinniarsiini pimmatiginnittarnerup akiorne-qarnissaanut nuna tamakkerlugu periusissiap maanna eqqartorneqartup atuutsinniarneqarneranik malinnaalluni ilisimatusarneq.
- Atuarfiit klassiini pisunik aamma atuartut akornanni ajattuisarnerit ilanngutsitsisarnerillu qanoq pisarnerisa ineriartornerinik kvalitativiusumik misissuinerit (nunaqarfinni illoqarfinnilu atuarfinni).
- Nukappiaqqat paaqqinnittarfirmiinneranni atuarfirmiinnerannilu inersimasut-meeqqat attaveqa-tigiinnerannik suaassutsimikkut immikkoortinneqartarnerinik misissuineq, taamatullu pineqartar-nerup pimmatiginnittoqartillugu qanoq iliuuseqarnerit sunniutigisartagai.
- Meeqqat inuusuttullu imminut toqussinnaasut aamma meqqat inuusuttullu isumaliortaatsimikkut innarliasut inooqatigiinnut atassuteqaataannik/inooqatigiinnit ajattorneqartarnerannik misissuine-rit kvalitativiusut.
- Suliaqarluni ilinniagaqarnermi suliniut: Inuit pimmatigineqarsimasut kingunerluutaat qanoq suliari-neqarsinnaappat?

Ilisimatusarfik suleqatigalugu ilisimatuussutsikkut misissuinissat taakkua ingerlanneqarnissaannut periarfissat misissorneqassapput.

15. Meeqqat inuusuttullu atuarnerini/ilinniagaqarnerini sunngiffiinilu "suluit"

Nunami peqatigiit suliffeqarfiillu suulluunniit, meeqqat inuusuttullu kinaassutsiminnik ineriartortitsineranni pingaaruteqartut, pimmatiginninnerup inuiaqatigiinnit soqutigineqaraluttuinnarnerani ikiuunnissaannut siunnersuuteqarnissaannullu qaaqquneqassapput. Peqatigiit suliffeqarfiillu taakkua suliap matuma inger-

lannerani "suluttut" taaneqarput. Tamatuma isumagaa ilinniagaqarfinni, taakkua akornanni avataannilu pimmatiginninnermik akiuiniarluni suliniutinut pingaaruteqartuusut suluttullu "qangattartitsisinnaallutik". Matumani Majoriaq, ungdomsklubbit, inuusuttut ornittagaat, timersoqatigiiffiit, nipilersornermik ilinniarfiit assigisaallu immikkut kajumissaarneqassapput, pimmatigineqartarnerup akiorneqarnerani peqataallutik namminneq suliarnikk suliniutiminnillu avammut sammitinneqartunik ilanngusseqqullugit.

16. Aallarniinnermi aqutsisut kiisalu pimmatiginninnermut akiuiniatigiit pilersinneri

Periusissiaq august 2022-mi aallartinneqassaaq. Periusissiap akuerineqarneraniit ukiut pingasut siulliit (2022, 2023, 2024/25) "suliniutip aallartiffiatut" taaneqarput. Aallartinneq taanna immikkut isiginiarneqarpoq, periusissiaq allatatut uppersaatituinnaq atuutissanngimmat, kisiannili uummaarissutut 'inuusussaamat'. Ukiuni pingasuni atuuttussamik "suliniutip aallartiffianik" aqutsisoq atorfinitsinneqassaaq, aallartinnermi sulisut backupgruppilu (Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfimmi sulisut 2-t, Ilinniusiorfimmiit ataatsimik ilaqartut) peqatigalugit aallartitsisuussapput, aammalu innersuussutinik, suliniutinik periutsinillu periusissami taaneqartunik malitaqarlutik. Suliniummi aqutsisoq piffissami pineqartumi aamma kommuninut siunnersortaallunilu attaveqaataassaaq, soorlulu suliniummi aqutsisoq Mary Fondip Kammagiittami atorussiat ineriartortinnerini suleqatigissagaa. 2025-p ukiaani kingusissukkut nutaamik isummerfigineqassaaq, aallartisarneq qanoq ililluni ataavartumik ingerlanneqarsinnaassasoq /ingerlanneqassasoq.

Meeqqat inuusuttullu akornanni atugarissaarnerup pimmatiginninnermillu akiuinerup inuiaqatigiinnit soqutigineqarnerulernera ikorfartorumallugu *pimmatiginninnermut akiuiniartunik* pilersitsisoqassaaq, pisortanit, ilinniagaqarfinnit, suliffeqarfinniillu pineqartunit, NGO-nit, nipilersortartut/eqqumiitsuliortut peqatigiiffianit ilaasortaaffigineqartumik. Tassani ilisimasani avitseqatigiinneq pisinnaavoq, suliniutinillu ataqatigiissarineq aammalu suliniutit ataatsimoorussat ingerlanneqarsinnaassallutik. Akiuiniatigiittussanik aallarniutitut periusissiamik malinnaatitatut ilusilerlugu pilersinneqareerput, periusissiap ineriartortinnerani isummanik pingaaruteqartunik tunniussaqaareersut.

"Qinngasaarneqarama naveerneqarpunga, tassa qisuariaatikka pillugit naveerneqarpunga, tassami assut kamakkama nikallungalerlungalu. Pingaartumik angajullit alloriarfianni tamanna pinerusarsimavoq. Suli pisoq aqusaarsimasara malugisarpara ...Klassimi atuartunit tamanit pimmatigineqartuugama ilagiumajunnaariartorpaannga".

(Periusissiap suliarineqarnerani nivarsissamik 19-inik ukiulimmik oqaloqatiginninnermit tigusaq).

2021-2025-mi suliassanut suliniutinullu takussutissiaq kiisalu akisussaasut

Suliassaq – suliniut	Akisussaasussatut siunnersuutit
Inatsiliorneq	Ilinniartitaanermut Naalackersuisoqarfik
Ilinniartitsisut pædagogillu ilinniagaqaqqinnerinut kursusit pilersaarutaat, imarisaat aqqissuunneqarnerilu. Inuusuttut ilinniarfiini pædagogikummi ilinniartitsinermut malittarisassani pimmatiginnitarneq pillugu ilinniartitsinissamut siunnersuutip suliarinera.	Ilinniartitaanermut Naalackersuisoqarfik/Ilisimatusarfik
Nuna tamakkerlugu pimmatiginninneq akiorniarlugu suliniutip logo-anik/ilisarnaataanik/grafikkimik suliaqarneq	Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfik
Pimmatiginninneq akiorniarlugu nuna tamakkerlugu seminari/ Suliniutip aallartinnera (1) Ukiaq/ukioq 2022	Ilinniartitaanermut Naalackersuisoqarfik + Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfik
Pimmatiginninneq akiorniarlugu nuna tamakkerlugu seminari / Suliniutip aallartinnera (2) Ukiaq/ukioq 2023	Ilinniartitaanermut Naalackersuisoqarfik + Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfik
Pimmatiginninneq akiorniarlugu nuna tamakkerlugu seminari / Suliniutip aallartinnera (3) Ukiaq 2024	Ilinniartitaanermut Naalackersuisoqarfik + Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfik
Pimmatiginninneq pillugu angajullit alloriarfianni ilinniusianik ineriartortitsineq	Ilinninniartitaanermut Aqutsisoqarfik/ Ilinniusiorfik
Kammagiittami atortussianik nutarterineq 2022/2023	Mary Fonden Ilinniusiorfillu
Ilinniartitsisunut/pædagoginut kingunerlutsitsisunut suliniutit ineriartortinnissaannut programmi	Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfik
Digitalikkut pimmatiginninneq digitalimilu perorsarsimassuseq pillugit paasissutissanik ineriartortitsineq	Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfik/ Ilinniusiorfik
Inuusuttut suliniaqatigiiffii assigisaallu peqatigalugit pimmatiginninneq pillugu paasissutissanik ineriartortitsineq	Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfik/ Ilinniusiorfik
”Sulunnik”-suliniutini sammeneqartussat ineriartortinneri	Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfik, immaqalu nipilersornermik ilinniarfiit allallu suleqatigalugit
”Pimmatiginninnermut akiuiniaqatigiinnut” pilersaarummik ineriartortitsineq	Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfik, immaq MIO suleqatigalugu

Nuna tamakkerlugu ataqatigiissaaraluni sulinermut aningaasartuutissatut missingersuut

Aningaasartuuteqarfik	Ukioq 1	Ukioq 2	Ukioq 3	Aningaasartuutit katillugit
Suliniuummi atorfillit*)	1.500.000 kr.	1.500.000 kr.	1.500.000 kr.	4.500.000 kr.
Ilinniusiorfimmi atorfillit	375.000 kr.	375.000 kr.	375.000 kr.	1.125.000 kr.
UV-mik atortussiat	200.000 kr.	200.000 kr.	200.000 kr.	600.000 kr.
Sulisut ilinniarteqqinneri	500.000 kr.	500.000 kr.	500.000 kr.	1.500.000 kr.
Kingunerlutsitsinermik pitsaaliuinerit	1.000.000 kr.	1.000.000 kr.	1.000.000 kr.	3.000.000 kr.
Atassuteqaqatigiinnermi suliniutit	200.000 kr.	200.000 kr.	200.000 kr.	600.000 kr.
Aningaasartuutit katillugit	3.775.000 Kr.	3.775.000 kr.	3.775.000 kr.	11.325.000 kr.

*) suliniuummi aqutsisoq kiisalu suliniuummi suleqataasut marluk

Najoqquatat

Bjerregaard, P. & Christina V. L. Larsen (2015). Time trend by region of suicides and suicidal thoughts among Greenland Inuit. In *Circumpolar Health* 2015; 74: 10.3402/ijch.v74.26053.

Cross, D. & Amy Barnes (2014). One size doesn't fit all: re-thinking implementation research for bullying prevention. In Schott, R.M & Dorte Marie Søndergaard (ed): *School Bullying – New theories in Context*. PP 405-418

Cross, D (2012). Evidence for practice: Whole-school strategies to enhance students skills and reduce bullying in schools. ECU publications 2012. <https://ro.ecu.edu.au/ecuworks2012/7>

Education Summit Outcomes Siqiññaasugruk 13-15 (2018) Nuuk, Greenland: <https://iccalaska.org/wp-icc/wp-content/uploads/2018/10/Nuka-Kleeman-ICC-Education-Summit-Report-for-GA.pptx-.pdf>

Elsborg, S., Hansen, T. J. og Hansen, V. R. (1999): Den sociale arv og mønsterbrydere. København: Danmarks Pædagogiske Institut.

Eriksson, B., O. Lindberg, E. Flygare & K. Daneback (2002). *Skolan – en arena för mobbning*. Stockholm: Skolverket.

Hansen, H.R. (2018). *Mobning*. Århus Universitetsforlag.

Hansen, H.R. (2014). Fællesskabende didaktikker. I: H.R Hansen & D.M Søndergaard (red.). *Nye perspektiver på mobning*. Pædagogisk Psykologisk Tidsskrift. Special issue, Vol.51, s. 63-72 10 s.

Hansen, H.R. (2011). *Lærertilv og elevmobning*. PhD. Afhandling 252 s. København. Århus Universitet, Institut for Uddannelse og Pædagogik (Campus Emdrup).

Hansen, R. H. (2005). *Grundbog mod mobning*. København: Gyldendal Uddannelse.

Henningsen, I., Kofoed, J & Hansen H.R.(2014). Classroom culture and Bullying. In: R.M Schott & D.M. Søndergaard (red.). *School Bullying: New Theories in Context*. Cambridge. Cambridge University Press. Kap. 11, s. 267-298 32 s.

Idsoe, T. Dyregrov A & E. C. Idsoe (2012). Bullying and PTSD Symptoms. In *Journal of Abnormal Child Psychology*. Volume 40. P. 901-2011.

Kofoed, J. & Søndergaard, D. M. (2013) *Mobning gentænkt*. Hans Reitzel Forlag København.

Kofoed, J. & D.M. Søndergaard (red.). (2009). *Mobning sociale processer på afveje*. København: Hans Reitzels Forlag.

Kofoed, J. (2009). Genkendelser af digital mobning. Freja vs. Ronja vs. Arto vs. Sara vs. Emma. I: J. Kofoed & D.M. Søndergaard (red.). *Mobning. Sociale processer på afveje*. København: Hans Reitzels Forlag.

Tharp, G. Roland, Estrada, P. Dalton, S.S & L. A. Yamauchi (2009). *Ilinnisiorfik Undervisningsmiddelforlag /Grønlands Selvstyre.*

Laflor, M. (2020). *Når det "nye" mobbesyn rammer praksis.* DCUM artikel: <https://dcum.dk/artikler-og-debat/naar-det-nye-mobbessyn-rammer-praksis>

Lund, I & Anne Helgeland (2020). *Mobbing i barnehagen og skole. Nye perspektiver.* Oslo: Cappelen Da,m Akademisk.

Årsager til Grønlandske efterskoleelevers frafald (2019): [ÅRSAGER TIL GRØNLANDSKE EFTERSKOLEELEVERS FRAFALD \(fgb.dk\)](#)

Laage-Petersen (2015). *Ligebehandling af grønlændere i Danmark.* Institut for menneskerettigheder:
https://menneskeret.dk/files/media/dokumenter/udgivelser/ligebehandling_2015/ligebehandling_groenlaendere_dk_2015.pdf

Lauritsen, N. A (2018). *Livline til verden.* Ilisimatusarfik og Det Grønlandske Hus i København/ Kalaallit Illuutat.

MIO's rejserapport fra Qeqertalik (2019): [MIO Rapport Qeqertalik DK LOW.pdf](#)

Niclasen, B (2018). *HBSC-Greenland.* Data fra skolebørnsundersøgelsen 2018.

Restad (2020). *Is There a Hole in the Whole-School Approach? A Critical Review of Curriculum Understanding in Bullying Research.* In *Nordic Studies in Education.* Vol. 40, No 4, 2020. p .362-386.

Søndergaard, D.M. (2009). *Mobning og social eksklusionsangst.* I: J. Kofoed & D.M. Søndergaard (red.). *Mobning. Sociale processer på afveje.* København: Hans Reitzels Forlag.

Ilanngussaq 1 Kommissorium

Ilisimatitsissut Notat

NAALAKKERSUISUT
GOVERNMENT OF GREENLAND

02-12-2020
Sagsnr. 2019 -
15871
Dok.nr. 13148761

Postboks 1610
3900 Nuuk
Tlf: +299 34 50 00
Fax: +299 32 54 33
Email: ila@nanoq.gl
www.iserasuaat.gl

Uunga
Til

Assinga uunga
Kopi

[Pimmatiginninnerup akiorniarneranut nuna tamakkerlugu periusissiaq](#)

Meeqqani atualingitsuni, meeqqat atuarfiini inuusuttullu ilinniarfiini pimmatiginnittarnerup pinaveersartinnissaanut nuna tamakkerlugu periusissialiornissamat suliakkiissut

Tunuliaqutaa siunertaalu

Inatsisartut 2019-imi upernaakkut ataatsimiinnerminni aalajangerpaat (UPA2019/43), meeqqani suli atualingitsuni, meeqqat atuarfiini inuusuttullu ilinniarfiini pimmatiginnittarnerup akiornissaanut nuna tamakkerlugu periusissialiortoqassasoq. Periusissiaq, Inatsisartut 2021-imi upernaakkut ataatsimiinnissaannut naammassereerneqartussa, piffissaliussanik atuutilernissaanullu siunnersuutinik aamma ilaqartinneqartussaavoq.

Aalajangiussassatut siunnersuut siulleq meeqqat atuarfianni pimmatiginnittarnerup akiornissaanut periusissiamik imaqarpoq. Pineqartup Inatsisartuni eqqartorneqarnerani Naalakkersuisut siunnersuut taperserpaat, taamaattorli pimmatiginninneq meeqqat atuarfiani taamaallaat atuunnani

annertunerusumik atugaammat suliassaq siammasinnerusutut isigivaat, taamaattumillu meeqqat atualingitsut inuusuttullu ilinniarfii aamma ilannguttariaqartuunerarlugit.

Taamaattumik Naalakkersuisut allannguutissamik matuminnga siunnersuuteqarput, Inatsisartut tamakkerlutik isumaqatigisaannik: "Meeqqanut suli atualingitsunut, meeqqat atuarfianni inuusuttullu ilinniarfiini pimmatiginnittarnerup pinaveersaartinniarneqartarnissaa pillugu nuna tamakkerlugu periusissiamik kingusinnerpaamik UKA2020-imi Naalakkersuisut peqquneqarnissaannik Inatsisartut aalajangiiffigisassaattut siunnersuut. Periusissiaq piffissalersorneqassaaq piviusunngortinnissaanullu siunnersuusiortoqassalluni."

Aalajangiussassatut siunnersuutip siullermeerneqarneranut akissuteqaammini Ilinniartitaanermut Naalakkersuisup erseqqissaatigaa, ulluinnarni paaqqinnittarfinni atuarfinnilu pimmatiginnittarnerup pinaveersaartinneqarnissaa annikillisarneqarnissaalu kommunit akisussaaffingaat, taamatuttaaq ilinniarfeqarfiit ataatsimooqatigiinnermik pimmatiginnittarnermik ileqqoqarfiunngitsumik kulturimik taamatullu toqqissisimanartumik, akaareqatigiiffiusumik ataqpeqatigiiffiusumillu pilersitsisimanissaa akisussaaffigaat. Naalakkersuisup pingaartumik erseqqissaatigaa *"inersimasut ulluinnarni meeqqanik inuusuttunillu sullissisut taakkuusut avatangiisinik ataatsimooqatigeeriaatsinillu taakkuninnga pilersitsisuussasut, meeqqat, inuusuttut angajoqqaallu qanimut peqatigalugit. Aammattaaq qulakkeersimasariaqarpoq, atuarfinni paaqqinnittarfinnilu pimmatiginninnermik pisoqarsimatillugu qanoq iliuseqartoqartarnissaa, kiisalu taamatut pisoqartillugu ajornartorsiutit meeqqanut angajoqqaavinullu isumagisassanngorlugit imminiiginnarneqartannginnissaat nakkutigisassagaat. Tamanna peqqutigalugu pimmatiginnittarnerup pinaveersaartinneqartarnissaa pitsaasunillu avatangiisitigut atugassaqartitsisarnissaaq tamanit pingaartinneqarluinnartariaqarpoq."*

Kultureqarnermut, Ilinniartitaanermut, Ilisimatusarnermut Ilageeqarnermullu ataatsimiisitaliap kajumissaarutigaa, pimmatiginnittarnerup pinaveersaartinnissaanut periusissiamik siumut isigaluni sulinermi pissutsit makkua ilanngunneqartariaqatut:

- Attaveqatigiittarfinni digitaliusuni pimmatiginnittarneq,
- ulluunerani paaqqinnittarfiit, atuarfiup inuusuttullu ilinniarfiisa avataanni pimmatiginnittarneq taakqua suliniutaannut aamma attuumassuteqartoq.
- kiisalu ulluunerani paaqqinnittarfiit, atuarfiit ilinniartoqarfiillu akimorlugit ilisimasaqartunut, ilaqutariinnut, ikinngutinut soorluttaaq allanut attuumassuteqarsinnaasunut periusissiaq sammitinneqassasoq.

Ataatsimiititaliap aamma kajumissaarutigaa, pimmatiginnittarneq akiorniarlugu suliniummi ingerlanneqareersumi, Kammagiitta-mi, misilittakkat naliliiffigineqassasut periusissiamillu siumut isigaluni suliniarnermi ilanngunneqassasut (Naliliilluni suliaq naammassereerpoq).

Naalakkersuisut aamma kissaatigaa, suli atualingitsut, meeqqat atuarfiat kiisalu inuusuttut ilinniarfii pillugit tamakkiisumik isiginnilluni periusissiaq siammasissuullunilu tamatigoortuusariaqartoq, taassumalu suliarinera naalakkersuisoqarfiit akimorlugit Naalakkersuisut, kommunit soqutigisallillu allat akornanni qanittumik suleqatigiinnikkut ingerlanneqartariaqartoq. Taakqua pimmatiginninnermik pina-veersaartitsillutillu akiuiniartuupput Ilinniartitaanermut Aqutsisoqaarfik suliamik akisussaasuutillugu ingerlatsisuutillugulu.

Nunat tamalaat ilisimatusarnerannit ilisimaneqarpoq pimmatiginninneq inunnut pineqartunut ataasiakkaanut annertuumik kinguneqarsinnaasartoq, meeraanermi inuusuttuunermilu, kisianni aamma inersimasunngoreernermit kinguneqarsinnaavoq, nammineq imminut annikigisutut

isiginermik nanertismanermillu misigititsisarlu. Taamaattumik meeraq inuusuttorluunniit kinaagaluartoq pimmatiginninnermik misigitittariaqanngilaq. Kisianni ilisimavarput ajoraluartumik meeraqartoq inuusuttoqartorlu piffissami sivilunerusumi annertuumik pimmatigineqartartunik. Pimmatiginninneq annikillisarneqassappat annertuumik isiginiarneqartariaqarpoq pinaveersaartitsinernillu aallartitsisoqartariaqarluni.

Kiisalu ilisimatusarnermit aamma ilisimaneqarpoq, pimmatiginninnermut peqquitasut pingaartumik inooqatigiit kulturianni nakkarsaaniarfusartumi nassaarineqarsinnaasut. Taakkunani "uagut ilissilu" immikkoortillugit isiginninneq, inoqatinik ajatsinermik aallaaveqartoq, ilisarnaatitut ineriartortinneqartarpoq.

Pimmatiginninneq akiorniarlugu nuna tamakkerlugu periusissiami siunertarineqartut pingaarnerit ukuupput:

- Kinaluunniit pimmatigineqartut misigissanngilaq aamma meeqqat inuusuttullu tamarmik ilinniagaqarnikkut inooqataanikkullu ataatsimoorfinni pitsaasumik misigisaqarlutik peqataasinnaasariaqarput.
- Inersimasut meeqqanik inuusuttunillu ilaqartut tamarmik – pimmatiginninnerup pitsaaliornissaanut akiorniarneqarneranilu ataatsimoorlutik imminnut akisussaaffilissapput.
- Inooqatigiit akornanni pimmatiginnittarneq pillugu ilisimasat nutaanerpaat, pimmatiginninnerlu akiorniarlugu sakkussat, inuiaqatigiinni peqataasunut attuumassuteqartunut tamanut siammarterneqarlutillu saqqummiunneqassapput.

Projektilerisut piareersarnerlu

Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfimmi projektilerisussanik pilersitsisoqarpoq, taakkualu pimmatiginnittarnerup akiornissaanut nuna tamakkerlugu periusissiaq suliarisussaavaat. Projektilerisut ingerlatassamut piareersaatit ukua naammassereerpaat:

- 1) Kammagiitta-mik projekti nalilerneqareerpoq nalilikkanillu takussutissiaq kalaallisut qallunaatullu allagaasoq piareerpoq.
- 2) Kitaani Tunumilu paasisassarsiorluni angalasoqarpoq, tassanilu pimmatiginnittarneq ajattugaasarnerlu pillugit paasisutissanik kvalitativiusunik katersisoqarluni.
- 3) Kalaallit Nunaanni atugarissaarneq pimmatiginnittarnerlu pillugit misissuinerit suut ingerlanneqarsimanersut misissorneqarput.

Suliap taassuma ingerlannerani aqutsisussat malinnaasussallu pilersinneqarput.

Aqutsisussat suliassaar makkuupput:

- projektilerisut periusissiap siunertaanik, anguniagaanik pilersaarutaanillu ineriartortitsineranni tapersersuissapput.
- projektip naammassinissaanut isumalluutit pisariaqartitat qularnaartussaavaat

- Suliaqarfiit allat eqqarsaatigalugit politikikkut suliaassanilu tunngaviusuni apeqqutinik akissutissaqartussaapput.
- Ilinniagaqarfiit pisortallu suliffeqarfii akimorlugit suleqatigiinnerup ingerlanneranut ikorfartuisuussapput.

Aqutsisussat Naalackersuisoqarfinni ukunani pisortaapput:

- 1) *Ilinniartitaanermut Naalackersuisoqarfik (siulersuisoqarfik)*
- 2) *Isumaginninnermut Naalackersuisoqarfik,*
- 3) *Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfik aamma*
- 4) *Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfik*

Malinnaasussat ukua suliaasaraat:

- Suliami ilisimasaminnik tunniussissallutik.
- Nuna tamakkerlugu periusissiasamat siunnersuummik atuaqataassallutik
- Nammineq suliffeqarfigisap *meeqqat inuusuttullu akornanni pimmatiginnittarnerup nuna tamakkerlugu akiorniarnernani* sunik tapersiuteqarsinnaaneranik isumaliuteqarnissaq

Malinnaatitaasut tassaaput:

- 1) *Ilinniartitaanermut Naalackersuisoqarfimmit sinniisoq ataaseq*
- 2) *Isumaginninnermut Naalackersuisoqarfimmit sinniisoq ataaseq*
- 3) *Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfimmit sinniisoq ataaseq*
- 4) *Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfik / projektilerisut*
- 5) *Kommunit sinniisuat (-sui)*
- 6) *NGO-neersut sisamat: Meeqqat Ikiortigit, MIO, Kalaalit Nunaanni UNICEF aamma Kalaallit Meerartaat.*
- 7) *Nakuusamit sinniisoq ataaseq.*
- 8) *IMAK-ip (Ilinniartitsisut Meeqqat Atuarfianneersut Kattuffiata) sinniisua ataaseq*
- 9) *NPK-p (Nunatsinni Perorsaasut Kattuffiata) sinniisua ataaseq*
- 10) *Qitiusumik Ilinniagaqarfiit Siunnersuisooqatigiivisa sinniisuat ataaseq*
- 11) *Inuusuttut Ilinniagaqarfiini Rektorit sinniisuat ataaseq*
- 12) *Ilisimatusarfiup/Ilinniartitsisunngorniarfiup sinniisua ataaseq*
- 13) *PI/SPS-ip (Perorsaasutut Ilinniarfiup) sinniisua ataaseq*
- 14) *Tiliup sinniisua ataaseq*
- 15) *GIF-ip (Kalaallit Nunaanni Timersoqatigiit Kattuffiat) sinniisua ataaseq*

Anguniakkat suliaassallu

Periusissiamik sulinerup naammassinerani nalunaarusiortoqassaaq, periusissiamut, piffissaliussanut kiisalu pimmatiginnittarnerup pinaveersaartinnissaanut akiornissaanullu suliniutit piviusunngortinnissaanut inassuteqaatinik imaqartumik (offlinikkut digitaliusumillu). Najukkamut nunamullu tamarmut siunnersuutit

ilanngunneqassapput, taakkualu meeqqanut atualinngitsunut, meeqqat atuarfiinut inuusuttullu ilinniarfiinut sammitinneqassapput. Inassuteqaatit piffissami qaninnermi ungasinnermilu suliassanut najoqqutassiissapput, suliaq pillugu nunagisami misilittagaareersunik minnerunngitsumillu nunani tamalaani ilisimasaniq ilisimatusaatinillu tunngaveqassallutik.

Suliassat ilaatigut makkuupput:

- Suliat naammassiniakkat suliniutillu ingerlanneqareersut suunerinik kiisalu nalilersorneqarnissaannik pisariaqartitsinermik paasiniaaneq
- Sammineqartoq pillugu ilisimasassanik pisariaqartitanik paasiniaaneq, tassunga ilanngullugu pimmatiginninnerup qanoq ittuuneranik paasiniarnera (pimmatiginninneq qanoq paasineqartarpa, pimmatiginninneq immikkut ilisarnaateqarpa, kia kina pimmatigisarpaa aamma qanoq, pimmatiginneqarnermik annertunerpaamik eqqugaasartut il.il.)
- Ilisimasassanik pingaartumik Kalaallit Nunaanni pissutsinut tunngasunik pisariaqartitsinermik paasiniaaneq
- Suliap ingerlanerani inassuteqaatinik nalunaarusiorneq aamma tusarniaanernik ingerlatsineq
- Nalunaarusiat immikkoortuinik allagagarneq
- Nalunaarusiamik allagaqarneq

2020-ip ukiaaniit UPA2021-imut piffissaliussanik suliassanillu pilersaarut:

2020/2021-imi qaammatit	Suliassat aamma deadlinillu ilaat
Okt/dec 2020	1) Aqutsisut ataatsimiinnerat 2) Kalaallit Nunaanni meeqqat inuusuttullu akornanni pimmatiginnittarneq pillugu paasissutissanik katersanik misissuinerup nanginnera. 3) Nalunaarutissamut eqqikkaassutissamullu siunnersuutip suliarinera
Jan/feb 2021	1) Malinnaasut ataatsimiinnerat siulleg 2) Nutaarsiassatut allakkat nr. 2-p suliarinera 3) Aqutsisut aappasaanik ataatsimiinneri
Marts/april 2021	1) Tamanik tusarniaaneq 2) Nuna tamakkerlugu periusissiamut siunnersuutip tulluarsarnera aaqqiissuteqarfigineralu. 3) Malinnaasut ataatsimiinnerat aappaat

2021-imi upernaakkut ataatsimiinneq	Naalackersuisunut saqqummiussineq
--	-----------------------------------

Inussiarnersumik inuulluaqqusilluta

Med venlig hilsen

Simon Lennert

Ilanngussaq 2 Atuartut sinniisaanniit akissutit

”Atuarfimmi qaammammut arlaleriarluta qulequtaq eqqartorneqartarpoq aamma klassip iluani maleruagassagut sapinngisamik atuartut malinniartarpaat. Qinnasaarisooqarsimatillugu/pimmatiginnittoqarsimatillugu atuartut angajoqqaavi ingerlaanaq nalunaarfigineqartarput.”

”Qinnasaarineq ataasiaq naamattoorpara tamaasa ataatimoorterialigit ammalortunngorlita oqallisigivarput sooq qinnasaarisooqarsimava qinnasaarisoq qaneq misigiva qinnasaartittoq qaneq misigisimava iluatsippiangeriarakkit iniisaaqat tigimmiartakkat ulloq alla taakuningga qinnasaarineq sammivarput iluatsilluartoq oqaatigisinnaavara iluaqitaqqaat iniisaaqat paarisakkat ammalortunngorluta qinnasaarisarnej pigatsigi iniisaaraq oqalitsillugu qanerli misigisimaneranik oqalitsillugu angilluaqaarput naggataatugut qinnasaarneq maani ateqqinneqanngilaq aama atuartuutikka ikinnermik.”

”Atuartut ukioq atuarfiusoq aallartikkaangat skema malillugu ingerlalinnginnerminni klassimi pingaartitanik allattuisarput. Suut pitsaasuunersut suullu pitsaasuunnginnersut allattorlugit. Taavalu malikkusutatik allattoriarlugit klassiminni nivinngartarpaat pingaartillugillu malinniartarlugit. Pingaartitaat sanioqquataarneqaleraangata ilinniartitsisuisa eqqaaseqqittarpaat suut pingaartillugit aalajangersimaneraat eqqaaseqqillugit. Taamaalillutik eqqissisimasumik atuarnej ingerlateqqissinnaasarlugu.

Aamma maluginiartariaqarpoq atuartut ullaakkut namminneq taniillutik sutoqatigiittarnerat atuartunut annertuumik iluaqutaasoq. Tassami taamaattoqanngikkaluarpat atuartut ilai ilaminnut usorullutik pisassagaluar mata. Taamatut aalajangiisimaneq pitsaasutut tungitsinniit taasariaqarpoq. Siornatigummi atuartut kaallutik atuariansimasut ilaminnit eqqissisimannginnerusut malunnartarmat.”

”Aap peqartuaannarpoq. Anitsiarfimmi, gangimi aammalu atuarfiup avataani. Nukiit atornerqartarput/nukersortoqartarpoq, oqaatsinik sakkortuunik atuisoqartarpoq ass: soraarutta unatassavakkit, toqussavakkit, ataatamut oqassuunga, toqussavaatit. Angajullit nukarlernut pimmatiginnittarput, soorlu anitsiarfimmi arsareerlutik ajorsarsimappata ujaqqanik milloorlugit. Klassip iluani taamaattoqarneq ajorpoq, ilinniartitsisoqartuaannarmat/inersimasoqartuaannarmat. Atuarfimmi pingaartitat malillugit. Angajoqqaat oqaloqatiginikkut/naapitillugit. Inuiaqatigiinni susassaqartitsinerit amerlanerusut ornittagassat amerlanerullutik. Akulerunnaveersarneq, ajornerusumik kinguneqaqqunagit. Immitsinnullu aperisinnaasariaqarpugut kammagiissinnaanerluta.”

”Aappi, qinnasaarisooqartarpoq aammalu qinnasaartittoqartarluni. Iluuartoqartarpoq, annersaasoqartarpoq, ajattaasoqartarpoq, isussuttoqarluni ingutsisoqartarpoq, oqaluserinnittoqartarpoq illaruaatiginnittoqartarlunilu. Atuarfimmi aammalu Atuarfiup avataani qinnasaarineq ersarinnerusarpoq. Atuarfimmi annikinnerulluni, kisiannili attaveqaatikkut ilaatigut ingerlanneqarsinnaasarluni. Pinaveersaartitsissaangaanni meeqqanut susassaqartitsiviit annertunerusariaqarput. Kammangiinneq

qanilaarnej nuannersumik misigitiffiusinnaasut. Ilaqqorissaarnermik ataqqinninnermillu pilersitsisinnaasunik. Aasianni susassaqrarfiit ikippallaarput. Kammangiitta atorluarneqarnerusinnaapput. (Atuartitsinermi)."

"Maani atuarfimmi qinngasaaruttarneq pimmatiginnittarneq qaqutigoortuuvoq. Elevrådini qinigaasimasoq Ataasiinnanngornikummat, maani atuartut ikittunnguummata allagaqqat atuariarlugu oqaloqatigiinnikuuvugut.

Imannallu akiniarluta aaliangernikuuvugut, Qinngasaarineq/pimmatigittarnerlu maani atugaanngitsoq nalunaassalluta.

Atuarnej aallartinniariaraagat August qaammat atuartut peqatigalugit atuarnerup nalaani atugassanik pingaartaliortarpugut. Soorunalimi qinngasaarunnata ilaasuaannarpoq. Ullunilu atuarfiusuni siullerni iloqqasunngorluta oqaloqatigiittuaannartarpugut, pingaartitagut pillugit.

Arlaatigut atuartuni uparuartuisoqarsimappat, nuanniitsunillu oqaluttoqarsimappat soorlu oqaasipilunnerit atorlugit ingerlaannaq qisuariarfigisarpagut atuartut oqaloqatigalugit taasaqanngikkaluarluta kina taamatut iliornersoq. Taamatullu iliortup angajoqqaavinut attaveqartarpugut Ima iliormat oqaloqatigitsiaqullugu.

Isumaqarpugullu taakku atuarfitsinni atortakkagut pissutaallutik qinngasaarisarneq/pimmatiginnit-tarneq qaqutigoortuuvoq. Neriuppugut periutsigut atorneqarlutik allani aamma qinngasaarisarneq/pimmatiginnittarnerlu atugaavallaarunnaassasoq."

" Qanoq qinngasaarisarpisi?

- Kamii piikkat qaqorsaaserlugi imermik immerlugit*
- Akerartorlugit, soorlu piitsoq, sukkileqanngitsoq, angajoqqaavi perorsaanerluk*
- Niaqqukut ajattaqattaarlugit*
- qeerlerarlugit*
- Kina ajuallajannersoq ilikkartarparput, taava ajuallatsinniarsarisarput*

Aaqqiissutissatut suut siunnersuutigisinnaavisigit, qinngasaarisarneq unitsinniarlugu

- Qinngasaaqusanngikkutta qinngasaarisassanngilagut.*
- Qanga atuarfitsinni sap.ak. immikkut qinngasaarineq sammineqarnikuuvooq*
- grupperlutik, ilaat plakatiliortup, eqqarsalersitsisartunik oqaasertalerlugit, aviiseeraliorlutik qinngasaarisut kingunerilu, soorlu alligami imerajuttunngortoq, qinngasaartittarami naamaarluni toqusoq, qinngasaarisarami naggataagut pinnguaqatigiumaneeruttoq,*
- aamma isiginnaartitsisoqarpoq qinngasaarisartut nuannarineeruttut*

Taakku kingunerissaarnikooqaat ulloq manna tikillugu atuarfimmi qinngasaarisarneq ajornartorsiutaanngilaq. atualertut atuartutoqqaat oqarfigisaramikkit qinngasaarisarnej maani ajortoq. Kinguariinnit kinguariinnut taamaalilluni ingerlaarluni. Tassa taakku eqqartorpaat."

“Nukarlerni ualikkut klubbetoqarnerani qinngasaarisoqartarsimavoq, sulisunulli oqaraangata aaqiiniartarsimapput, ilaatigullu angajoqqaat attavigineqarlutik.

Mobil telefonit atorlugit aamma assilisoqartarsimavoq, atuartut nalusaannik, tamanna ajornartorsiut qaangeruminaassinnaavoq ilaatigut atuartut nalusarmassuk assilinqarsimallutik. Atuarfik mobilmut tunngatillugu malittarisassaqqarpoq, soorlu tiimi aallartikkaagat mobilit ataatsimut iliorarneqartarput.

Trin 3-mi qinngasaaruttarneq/pimmatiginnittarneq atungaavallaanngilaq, qujanartumik kammageerrallutik pisarsimagamik.

Meeqqat inuusuttuaqqallu qinngasaarunnermut pinaveersaartinneqarsinnaapput, suaassusaat ukiuilu apeqqutaatillugu tulluussakkamik. Maani illoqarfitsinni nukappiaqqat maannakkut Timi Tarnilu siuttoralugit sammisaqartinneqartarput, sullinneqartut nuannarivaat timertik atorlugu sammisaqartarnerit, ingerlatiinnarneqarnissaalu kissaatigineqarpoq. Qaqqamut majuaqatigineqartarsimapput, qajarissamik atuisillugit, pingortitamilu soorlu aqissinik piniartillugit

Siornatigut atorneqartartoq timersortarfimmi (kondirum) atorlugu timigissarneq atorneqaaqqittalernissaa siunnersuutigineqarpoq. Ilaatigut igaffik atorlugu sammisaqartitsisoqartarsimavoq aamma. Atuartut sinniisaasa kissaataat siunnersuutaallu ilalerneqarluassasut isumalluarfigaat.”

“Aap, mangatsisoqartarpoq

Pinnguartarfimmi oqaatsinik nuanniitsunik atuisoqaleranngat ujaqqanik milluisoqalertarpoq, peqqusaartoqartarpoq, ilagiumanagu/immikkoortitsineq, ajattaaneq, akerartuillutik, nasaanik peersilluni natermut igillugu

Kamaattoqaraangat ilinniartitsisut unitsitsisarput oqaloqatigiitsitsisarlutillu. Utoqqatseqatigiitsittarlugit ilaannikkut angajoqqaavi paasitinneqartarput.

Mangatsequnagit, Saammarsarlugit, Angajoqqaat tamatigut paasitinneqartassapput, Pingaartitat ersarissut, Tusaalluta, “Qinngasaarneqaleruma oqarfigissavara qinngasaarneq ajorpakkit qinngasaarnanga”, utoqqatseqatigiittoqarluni/utoqqatsertoqarluni, atuarfiup iluani nivinngaassuilluni “qinngasaarinata kammagiitta”, atuarfimmi mangataaneq ajorpugut, mangatsineq inerteqqutaammat, kammagiilluta ikioqatigiilluta anersaanata asalluta.”

“Qinngasaarutit: Qallui angimmata qinngasaarneqarpoq, immikkoortinneqarluni, nerisai pillugit qinngasaarneqarluni, pigisanik aserorterilluni/qinnasaarineq, qeerleraaneq

Siunnersuutit: Assilissanik takusassianik nivinngaalluni, angajullernik vagtinnngorlugit”

“Pimmatiginnittarneq ilaannikkut ullut tamaasa pisarpoq, ilai perorsangaanerluttaramik kamaatsisalertarput ilaalu nukarlernut kamaatsisarlutik. Tujormingaangamik pimmatiginnittarput, kamaatsingaangamik tujormilertarput. Aliasukkaangamik immaqa angerlarsimaffiminni tujormisinneqarsimangaangamik pimmatiginnittarput, oqaluuttassavagut taamaattaqqunagit meeqqat tujormisalersinnaangamik qinngasaartittarunik.

Qinngasaartissimasut ima oqaluttuarput issuaaneq aallartippoq. Qinngasaartippunga annuffigalunga taava oqarpunga nuannarinagu, nuannarinngisannik pineqarama unatartingajallunga qinngasaaraluni issuartaarlugit oqaatsikka oqaraangama. Issuaaneq unippoq.

Nuannaarutta kamaatsinata meeraqatitsinnik kamaatsisoqarpat kamaatseqataanata kamaatsippata oqarfigalugit maani kamaatseqqusaanngitsoq, qiatitsinaveersarluta. Naalatsitsilluta oqarfigalugit meeraqatitsinnik kamaatsinata. Ukulu atortarutsigit sammillugillu pimmatiginnittarneq annikinnerussaaq Pinngussat silami anitsiarfimmi sammisaqartitsinerlu.”

“Atuarfitsinni qinngasaarisoqartarpoq kukkusoqaraangat, isikkoq pillungu, nukappiaraq niviarsiarlu kammangiikkaangata. Silami klassemilu qinngasaarisoqartarpoq.

Atuarfitsinni qinngasaaruttarneq akiorniarlungu tassaarsinnaaneq, qinngasaarisoq inerterlungu uneqqullungulu. Ikioqatigiinnerullutalu.”

“Aap qinngasaarisoqartarpoq. Soorlu pinniittunga, annersarlunga, patittarlunga isimmittarlunga. Naameeraluaraanni ingerlatitsiinnartut. Mattussisoqarsinnaasarpoq, ateq nalinginnaannaq taagorlugu annersaasullu. Pigisanik tigusisaqattaarlutik. Mobilikkut allatigullu assinik videonilluunniit qinngasaaralutik. Oqaatsit atorlugit nikassanerit.

Qinngasaarisoq inersimasumut oqaatigalugu unitsequllugu. Inersimasut meeqqallu paasiniaalluaqqaartassapput susoqarpiarnersoq taava iliuuseqarlutik.

Inersimasumut oqaatiginissai iliuuseqarfigalugit.”

Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfimmut allakkat GUX-imi pimmatiginnittarnermut tunngasut

GUX-imi ilinniartut sinniisaat atuarfimmini pimmatiginnittoqarnerneq oqaloqatigiissutigisimavaat. Ilinniartut sinniisaasa isumaqatigiiffivaat pimmatiginnittoqartartoq. Uani assersuutit tigussaasut tallimat takutinneqarput, qaammatini kingullerni pingasuni qanoq pimmatiginnittoqartarneranik.

Assersuut 1.

- Ilinniartut arlallit misigisimavaat, niviarsiaqqap ilinniartut arlallit pillugit atuarfimmi ingutsisoq. Inuk pineqartoq neriuuteqarsimavoq, inuk aalajangersimasooq anisitaassasoq. Inuk pineqartoq tusatsiakkanik siammarterisartutut aammalu ilinniartut allat pillugit ingutsisartutut tusaamanerlutaavoq.

Assersuut 2.

- Atuaqatigiinni 1.g-mi ilinniartoqarpoq, suleqatigiilluni suliaassani suleqatigiumaneqanngitsoq. Inuk pineqartoq allaanerussuteqarpoq, taamaattumik immikkoortinneqartarpoq.

Assersuut 3.

- Atuarfimmi ilinniartoq atuannigiffimmini nammineq kukkussutigisaminik misigisaqarsimavoq. Taassumallu kingorna kukkussutini peqqutigalugu quiassuaatigineqarsimalluni.

Assersuut 4.

- Ilinniartoq atuaqatiminit uumisaarneqarsimavoq. Unitsinniarsimagaluarpaarlalariarluni, uumisaarinerulli "uumatiinnarnissaa" iluatsissimangilaq.

Assersuut 5.

- Ilinniartoq atuaqatimi ilaanit terlinganiit malersorneqarsimavoq. Ilinniartoq atuaqatiminit malinnaavigineqarsimavoq alaatsinaaffigineqarluni. Naggataagut inummik malersuisooq malersukkaminut oqalulersimavoq imminorniarluni aammalu ilinniartup kammalaatai attavigalugit, inummullu tunngassutillit paasissutissat tunniussimallugit. Tamanna kingunerisaanik ilinniartup politiit attavigisimavai. Maannakkullu politiinut suliaannngortitsisimaneq ingerlavoq.

Piviusuni assersuutaasuni eqqaaneqartuni, ajornakusoorsinnaavoq oqaatigissallugu pimmatiginninneq qanoq annertutigisumik nalinginnaasutut ajornartorsiutaanersoq. Ilinniartut qanoq atugarissaartiginerat pillugu mississuinermi kingullermi atuarfiusumi kingullermi suliarineqartumi, ersarissumik ersersitsisimangilaq ikittuinnaat akisimammata. Taamaasilluni misissuineq tatiginarani. Sapaatit akunnerini tulluuttuni nutaamik ilinniartut qanoq atugarissaartiginerinik misissuisoqassaaq. Tassani

naatsorsuutigaarput apeqqutini pimmatiginnittarnermut tunngasunik ilaasoqassasoq. Misissuinerup inernissaata takutissinnaavaa qanoq annertutigisumik pimmatiginninneq nalinginnaasutut atuarfimmi ajornartorsiutaanersoq.

Ilinniartut sinniisaasa ataatsimut oqaloqatigiissutigisimavaat ajornartorsiut qanoq aqunneqarsinnaanersoq. Uani suliniutaasinnaasut ilinniartut sinniisaannit siunnersuutit atuarneqarsinnaapput:

- Pasitsaassaqaraanni klassimi pimmatiginnittartoqartoq, siullertut tamanna sumiiffigisami aqunniarnissaa pisariaqassaaq. Tassa imaappoq klassip ilinniartitsisoqatigiit klassimut attuumassuteqartut attavigissavai. Ilinniartsitsisup klassi peqatigalugu ajornartorsiut sapinngisamik oqaasertalersortissavaa, aammalu tigiussaasunik ajornartorsiutip aqunnissaanut nassaarsiussallutik. Ajornartorsiut ingerlaannarpat, inuit amerlanerit ajornartorsiummik aaqqiisinnaasut akulerutsinneqassapput, soorlu ilinniartut siunnersortaat, pædagogikkimi aqutsisoq, rektori il.il.
- Ilinniartut sinniisaasa oqaatigaat pingaaruteqartoq ilinniartitsisut ataasiakkaarlutik pimmatiginninnermut naaggaartuunissaat, ilinniartitsisut pineqartut ilinniartoq ilinniartoqatiminit ajortumik iliorfigitinnerani isiginnaartuusimappata.
- Ilinniartut sinniisaasa eqqartorsimavaat, pimmatiginninneq akiorniarlugu paasitsiniummik pilersitsiniarlutik.
- Ilinniartut sinniisaasa eqqarsaatersuutigisimavaat pimmatiginnittarneq pillugu apeqqusiorusullutik, atuarfimmi ilinniartunut tamanut nassiussassamik. Apeqqusiaassapput ilinniartut atugarissaarnissaannut misissuinermut nanginnerusinnaalluni.

Kammagiittamik suliniuteqarneq pillugu naliliineq - Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfimmit suliarineqartoq. September 2020.

Inatsisartut 2019-imi upernaakkut ataatsimiimmata immikkoortoq 43-mi aalajangerneqarpoq, pimmatiginninneq pillugu nunamut tamarmut periusissiaq ineriartortinneqassasoq meeqqat inuusuttullu ilinniagaqarfiini tamani, tassa meeqquerivinni, atuarfinni inuusuttullu ilinniarfiini. Aalajangiinermut tassunga atasumik suliarineqartussat allassimaffianni suliniutip naliliiffiqarneqarissaa aamma ilanngullugu taaneqarsimavoq: 'Kammagiitta', ukiuni kingullerni pimmatiginninneq akiorniartulugu suliniut/atortussiaq Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfimmit agguanneqarluni pissarsiarineqarsinnaasoq. Taassuma pilersikkiartuaarneqarnera kommunimiissimavoq aammalu suliarisussaavaat, pingaartumik kommunit pinaveersaartitsiniarnermut siunnersortaasa ingerlataat. Naliliissut una pimmatiginninneq pillugu nuna tamakkerlugu periusissiamut suliniuteqartut qullersaasa Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfik sinnerlugu suliarivaat.

Kammagiittap oqaluttuassartaa

Kammagiitta tassaavoq Danmarkimi 'Fri for mobberi'-mik suliniut nunatsinnut tulluarsagaq, pilersitsisuullutik Mary Fonden, Kunngikkormiutut ataqqinassusilimmit, Kronprinsesse Marymit pisortaaffiqneqartoq kiisalu suliniuteqarfik Red Barnet, Danmarkimittuq. Danmarkimi 'Fri for mobberi' 2007-imi pilersitaavoq.

Suliniuummi siunertaavoq meeqqat akornanni kulturimik ataavartumik peqataasitsisumillu pilersitsinissaq, pimmatiginninnermik pinaveersaartitsisussamik. 'Fri for mobberi'-mi anguniagaavoq, meeqqat ataatsimoorfiisa pitsaasut akaareqatigiiffiusullu ineriartortinneqarnerinik ikorfartuinissaq. *"Inooqatigiiffik, meeqqat imminnut ikorfartoqatigiiffiat pimmatiginninnermillu sapiillutik qisuariarfigisartagaat, aammalu kammalaatiminnik, imminnut illersorpiarsinnaanngitsunik, illersuiffigisartagaat"*, soorlu allassimasuni tunngaviusuni taama allassimasoq.

Kalaallit Nunaanni suliniut 2011-mi aallartippoq. Meeqqeriviit atuarfimmilu nukarliit alloriarfiat eqqarsaatigalugu 'Fri for mobberi'-mi atortussiat nutserneqarput kalaallit nunaannilu pissutsinut ilaatigut tulluarsarneqarlutik. Taassuma saniatigut suliffeqarfiit allat suliniummik tapersersuinissaannik kaammattorneqarput, tamatumalu kingunerisaanik soorlu meeqqanut minnernut atuagaq "Kammagiitta" saqqummersinneqarluni. Matuma allaatigineqarnerani suliniut Kalaallit Nunaanni Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfimmi "angerlarsimaffeqarpoq".

Danmarkimi 'Fri for mobberi' inuit pingaartitaannik sisamanik tunngaveqarpoq: Akaarinninneq, ataqqinninneq, isumassuineq aamma sapiissuseq. Kalaallit Nunaanni pingaartitamik ataatsimik ilaneqarput: toqqissisimaneq. Inersimasut ilinniagallit namminneq pingaartitat taakkua ulluinnarni meeqqat inuuneranni, inersimasut akornanni aamma inersimasut meeqqallu akornanni qanoq isumaqartinneqassanersut oqaasertalertarpaat. Pingaartitat taakkua tallimat tassaapput ileqqut meeqqat meeqqatut inooqataanerminni atugassaattut isummersuutaaniartut, tamatumunngalu peqatigitillugu inuit ilinniagaqartut pædagogikkimi atugassaattut, pissusilersornermikkut meeqqanullu pissutsimikkut atugassaattut naatsorsuutigineqartut.

Suliniuummi sulisut "kufferti" atugassaat pingaaruteqarluinnarpoq, naqitanik suliniummut tunngasunik kiisalu atortussianik oqaloqatigiinnermi meeqqallu peqatigalugit sulinermi atugassanik imaqartoq, soorlu planchit oqaloqatigiinnermi atugassiat, bamsi meeqqat paarlakaallutik angerlaattarsinnaasaat, timip aalatinnissaanut atortussiat aammalu atuagaaqqat. Taamatuttaarlu naqitaqarpoq akunnattoorfiusartut pillugit imaqartunik, angajoqqaat ataatsimiitinneqarneranni kiisalu sulisut oqaloqatigiinneranni atorneqarsinnaasunik. Taakkua atorlugit pisut assigiinngitsut pimmatiginninnikkut ajornartorsiortitsilersinnaasut uninngaannarnermillu pilersitsisinnaasut pillugit oqaloqatigiinnerit pilersinnaapput. Taamaattumik "akunnattoorneq" taaguutigineqarpoq. Kufferti ataatsimoortillugu piumaneqarsinnaavoq (attartorneqarsinnaalluniluunniit), pikkorissarnermik ilaqartinneqartumik. Pikkorissarnerup qularnaartussaavaa, atortussiat sulisunit atuisussanit eqqarsaatigineqartut atorneqarnissaat. Kammagiittamut kuffertit marluk atortussianik tunngaviusunik imallit ineriartortitaapput, ataaseq meeqqeriveqarfinnut ataaserlu meeqqat atuarfianni nukarliit alloriarfiannut.

Kronprinsessi Kammagiittap 2016-imi aallartisarneqarneranut atatillugu Kalaallit Nunaannut tikeraarteq

Pimmatiginninneq pillugu ilisimasat Kammagiittamut tunuliaqutaasut

Kammagiittap aamma 'Fri for mobberi'-p atuarfinni pimmatiginnittarneq pillugu skandinaviami ilisimatusarnerit nutaanerit aallaavigaat (takukkit soorlu Eriksson ilaalu ilanngullugit 2000, Hansen 2005, Kofod & Søndergaard 2009, 2013).

Ilisimasat taakkua nutaat ataatsimoorfinnit ajattugaasarnerit sakkortuut pillugit socialpsykologimi paasinnittaatsit tunngavigaat. Paasinnittaaseq taanna aallaavigalugu pimmatiginninneq nassuiarneqarsinnaavoq najukkami ataatsimoorfinniit inooqatigisanit ajattugaanertut, tassa inooqatinis anisitaanertut. Nipaatumik anisitaaneq sakkortooq ataavartooq ingerlaavartorlu (pimmatiginninneq toqqortugaq) imaluunniit inunnik ataasiakkaanik malersuineq (ersittumik pimmatiginninneq). Taamaattumik pimmatiginninneq inooqatigiit kulturiattut nassuiarneqarsinnaavoq, inuilla ataasiakkaat pissusaanuinnaq, angerlarsimaffimiluunniit pissutsinut imaluunniit tunuliaqutaannut tutsinneqarsinnaanngilaq, soorlu siusinnerusukkut taamaaliortoqartarsimasooq, assersuutigalugu meeqqap amigaatai tikkuartorneqartarsimapput aamma/imaluunniit meeqqap alliarturnerani angerlarsimaffianiluunniit amigaatit taakkartortarneqarsimallutik.

Pimmatiginninnermut nutaamik paasinninneq taanna aallaavigalugu maannakkut pingaartumik isiginiarneqarput, inuit ataasiakkaat inooqatigiillu avatangiisiini misigisimanermit, qanoq nipeqarnermit, kulturimit, pissaaneqarnermit naalagaaniarnermillu qanoq sunnertisimaneqartarnersut. 'Fri for mobberi'-mi Kammagiittamilu atortut isuma tamanna aallaavigaat, atortullu ineriartortinneqarneranni inooqatigiinneq, inooqatigiit aammalu meeqqat akornanni avatangiisiinilu kulturi aallaavigineqarput.

Periutsip taassuma ilagivaa sulisut meeqqanut pædagogiskiusumik, immaqaluunniit pædagogiskiuunngitsumik, *qanoq* eqqartugaqartarlutillu qanoq iliuuseqartarnerannik suliaqarneq. Tamatumunnga tunngaviuvoq sulisut pissusii suliffeqarfimmi aammalu atuarfiup klassiini

pissutsinut, tamatumunngalu ilanngullugu meeqqat akunnerminni atugarissaarnerannut, sunneeqataasarnerat.

Kammagiittami kufferti imaalu

Naliliinermi periuseq

Naliliilluni takussutissiami matumani najoqqutani pingaarnerni pingasuni paasissutissat tunngavigineqarput:

- 1) Kommunini tamani Kammagiittap siamarneqarnerata atorneqarneratalu aqqissugaasumik amerlassutsillu aallaavigalugit/kvantitativiusumillu misissorneqarnera – suliamik tassannga sulisut 2019-imi paasissutissiisutaannik tunngavilik, ph.d.-mik ilinniagaqartup Cecilia Petrine Molander Pedersenip suliaa (Misissuinermit tigusaq: ilanngussaq 1).
- 2) Kammagiittap kommunini attaveqarfinni pinaveersaartitsisunilu atugaanerani 2020-p upernaavani naatsumik naliliinerit. (Ilanngussaq 2).
- 3) Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfimmi immikkut atuartsinerup iluani meeqqallu minnerit pillugit suliniutini qitiusumik sulisut tamatigoortumik (naatsumik) naliliineri (Ilanngussaq 3).

Naliliilluni takussutissiami matumani Cecilia Petrine Molander Pedersenip nalunaarusiaa siulliullugu tunngavigineqassaaq, taanna annertummat ilisimatuussutsimilu periutsit atorlugit suliaammat¹. Najoqqutat taaneqartut allat pingaaruteqartunik paasissutissiipput maannakkullu pisunik takussutissiillutik, naliliinermi matumani misissuineranut nalilersuinernullu

¹ Tamanna ima isumaqarpoq, suliaq ilisimatuussutsimi pitsaassutsimik piumasaqaatit atuuttut malillugit suliaasoq.

kvalitativiusumik isiginninnernut sunniuteqartumik. Taakkua saniatigut ilisimasaniq tunuliaqutaasunik pimmatigininneq pillugu ilisimatusartuq ph.d. Helle Rabøl Hansen ilanngutaqarpoq. Taanna pimmatigininneq pillugu nuna tamakkerlugu periusissiami suliniummilu qullersaasuni suleqataavoq. Helle Rabøl Hansen Danmarkimi 'Fri for mobberi' aallartisarneqarmat immikkut ilisimasalittut siunnersortaavoq, taamatullu suliaqartut Kalaallit Nunaanni Kammagiitta 2014-imi aallartisarneqarmat pikkorissarnerni siullerni oqalugiartuuvoq.

Kammagiittap nuna tamakkerlugu misissorneqarnerani killiliussaasut naatsumik saqqummiunneqarnerat

Cecilia Petrine Molander Pedersenip misissuina nuna tamakkerlugu elektroniskiusumik kalaallisut qallunaatullu apeqqusiat atorlugit misissuineruvoq, ulluinnarni paaqqinnittarfinni, atuarfinni (nukarliit alloriarfianni) atuareernerullu kingorna meeqqat ornittagaanni sulisut Kammagiittami suliniutinik misilittagaat pillugit. Misissuineq 2019-imi maajimiit novemberimut ingerlavoq, tassanilu nuna tamakkerlugu suliffeqarfiit suliniummik ingerlataqartut peqataaqquneqarput. Suliamik ilinniagallit misilittagaasa, atuisarnerisa Kammagiittamillu suliniummik misigisaasa misissornissaat siunertaavoq. Misissuinermi suliffeqarfiit *sorliit* Kammagiittami atortussianik atuinersut, aamma *atortussiat ulluinnarni pædagogikkimi sulinermi qanoq atorneqarneri* misissorneqarput.

Suliffeqarfiit/atuarfiit saaffigineqartut 85 %-iisa apeqqusiat akivaat, peqataanerlu taanna annertuvoq, misissuilluni suliamut tunngavissiilluartumik.

Katillugit inuit ilinniagallit 269-it apeqqusiat akivaat, 153-it nukarliit alloriarfianneersut, 89-it inuit ilinniagallit ulluunerani paaqqinnittarfinneersut, taakkua ilagalugit 28-it angerlarsimaffimmi paaqqinnittartut/paaqqinnittarfinni sulisut aamma inuit ilinniagallit 27-it atuareernerup kingorna meeqqat ornittagaanni sulisut.

Kommunit tallimat tamarmik peqataatitaqarput. Qeqqata kommunia 97 %-imik peqataatitsinerpaavoq, Avannaata Kommunea 78 %-imik peqataatitsinikinnerpaaffiuvoq. Peqataatitsineq annikinnerpaajugaluartoq taamaattoq nunani tamalaani misissuinerne anguneqartartunut sanilliullugu annertuvoq. Paasissutissiisut pingasuugaangata ataaseq (36 %) nunaqarfimmi najugaqartarpoq.

Naleqquttuunera, atorneqarnera, annertussusaa, iluaqutai, ajoqutaasinnaasut siunissarlu pillugit isummat

Paasisat pingaarnert saqqummiutissallugit tulluurtut najoqqutarisanit pingasunit pingaarnertit tiguneqartut, nassuiaasersorneqartut aammalu immikkoortuni inerniliussat matuma kinguliani qulequttani tulleriittuni eqqartorneqassapput.

Amerlanngitsut maluginiagassat eqqaassanngikkaanni Kammagiitta atorneqarluarpoq

Nalunaarutaasut naapertorlugit Kammagiittap atugaanera ataatsimut isigalugu annertuujuvoq. 82 %-it oqaatigaat Kammagiitta namminneq suliffimminni atuarfimmiluunniit atorneqartartoq. Atugaanera ulluunerani paaqqinnittarfinni annertunerusumik siammasinneruvoq (95 %) atuarfimmiit (79 %) aamma atuareernerup kingorna meeqqat ornittagaanninngaanniit (59 %). Paasissutissiisut pingasuugaangata taakkunanga marlungajaat (64 %-it) Kammagiittamik atuinermik namminneerlutik misilittagaqartuupput, taakkunanga 50 %-tit oqaatigaat atortut taakkua sapaatip akunneri tamaasa atortarlugit. 40 %-it ukiunik pingasunik amerlanernilluunniit misilittagaqarput. Ilinniartitsisut affaasa nalunaarutigaat, atuartut amerlanerpaat suli atualertigatik Kammagiitta misilittagaqarfigaat. Angusat taakkua takutippaat, Kammagiitta nuna tamakkerlugu ilisimaneqartoq meeqqanullu minnernut pædagogikkimi didaktikkimilu atorneqarluartartoq. Nalunaarutigineqartulli aamma takutippaat amerlanngitsut amerlanerit pinerattulli atuisuunngitsut. Soorlu 2020-mi kommunini naliliinermi atuarfimmiit ataatsimiit una nalunaarutigineqarpoq:

”Atuarfitsinni Kammagiitta qaqutikkut atortarparput, atuarfitsinni pimmatiginninneq naammattuugassaanngimmat”.

Nalunaarutit taama ittut, pimmatiginninneq pillugu suliniutini allani aamma ilisimaneqartut (Hansen 2018) paatsuuinernik marlunnik takussutissiipput. *Siullermik* Kammagiitta pinaveersaartitsiniaanermut atortussiaavoq, tassa imaappoq naak paaqqinnittarfinni atuarfimmiluunniit ataasiakkaani pimmatiginninneq maannakkut atugaanngikkaluartoq, taamaattoq suliniut pimmatiginninnerup pinaveersaartinneranut inooqatigiillu akornanni pimmatiginnittannginnerup ingerlaannartinniarnanut atorneqarsinnaavoq. *Aappasaanik* Skandinaviami pimmatiginninnermik ilisimatusarnerit ilaasa takutippaat, inersimasut pimmatiginninnerup atugaasup annertussusaanik isumaqarnerat aammalu atuartut misigisaat imminnut akerleriissinnaasut (Hansen 2011). Taamaattumik inuit ilinniagaqarsimasut namminneq sumiiffimminni pimmatiginninnerup qanoq atugaatigineranik atugaanngitsigineranilluunniit nalunaaruteqarnissartik mianersuutigisariaqarpaat.

Taassuma saniatigut suliffeqarfiit ataasiakkaat taavaat, suliniut ”annikitsumik soqutigineqartoq” imaluunniit amigartumik ilisimaneqartoq.

Suliniummik akulikitsumik annertuumillu atuisut assignagit atuinngitsut amerlanngitsut nalunaarutaat ilanngutissallugit tulluarpoq, tassami sulisut ilinniagallit apeqqusianik imaluunniit Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfimmi suliniummik ingerlatsisut killiffimmik nalileeqqusinerannut akissuteqanngitsut paatsuugaqarsinnaammata imaluunniit soqutiginninngissinnaammata.

Atuarfimmi Kammagiitta qaqugukkut atorneqartarpa?

Kammagiitta skemaliuullugu aammalu ”akerleriittoqalersillugu” pimmatiginnittoqarneranilu atorneqartarpoq. Pingaartumik atuartitsissummi ”Inuttut inerikkiartornermi” atorneqartarpoq (27

%), atuarfiulli atuartitsissutaani allani annikinnerusumik atorneqartarluni. Paaqqinnittarfinni atuarfinnilu paasissutissiisut affaat sinnerlugit (60 %) akipput, Kammagiitta ukiumut pilersaarutini, sapaatip akunneranut pilersaarutini, atuartitsinissamat pilersaarutini assigisaanilluunniit ilaatinneqartartoq, sulisulli ataatsimiinnerini annikinnerusumik sammeneqartarluni. Paasisat taakkua takutippaat, Kammagiitta paaqqinnittarfiit atuarfiillu amerlasuut ukiumut pilersaarutaanni tulleriissaarinerinilu aalajangersimasumik ilaatinneqartartoq, taamaattumillu suliniut pinngitsoorani ilaatinneqartartutut isigineqarsinnaavoq. Aaqqissuussaaneq eqqarsaatigalugit paasisaq taanna pitsaallunilu neriuuteqalersitsivoq, tamannali immiini ima isumaqalersitsissanngilaq Kammagiittami ilikkagassat kulturikkut allannguutinik maluginiagassanik kinguneqarsimasut. Tamannali pillugu suliniutip kingunerisaanik immikkoortumi annikikkaluamik paasisaqassaagut.

Akerleriinnerup pimmatiginninnerullu assigiinngissutaannik pimmatiginninnermik ilisimasallit oqaaseqaataat

Kammagiitta pillugu nuna tamakkerlugu naliliinnermi apequtigineqarpoq, atortussiat ”akerleriittoqalernerani” pimmatiginninnermilu atorneqartarnersut. Akissutini ammasuni (paasissutissiisut namminneerlutik oqaaseqarfigisaanni) ersepoq, atortussiat meeqqat akornanni akerleriittoqalersillugu aamma atorneqartartut. Tamanna tupaallannartuuvoq, tassami Kammagiittamik suliniutini siullerni takuneqarsinnaammat, atortussiat pimmatiginninnermut atugassatut naatsorsuussaasut. Pimmatiginninneq pillugu ilisimatusarnermi una inuit akornanni atugaasunit nalinginnaasunit immikkoortinneqartaraluarpoq: akerleriissuteqarneq (Hansen 2005). Akerleriinnerit ima paasineqassapput minnerpaamik inuit peqataasut marluk akornanni aaqqiagiinnginnerit, pimmatiginninnerli innarliinertut inooqatigiinnillu anisitaanertut nassuiarneqartarluni. Pimmatiginninneq sioqqullugu tamatigut akerleriittoqarneq AJORPOQ. Pimmatiginninneq ilaatigut pilersarpoq, naak innarlerneqartoq oqqassaarneqanngikkaluartoq (Hansen 2005). Assigiinngissutsit pingaaruteqartut maluginiarneqartariaqarput – minnerunngitsumik inuit inooqatigiit akornanni tamatigut akerleriittoqartarmat – annikitsumik imaluunniit annertuumik imaluunniit akerleriilernerit pilierartortarmata- akerlianilli aaqqissugaasumik pimmatiginninneq inunni inooqatigiinni tamani nassaassaaneq ajorpoq. Akerleriinnerit ilaat akerleriittarneq pillugu ilisimatusartunit allaat iluaqutaasutut isigineqartarput, tassami meeqqat tunngavilersuineq, tusarnaarneq, allanik isumaqateqarniarneq ingerlaqqinnerlu ilinniarsinnaasarmassuk. Akerlianilli pimmatiginninneq aserorsagaanermik ilaqartarpoq, tassami ajattugaaneq sakkortooq innarlerneqarnerlu taassuma ilisarnaatigisarmagit. Pimmatiginninnermik ilisimatusartut oqaatigisarpaat, pimmatiginninnermik eqqugaasut inooqatigiit akornanni “toqusutut” oqaatigineqarsinnaasut – tassa inoqatinit isigineqarunnaartarput, aammami inuk ajattugaareersoq tunngaviatigut akerleriiffigineqarsinnaanngilaq akiuuffigineqarsinnaananilu. Akerleriinnerup pimmatiginninnerullu akornganiittoqarpoq, tassa soqanngitsoq (gråzone). Imaakkami akerleriiffiusumi ajorsarneq kingunersinnaammat ajattugaalernerimik. Tamannalu pimmatiginninnermik ilisimatusartut akerleriinnerinilu isumaqatigiissitsiniaasartut akerlilinnngilaat (Christy & Hansen 2006)., akerleriinnerni sakkortullutillu annertuuni aammalu pimmatiginninnermut akiuiniarluni pinaveersaartitsiniarnermi pinaveersaartitsiniutit assigiit

atorneqarsinnaasarmata. Tamatumali aamma kingunerisinnaavaa, meeqqat isumaqalersut akerleriissinnaanatik inersimasut eqqaminniittut assigiinngissutsit maluginianngippatigit. Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfimmi ilinniagallit suliamik ingerlataqartut naliliineranni (Ilanngussaq 3-mi) apeqqut matumani ilanngutissallugu tulluortoq unaavoq: *“Atortussiat pisuni suni atugassaanersut naammattumik ilisimasaqarfigaarput? Tamatigut pimmatiginninnerusarpa, immaqaluunniit pisuni allani pimmatiginninnermut attuumassuteqanngitsuni meeqqat avoqqaarineqarlutik misigisimasarpa”*.

Inooqatigiinnermi pisartut assigiinngitsut, soorlu akerleriinnerit imaluunniit pimmatiginninnerit – aallaqqaataaniilli – assigiinngissutaat sulisut ilinniagallit meeqqanik suliaqartut akornanni erseqqissartariaqarput.

Kammagiitta kikkut suleqatigiissutigivaat?

Paasissutissiisut amerlanersaasa (63 %) oqaatigaat, angajoqqaat suliniut pillugu ilisimatinneqarsimasut. Tassa suliniummi sulisut ilinniagallit 37 %-ii ilisimatitsisimanngillat imaluunniit angajoqqaat ilisimatinneqarsimanerannik ilisimasaqanngillat (20 %-it ”naamik” akissutigivaat 17 %-illu ”Naluara” akissutigalugu). Nalilersuinerit assigiinngitsut aallaavigalugit eqqartorneqarsinnaavoq angusat taakkua naammaginarsut naammaginannginnersulluunniit? Illuatungaani angajoqqaat pimmatiginninnerup akiorterata ingerlarnganik ataatsimut pimoorussinerat pingaartitanut ataatsimooqatigiinnermik pilersitsivoq, meeqqanut angerlarsimaffinniittunut aamma paaqqinnittarfinniittunut/atuarfinniittunut isumassarsisitsilluartumik. Illuatungaani meeqqat ineriartornerat pillugu Skandinaviamiut najoqqutarisassaataasa takutippaat (Elsborg et al.), angajoqqaat suliniutini ineriartortitani pitsaasuni akuutinnissaat iluatsinngikkaluarpalluunniit, suliniutit meeqqanut pitsaasumik angusaqartitsisinnaasut, inooqatigiit allat akuuffigisaat inooqatigiilluarnermik atugarissaarnermillu siunertalimmik suliniuteqarpata.

Kammagiittami suliniummi ilisimasanik ilanngussineq

Naak aallaqqaataaniilli eqqarsaataareeraluortoq Kammagiittami kufferti piniaraanni aallaqqaataasumik pikkorissarneq aamma ilanngunneqartartussaasoq, taamaattoq paasissutissiisut 59 %-iisa akissutigaaat pikkorissarnermi taama ittumi peqataasimanatik, akerlianilli suleqatitik meeqqalluunniit sungiusaqatigisarsimavaat, imaluunniit paasissutissiissutit kuffertimiittut atuartarsimallugit. Paasissutissiisut pikkorissarnerit tamatigoortut amerlanerit nutartikkat sammisamillu tassannga imallit ujartorpaat.

”Kammagiitta pillugu ukiuni arlaqartuni pikkorissartoqarsimannginnera malugineqarsinnaavoq”

(Ummannami ilinniartitsisoq/killiffiliilluni naliliineq)

Pitsaasuvoq atuarlugu Kammagiitta pillugu ilisimasaqarnerulernissaq ujartorneqarmat, tassami pikkorissarnerit taamaallaat atortussiat qanoq pædagogiskiusumik atorneqarsinnaanerinek atorneqartussaanerinillu paasissutissanik pissarsiffiuneq ajormata, aammali ilisimasat inersimasut pimmatiginninneq pillugu piviusuunngitsumik oqalualartarnerinik takorluugaqartarnerinillu naqqiissuteqarfiusut pissarsiarineqartarput (Hansen 2011). Ilisimaneqarpoq paasinninnerit pisoqalisut ulluinnarni atugaasut tunngaviusumik allanngortinniartarneri ajornakusoortorujussuusartut, taamatullu allannguisoqassappat periutsinik ilisimasanillu allannguisoqartariaqartoq. Allatut oqaatigalugu pimmatiginninnermik nutaamik paasisimasaqalernissaq arlaleriarlugu sungiusaqattaartariaqarpoq, taamaaliornikkut meeqqanik meeraqatimi akornanni inooqataaniarnermikkut ajornartorsiuteqartunik assuarliinerit, toqqartuinerit, naveersinerit meeqqanullu ataasiakkaanut kinguneqartitsisarneq uterfigeqqinneqassanngikkaluarput.

Kammagiittami kuffertip imaanik naliliineq

Paasissutissiisut amerlanerpaat (82 %) naliliipput atortussiat tamarmik imaluunniit amerlanersaat paaqqinnittarfimminni atuarfimminnilu atussallugit tulluurtuusut, taamaattumik naammagisimaarinninneq annertuvoq. Taamaattorli akissutit ilaanni erserpoq pitsannguissamut inissaqartoq.

Soorlu atortussiat kuffertimiittut ineriartorteqqinneqarnissaannut makkua siunnersuutigineqarput:

1. Assit oqaluttuallu Kalaallit Nunaanni pissutsinut tulluarsarnissaat naleqquttunngorsarnissaallu
2. Assersuutit oqaluttuallu nuannersut amerlanerit, nuanninngitsunut akerliliisussat ilassutaasussallu
3. Silami suliarineqarsinnaasut amerlanerit
4. Timi atorlugu suliasat amerlanerit
5. Suleqatigiilluni sungiusaatissat amerlanerit

Apeqqusiat atorlugit misissuinermi peqataasut aammalu kommunini killiffinnik nalunaarusiani paasissutissiisut atortussiat pitsanngorsarnissaat ujartorpaat nassiusorneqartarnerilu oqaaseqarfialugit, soorlu:

1. Atortussiat nutaanngilisut taarseruminarnerulernissaat
2. Atortussiat suminggaaniit qanorlu pissarsiarineqarsinnaanerinek ilisimatitsisarnerit annertunerusut

Kammagiittami atortussiat ilisimatusarneq aallaavigalugu misissoraanni takuneqarsinnaavoq, allatat suleriaatsillu 2006-2007-ip missaani pimmatiginninneq pillugu atuagarsorneq aallaavigalugu nassuiaariaatsimut atorneqarsimasumut naapertuuttuusut, 'Fri for mobberi' pilersinneqarnerata nalaani. Tamatuma kingorna pimmatiginninneq pillugu ilisimasat pingaarutilimmik annertusipput. Ullumikkut soorlu annertunerusumik ilisimaneqarpoq, qanoq iliorluni paaqqinnittarfiit atuarfiillu suliaat pingaarnerit aqutigalugit meeqqat ajattorneqartarnerat akiorniarneqarsinnaasoq. Tassa pimmatiginninnermik toqqaannartumik akiuiniarnerit piffissani immikkut aalajangikkani taamaallaat ingerlanneqarsinnaanngitsut, soorlu ataatsimiinnerni sulianilu pilersaarusioriikkani,

aammali ulluinnarni ingerlanneqartunut nalinginnaasunut ilaatillugit ingerlanneqarsinnaasut. Ulluinnarni sulianut pingaarnernut ilanngussilluni suliniuteqarneq taaneqartarpoq *'pædagogikki katinnganermik pilersitsiviusoq aamma didaktikkat katinnganermik pilersitsiviusut'* (Hansen 2014). Taassuma saniatigut atuarfik pillugu Skandinaviami ilisimatusarnerni ilisimasat nutaat pilersinneqarput, ilinniartitsisut atuartut atugarissaarnissaat pillugu ataqatigiittarnermik piginnaasaqarfiisa sunniutigisartagaannik imaqartoq (Klinge 2017), aammalu meeqqat immikkut pisariaqartitsisut inuiaqatigiinnullu akuusinnaassusaat (Basse Fisker 2017). Ilisimasat taakkua nutaat Kammagiittamik suliniutinut ilanngutissallugit tulluurtuusinnaavoq, ilisimariikkanut ilassutitut imaluunniit atortussiat nutarterneqarnerinut ilagitillugu. Taamattaarlu aamma paasissutissiisut ilaasa oqaatigisaat una tupaallannarpoq, ukiualunnut matuma siornanut sanilliukkaanni suliniut pillugu maannakkut "nipaallisimasoqarmat" (Kommuneqarfik Sermersooq eqqaassanngikkaanni, ingerlaavartumik pikkorissartitsinermik neqeroortuarfiusimammat). Taamanikkut pikkorissartitsinerit tulleriit neqeroortugineqartarput aammalu tusagassiuutit assigisaallu aqutigalugit kikkut tamarmik soqutiginnillutik.

Iluaqutaava?

Sulisut ilinniagallit aperineqartut amerlanerpaat (85 %) oqaatigaat, pimmatiginninnerup pinaveersartinnissaanut piginnaasaqarfitik nutaanik ilasut malugalugu, taakkua affaat inulaarlugit akipput "annertuumik" imaluunniit "annertooujussuarmik". Paasissutissiisut amerlanerpaat aamma isumaqarput, Kammagiitta pitsaasunik kinguneqartoq, soorlu "akuttusuumik pimmatiginnittoqartalerpoq" aammalu meeqqat "pisunik oqaatiginnissinnaanerit" pitsanngoriartoq. 43 %-it oqaatigaat Kammagiittamik suliniut ulluinnarni sulinermi pædagogikkimi suliniutinik nutaanik pilersitsisoq, aamma 75 %-it ataatsimut isigalugu ilaatigut misigaat sulisut pædagogikkimi sulinerannut pitsaasunik kinguneqartoq.

Kammagiittap qanoq iluaqutaatigineranut apeqqummut najukkani suliaqartut amerlanerpaat pitsaasunik akissuteqarput. Pitsaasunik akissutit taakkua Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfimmi immikkut ilisimasallit oqaatigisaasa tapersorsorpaat (Ilanngussaq 3).

"Paasivara atortussiat paaqqinnittarfinnut amerlasuunut pingaaruteqartuusut, sulisut tigorianaannarnik atortussaqaartilermagit".

Siunissami Kammagiittamik/'Fri for mobberiimik' Kalaallit Nunaanni Danmarkimiluunniit aappassaaneertumik naliliisoqassappat tulluurtuusaaq, naliiliinerit inersimasut naliiliinerinik ilaneqarnissaat. Tamanna pisinnaavoq meeqqat qaninnerusoq ungasinnerusorlu eqqarsaatigalugu eqqarsaatigisaannik misissuinermi, soorlu najuulluni isiginnaarlunilu misissuineri oqaloqatigiinnernilu. Taamaalioraanni paasissutissat arlalitsigut atorfissaqartut pissarsiarineqarsinnaapput.

Eqikkaaneq Kammagiittamilu suliniutip ineriartortinneranut innersuussutit

Kammagiitta ulluinnarni meeqqerivinni annertuumik atugaavoq meeqqallu atuarfianni nukarliit alloriarfianni annikinnermik atugaalluni. Sulisut ilinniagallit atortussiat iluarisimaarrappaat, taakkuami misigisimapput meeqqat akornanni iluaqutaasoq, kisianni aamma sulisut allatigut sulineranni iluaqutaasarput - pingaartumik ulluunerani paaqqinnittarfinni.

Naammagisimaarinninnermut ilagitillugu, kisianni aamma tamatumunnga peqatigitillugu, suliniutip amigaataanik maanna atuuttunik uparuaasoqarpoq, soorlu kuffertip imai nutartigassaasut nunatsinnullu annertunerusumik tulluarsagassaallutik kiisalu pikkorissarnerit ingerlaavartut amigaatigineqarlutik.

Kammagiittami atortussiat pimmatiginninnermik ilisimasat siulliit imarigaat ilisarnarpoq, taakkuali ineriartorteqqinneqarsinnaapput, annertussusaa ilisimasanut nutaanut alutornarnerusunut naapertuuttunngornissaa pillugu aammattaaq pædagogikkimi-didaktikkimi suliniutinut tunngaviusunut, ataqatigiittarnermik piginnaasaqarfinnut aammalu pimmatiginninneq akiorniarlugu suliniutinut imminnut ataqatigiinnerinik annertunerusumik paasisimasanut .

Naliliinerni pineqartuni tamani aamma erserpoq, ukiuni siuliinituulli Kaammagiittamik suliniutini ilisimasat taakkualu siammarterneri ullumikkut kikkunnit tamanit soqutigineqarnerat qitiusumillu ataatsimut ataqatigiissaarneqarnerat annertutiginnitsoq. Tamatuma kingunerisaanik sumiiffinni ataasiakkaani suliniut annikillismavoq. Tamatuma takutippaa, pimmatiginninnermik pinaveersaartitsilluni suliniut suliniutaasoq najukkani nunalu tamakkerlugu suliniutinit ikorfartugaasusaaq.

Naliliinerup uuma imai tunngavigalugit suliniummik ingerlatsisut nalilerpaat, Kammagiittamik suliniutip ingerlateqqinnissaa marlunnik periarfissaqartoq:

Suliniut nr. 1:

Kammagiittamik suliniut allanngorani maannakkutut ingerlaqqissasoq, atortussiat nassiussorlugit nungunnissaasa tungaannut (Kuffertinik inniminniisarneq maannakkut annikilliarporpoq) – aammalu ulluunerani meeqqeriviit atuarfiillu kommunini pinaveersaartitsillutik siunnersuisunit ikorfartorneqassasut. Periarfissaq taanna toqqarneqassappat Kammagiitta piffissap ingerlanerani unittussaavoq. Tamatuma kingunerisaanik nuna tamakkerlugu periusissiami meeqqanut nukarlernut atortussianik allanik ineriartortitsisoqartariaqassaaq.

imaluunniit...

Suliniut nr. 2:

Suliniut Kammagiitta2.0-eqalissasoq salliutinneqarlunilu siuarsarneqassasoq, tamatumalu kingunerissavaa:

a: nuna tamakkerlugu suliniummut ataqatigiissaarinikkut tiimit amerlanerit inniminnerneqassapput, suliniutip aqunneqarnera Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfimmiissalluni. Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfimmiinnerata

nanginnissaa pissusissamisuussaaq, tassami Kammagiittamik suliniut taamatut iliornikkut didaktikkikkut pædagogikkikkullu immikkut ilisimasalinnik suliarineqassaaq aammalu naqiteriveqarneq eqqarsaatigalugu periarfissaqassalluni.

b: kuffertip imaa pimmatiginninneq pillugu ilisimasanik kingullernik nutarterneqassaaq kalaallillu kulturianni kusanartuliortarnerannilu toqqammaveqalissalluni.

c: pikkorissartitsinerit annertusineqassapput taakkualu kommunini nunalu tamakkerlugu pisussaaffittut ataavartumik neqeroorutigineqartassallutik.

d: suliniut nuna tamakkerlugu pimmatiginninnermut periusissiami meeqqanut minnernut innersuussutit ilagissavaat.

Najoqqutat

Christy, L & H.R. Hansen. (2006). *Mobning eller konflikt*.

<https://konfliktloesning.dk/videnscenter/boern-og-unge/mobning-eller-konflikt/>

Elsborg, S. Hansen, J. T & V.R. Hansen. (1999). *Den sociale arv og mønsterbrydere*. København. Danmarks Pædagogiske Institut.

Eriksson, B., O. Lindberg, E. Flygare & K. Daneback (2002). *Skolan – en arena för mobbning*. Stockholm: Skolverket.

Fisker, B.T. (2017). *Samarbejde og inklusion*. Århus. Aarhus Universitetsforlag.

Hansen, R. H. (2013). Hansen, H.R. (2014). Fællesskabende didaktikker. I: H.R Hansen & D.M Søndergaard (red.). *Nye perspektiver på mobning*. Pædagogisk Psykologisk Tidsskrift. Special issue, Vol.51, s. 63-72 10 s.

Hansen, R. H. (2005). *Grundbog mod mobning*. København: Gyldendal Uddannelse.

Klinge, L. (2018). *Relationskompetence*. Århus. Aarhus Universitetsforlag.

Kofoed, Jette & Dorte Marie Søndergaard (red.) (2013): *Mobning gentænkt*. København: Hans Reitzels Forlag.

Kofoed, J. & D.M. Søndergaard (red.). (2009). *Mobning sociale processer på afveje*. København: Hans Reitzels Forlag.

**Ikinngutiigiittut
timersorneq**

Kammaqitta

- Fri for Mobberi

Ilanngussaq 4 Apersuinernit issuakkat ilanngussassat

”Maani Kammagiittami tunngaviit atortarpagut”.

(Arnaq, meeraaqqerivimmi/meeqqerivimmi perorsaasoq)

”Ullut ilaanni meeraq meeraqamminut oqartoq tusarpara: ”Pualavutit”. Ornillugu oqarfigivara: ”Oqarputit pualasoq illillu saluttuullutit”. Qanormaa, tamakkuninnga uumisaarussinnaavugut? Aappasaanik taama pisoqarmat meeqqat tamarmiutillugit oqaloqatigivagut, taamatullu pisoqaqqinngilaq”.

(Arnaq, meeraaqqerivimmi/meeqqerivimmi perorsaasoq)

”Mikinerpaat akornanni pimmatiginnernik naammattoorsisanngilagut, 0-3-nik ukiullit akornanni. Kisianni angajullerni 3-6-nik ukiulinni naammattoorsisinnaasarpagut, assersuutigalugu meeqqerivimmiit atuarfimmut ikaarsaarialermermi. Taamaamat illoqarfimmi meeqqeriviit allat suleqatigisalernikuuagut atualernissaat ukiumik sioqqullugu ataatsimoorluta aaqqissuussisarluta. Taamaalillutik imminnut takornartariunnaartarput. Aaqqissuusineri taakkunani ”Kammagiitta” atornikuuvagut”.

(Arnaq, meeraaqqerivimmi/meeqqerivimmi perorsaasoq)

”Akerleriissuteqarnerit imaluunniit pimmatiginninnerit pillugit suliassaqartoqartillugu, maani inersimasunut akornanni pisunut tunnganerusarput. Assersuutigalugu sulisut imaluunniit angajoqqaat akornanni. Taama pisoqartillugu oqallisigisarpagut oqarluta: Meeqqanut eqqartortuarterparput imminnut qinngasaarutissanngitsut pimmatiginninnatillu. Tamanna aamma inersimasunut atuuppoq”.

(Arnaq, meeraaqqerivimmi/meeqqerivimmi perorsaasoq)

”Illumi maani ataqatigiilluarpagut, kisianni ilaanni angajoqqaat sulisulluunniit nutaat ingutsilersinnaasarput. Taava oqaloqatigiittarpagut, tamanna maani kissaatiginnginnatsigu”.

(Arnaq, meeraaqqerivimmi/meeqqerivimmi perorsaasoq)

”Atuarfinnut siunnersuuteqassaguma oqassaanga, ullaat tamaasa meeqqat inersimasullu uagut pisarnitsitut imminnut oqarfigisassasut: ”Godmorgen”.

(Arnaq, meeraaqqerivimmi/meeqqerivimmi perorsaasoq)

”Atuartut pimmatiginnittartut tassaapput angerlarsimaffiminni ajornartorsiortut, ajornartorsiutiminnik kisermaassiinnarumangitsut”.

(Arnaq, ilinniartitsisoq)

”Paasinarsisarpoq ajornartorsiut allaqqinnaaq tamanik aallarnisaasuusartoq...Angajoqqaat avissimasut, ataatap anaanani unnuakkut unatarsimagaa, angajoqqaat unnuakkut erngussimasut meeqqatik sinitsingitsoortillugit, meeqqallu ilaqtaminnut allanut qimaasariaqarlutik. Anaana isumalulluni itersimavoq meeqqani suangasarlugit, immaqalu suliniuteqarneq annersillugit”.

(Arnaq, ilinniartitsisoq)

”Meeraaqqerivimmut tunniussisoqanngilaq, susoqaraniluunniit, imaappoq annaaneqareerput aatsaallu atualermata takoqqinneqarlutik, tassanilu annaaneqareerput. Taamaammat isumaqarpunga Kalaallit Nunaata siunissaanut, Kalaallit Nunaata meerartaanut pimmatiginnitarneq pinngitsoorniarlugu iliuuserisinnaasarput pitsaanerpaq tassaasoq siusissukkut suliniuteqarneq, tassa tassani aallartittussaavugut”.

(Arnaq, nakorsaq)

”Immikkoortitsinissaq inatsisitigut inerteqqutaasuuppat, taava innarluuteqarneq pissutigalugu immikkoortitsinissap akuerineqannginnera erseqqissumik nalunaarutigineqassagalarpoq”.

(Kalaallit Nunaanni innarluutillit illersuisuat)

”Kisiannimi sakiilluuteqarputit, illoqarfitsinni imaluunniit nunaqarfitsinni imaluunniit ilaqtariittut aaqqissuussaanitsinni nuimasuugalarputit, kisianni taamaattoqarsinnaajunnaarpoq”.

(Angut, nakorsaq)

”...taava isiginnaarlugit, nalligigakku assut, ilungersortoq kamattoq iluamillu oqaasinnguisinnaanani, kamaatigilerlugu, taava taakkua ingammik nukappiarartatta illaatigeqattaaramikku, taanna atuortoq nakkaqattaartoq, ilinniartitsisumiit iluamik ikiorneqarani”.

(Arnaq, ilinniartitsisoq)

”Nappaatinik suussusiliinerit atunngivittarpagut atortarnagilluunniit, assut nuannarisarpagut, amerlanerit inuit “karsinut inissinnissaat nuannarisarpaat”, tamanna toqqissisimanarisarparput”.

(Arnaq, nakorsaq)

“...qanorluunniit kukkusimatigigaluarpata – inersimasoq takkuppet naveersillunilu, angajoqqaat ingerlaannaq takkuttarput, meeqqaminnillu illersuilerlutik”.

(Arnaq, ilinniartitsisoq)

“...peqataaqqusaanngitsutut misigineq, akuerisaanngitsutut, ilaanngitsutut taamaalilluni nammineq piginnaasat naleqassuserlu inuttullu naleqartuuneq qularilerlugit, nammineq naleerulluni immaqalu imminut tatigiunnaarluni, tamakku pineqartumut kingunnipiloqarsinnaapput”.

(Arnaq, tarnip pissusiinik ilisimasalik)

“Nunaqarfinni ersarittaqaq, ...suleqatitta ilaat avannaani nunaqarfinni marlunneeqqammerpoq, peqataaqquneqarput pitsaaliuinermik ingerlatsisussaagamik, namminnerlu misigalugu, nunaqarfimmiut namminneq oqaasinngortikkaat, imminnut ajorluinnartumik eqqartortarnertik”.

(Arnaq, nakorsaq)

“Uannut pingaaruteqarpoq meeraallunga atuaruma paasineqarlunga, unammillernartunik tunineqarlunga, pisariaqartitannik ikiorneqarlunga”.

(Arnaq, ilinniartitsisoq)

“...aamma inuit attaveqaqatigiittarfiini, ullumikkut aamma pingaaruteqartumik akisussaaffigineqartariaqartuni, kikkummi tamarmik ullumikkut inuit attaveqaqatigiittarfiannik atuisuupput. Taamaammat pimmatiginnitarneq annertoq isertortumik imaluunniit ersinngitsumik pisarpoq”.

(Arnaq, nakorsaq)

“Naluara Kalaallit Nunaanni tamarmi taamaannersoq, kisianni Avannaani arnat” tunillaasarput, angutaanngitsut... Arnat timitaliisuusarput tunillaassuuttunik. Taamaannera paasilerakku assut tupaallappunga”.

(Angut, nakorsaq)

“Niviarsiaqqanik kisiat misigisarnikuusara, kammaginnittuusaariarlutik pimmatiginnilertarnerat, ilaluarniartarneq qamuuna pigisarammikku, taannartaa uanga nuannarinnginnakku, taamaammat niviarsiaqqanik kammaqarpiangilanga misigisarama niviarsiaqqat ajorniartuusartut”.

(Arnaq, ilinniartitsisoq)

Meeqqat innarluutillit apersortarpagut, kisianni soorluuna ilisimaneqartanngitsoq kikkut innarluuteqartuunersut kikkullu ajornartorsiuteqarnersut, taakkulu amerlanertigut immikkut klassini inissineqartarput. Tamannalu aamma immikkut klassini ilinniartitsisunit tusartarparput, immikkut klassimut inissineqaruit, taava allaanerulissaatit, peqataajunnaarlutit”.

(Kalaallit nunaanni innarluutillit illersuisuat)

“Takusarpagut meeqqat immikkut klassiniittut soraarummeernissaminnik misilitsinnissamut neqeroorfigineqartanngitsut, kissaatiginartipparalu tamanna anguniarlugu sulissuteqartoqarnerunissaa, aamma allagartartaartiinnarneqartarnerat, meeqqallu ilarpassuisa allagartanik tunniussilluni katerisimaartitsinerni peqataasannginnerat”.

(Kalaallit Nunaanni innarluutillit illersuisuat)

“Allaat ilinniartitsisut ilaasa atuartuutiminnut oqartarput, una ilikkartariaqarpat, taamaangippat fabrikkimi sulisunngussaatiit”.

(Arnaq, ilinniartitsisoq)

“Pisuni artornartuni suliassat amerlanersaat aqqivigineqartarput suleqatigiinnissaq pinaveersaarlugu, suliniutitullu ittunik suliarerusunneruneqartarlutik, taavalu tunuardeqqilluni”.

(Angut, nakorsaq)

“Seminarini assigiinngitsuni ilaagaagama, konferenceniluunniit aamma apuuttarpara: “Qeqertaaratsinni tamatta sulinata, alanngittaatiq ataani tamatta sulasariaqarpugut, inulerisuusugut tamatta suliassaqarpugut”.

(Arnaq, ilinniartitsisoq)

“Ilaqutariit amerlasuut meeraq ajornartorsiutaanerartarpaat, taama oqarsinnaagutta, uagulli isumarpugut meeqqap pissusilersornera tassaasoq angerlarsimaffimmi qanoq innerannut ersiutaasoq – kisianni angajoqqaat tamanna tamatigut akueriumasanngilaat nassuerutigiumassanagulu imaluunniit akisussaaffigiumasarnagu, namminneq artorsaateqarlutillu nukissaalatsinertik pissutigalugu”.

(Arnaq, nakorsaq imaluunniit tarnip pissusiinik ilisimasalik)

“Ilaat ilinniarsimasuusaraluarput, iliuseqarnissartilli merserisarlugu, isumaqarpunga ajornartorsiutit ilaannut pissutaasoq akerlilerneqarnissaminnut qunusarnerat imaluunniit kukkunissaminnut annilaangasarnerat”.

(Arnaq, nakorsaq imaluunniit tarnip pissusiinik ilisimasalik)

"Soriarsinnaanngitsutut misigisarneq eqqaagakku, uagut nalaannikuusarput eqqaanngitsuunngilara, tassami misiginikkuarput atuortoq timersornermik tiimeqartillutik imminoriarualuortoq... Tamatumani soriarsinnaajunaqqasutut misigisoqarsinnaavoq, tassami ilaqutariinnik sullissivimmut peqqinnissaqarfimmullu innersuussinerup saniatigut ilinniartitsisut atuarfiullu pisortaata iliuuserisinnaasaat killeqarput".

(Angut, ilinniartitsisoq)

"Inuit arlaat pillugu tusatsiakkanik siammaasseqataaguit qanoq pisoqassasoriviuk? – Tamanna eqqarsaatigisimangilaat. Imminut tusarnaarit, inunnut allanut tarrarsuutitut imminut isigigit...Sungiunniagassat siulleq tassaavoq ima oqartarnerup unitsinnissaa: *"Uagutsinni imaaliortarpugut"*...Immitsinnut ataqpeqatigiinnissaq, tamattalu immitsinnut ataqqinissaq immikkullu iliuuseqartarnitta ataqqinissaa sulissutiguartariaqarparput".

(Angut, nakorsaq)

"Kalaaliugaanni qallunaap saqqummiussaqaarusuttup pimmatiginissaa ajunngila, taama pisoqartillugu kalaallit pimmatiginissappata ajunngila, kisianni ajornerua qallunaat pimmatiginissappata? Ima ippoq, soorluuna Danmarkimeersuugaanni pisinnaatitaaffeqartoqassanngitsoq, kalaaliugaannili pisinnaatitaaffeqartoqartoq, aamma pimmatigininnissamut".

(Angut, nakorsaq)

"Tamatta pissuserissaartariaqarpugut, kisiannili inuit maani najugaqartut tunngaviusumik ataqqillugit....Tamanna nalinginnaasumik innuttaasuunermut tamarmiusumut ilaatinneqartariaqarpoq, meeraagaanni inuusuttugaannilu, pimmatigininneq nalinginnaavallaartoq uagutsinnullu artornarpallaartoq kingunipiloqarpallaartartorlu, uagutsinnut inuttut aserorterisoq naak immitsinnut ajunngisaarfigisussaagaluarluta, immitsinnut pissuserissaaqatigiinnissatsinnik aserorterisoq, tamatumani pisariaqarpoq atuarfiit, meeraaqqeriviitt, meeqqeriviit, anaanap ataatalu suleqatigiinnissaat".

(Angut, nakorsaq)

"Pimmatiginittarnerit annikillineqassappata angajoqqaat qanimut suleqatigisariaqarput, angajoqqaat qanorluunniit qanorluunniit avaqqussinnaanngilagut, una ilaatigut maannga tikikkama tupigusuutigaakka nalunaarutiginnittarnerit, tassa ajortoqarpoq nalunaarutiginnittariaqarpunga, suliffinni aamma misiginikuuara: taamaaliunnginnitsinni, qanoq isilluta angajoqqaat suleqatigilluarsinnaavagut, qanoq isilluta taakkua peqatigalugit ukua pisut aqqqissinnaavagut, peqataatitsineq, peqataatitsineq peqataatitsineq".

(Arnaq, ilinniartitsisoq)

“Taamaammat aamma kissaatiginartarpoq angerlarsimaffiit nalunaaruteqarnissaat sumiiffimmi allangortoqarpat, meeqqat salluneq ajoramik. Aamma toqqorterineq ajoramik, qanorluunniit isertugaateqaraluaangata timeq sallunngisaannarpoq... Taamaammat pissusilersuutikkut allangortoqaraangat qisuariarnissaq pingaaruteqartorujussuuvoq”.

(Arnaq, ilinniartitsisoq)

“Atuartuutigingikkaluarukkuluunniit, uuma illup atuartuutaa ilassilaaruk, malugitilaaruk takusimallugu, attulaaruk tuiatigulluunniit oqarfigalugulu: *“haalu”* imaluunniit *“qanoq ippit?”* Taamasiornerup meeqqat misigitittarpaat: *“soqutigivatsigit”* .

(Arnaq, ilinniartitsisoq)

Ulloq atuarfiusoq pitsaasoq uannut, ilinniartitsisumik soqutigineqarlunga imaluunniit paasineqarlunga, attaveqarfigineqaraagama, sanngiiffikka paasineqarlutik ikorfartorneqaraagata, aamma nipangersaannarneqarnanga tusaaneqarlunga paasineqaraagama”.

(Arnaq, ilinniartitsisoq)

“Aamma inersimasut akornanni pimmatiginninneq annertoorujussuuvoq. Ilinniakkatigut angusat kisimik isiginiarneqassanngillat, aammali inuk qanoq ittuunersoq, imaappoq iliuuseqarnissamut sapiissuseqartariaqarput. Eqqarsarpunga ileqqunik allannguisuusinnaasunik pilersitsinissamik isiginiarnissaq pitsaasorujussuussasoq”.

(Arnaq, nakorsaq)

“Meeqqat pimmatiginninnerat kipitinneqarsinnaanngillat, inersimasut pimmatiginnittarnerat aamma kipitinnikkukku”.

(Arnaq, nakorsaq)

“Taanna pingaartupilorujussuuvoq, sullivik peqqissoq, peqqissumik suleqatigiinneq, suleqatigiinneq ineriartorfiusoq ingerlaavartooq, aamma aporaaffiit toqqortiinnarnagit qaqipallattarnissaat, ...pisut kissalaarnerini qaqillugit”.

(Arnaq, ilinniartitsisoq)

“Akulerunnissaq aamma ajornakusoortaqaaq, Nuugaatsiameeraanni Illorsuarneerluniluunniit, Nuugaatsiamilu najugaqarsimagaanni ataatat atuarfimmi pisortaasoq anaanallu KNI-mi pisortaalluni ilaalu ilanngullugit, aamma niuertuulluni, tassanngaannarlu illoqarfimmiilerluni suerullunilu”.

(Meeqqat angerlarsimaffianni pisortaq)

“Taakku inuunerminni toqqammavissaaleqisaramik, soorlu anaanaq akissarsiunngittoq, meerartaajaarluni, meeraq aamma toqqissisimanani peroriartorluni, taavalu peqqutaatittakkakka ilagivaat ilaqutariit imminnut qanippallaalernerat, tamanna peqqutigalugit ilaqutariinni qanigisariikkaluarlutit ilaanni meerartaarneq pisarpoq”.

(Angut, ilinniartitsisoq)

“Kisitsisinik piniartarnikuugaluarpuqut, oqallisigalugulu meeqqat qassit immikkut ittunik pisariaqartitsinersut qassillu innarluuteqartuunersut sunillu misigisaqartarnersut, kisianni pissusiviusut imaappasipput apeqqutit akineqarsinnaanngitsut. Ilinniartitsisuisa ilaannit tusartakkatta ilagaat, meeqqat taakku ilinniartitsisuminnit immikkoortitaallutillu pimmatigineqartartut, isumaqarpungalu tamanna uparuassallugu pingaartuusoq”.

(Kalaallit Nunaanni innarluutillit illersuisuat)

“Tamakku saniatigut aamma tarnikkut nappaateqartoqarpoq, assut paqumigisaasunik, kanngugineqarput, aamma inuit tarnikkut nappaatillit tamanut ammasumi immikkoortitaasarneri takussaapput, Facebookkikkut meeqqat inuusuttullu kusananngitsunik eqquiniaatitsisut, “Taava peerarisat Arnold takuiuk?” taavalu tarnikkut nappaatilimmik assigisaanillu assitalerlugit, taamaalilluni tamanut ammasumik tarnikkut nappaatilinnik immikkoortitsineq, kanngusaarineq, aamma ingerlaartinneqartarput”.

(Kalaallit Nunaanni innarluutillit illersuisuat)

“Kulturigut assigiinnginnermik, qallunaat periuuserisartagaat, uagut kalaallit... qallunaat amerlasuut kukkussutigisarpaat, nammineq kulturertik meeqqanut atortaramikku”.

(Angut, ilinniartitsisoq)

“Malunnartartorujussuuvoq qallunaatut oqaasillit eqqissisissinnaanngisaat meeraq, uagut eqqissisittaripput, nalunnginnatsigu uagut qanoq ilillugu eqqissisinnaanerlugu”.

(Angut, ilinniartitsisoq)

“Aamma tassa taanna malunnarpoq, kitaamiut tunumiunut ammut isiginnissinnaasarput aammalu ilisimasaqanngitsutut isigalugit”.

(Angut, ilinniartitsisoq)

“Kulturimit allameerput, akuliunnissarlu ajornakusooqaaq, X-meeramik aamma Y-meeramik, X-imilu najugaqarsimaguit angajoqqaatit nunaqarfimmi suliffigissaarlutik, tassangaannarlu illoqarfimmut nuullutit suerullutillu”.

(Meeqqat angerlarsimaffianni pisortaq)

“Atuarsinnaangillat. Kisitsisinnaangillat faginilu ingerlanerlullutik, pissutaalluni ilinniartitsisup atuartitseriaaseq ataasiinnaq atortarmagu, naleqqussarnani meeqqamut naak inatsit oqaraluartoq atuartitsinerput atuartumut tulluussassagipput”.

(Sulisooq, MIO)

“Ingammik nunaqarfinnut angalagaangatta annilaagasorujussuusarput, soorlu pissusissamisut pissutsit inngerlangitsut. Takusinnaasaramikkit oqaluttuarunik immikkoortitaalissagamik, sumunnassagamimmi? Taavalu aamma ilaqutareerujussuusarlutik najugaqatigiittut, immaqa ilaqutariissuit marluk, kulturit assigiinngitsut akulerullugit, tamanna nalinginnaasorujussuuvoq, soorlu X-miikkatta eqqaaneqarpoq ”Maani ilaqutariissuit marluuvugut” tassa ilaa, susinnaangilatsigit, imaluunnit ilaqutariit uaniittut susinnaangilaat. Kisianni aamma kommunip allaffiani sulikkajuttarpoq inuk ataaseq, taavalu kikkut tamarmik ilaqutariiusarpasillutik, taanna ajornartorsiut annertuujussuusarpoq”.

(Sulisooq, MIO)

“Inatsisit pissutsillu piviusut akornanni qunnersuaqarpoq, taavalu taanna qunnersuaq eqqartorneqassanani, tassaniippoq immaqa klan-kulturi, taanna ilaqutareerujussuit ataatsimuulertarnerat, illoqarfinni aamma taanna ersertarpoq. Oqartoqartaraluarpoq illoqarfinniittut siuarsimasuusut, kisianni inooriaatsit kulturit assigiinngitsorparujussuupput”.

(Sulisooq, MIO)

“Soralussap arnaa toqunikoq, *”sinngagavinuna taamaaliorpit?”* inersimasut oqartarput”.

(Angut LGBT-nut ilaasoq)

“Atuarfimmi niviarsiaqqat pingasut nukappiaraq allaffigisimavaat, imminullu nivinngareernerata kingorna ataaseq atuarfiup anartarfiani imminut kilertitersimavoq, unngiaatillu savissaanik iijoraalluni”.

(Meeqqat angerlarsimaffianni pisortaq)

“Nukappiaraatigut assut alutorineqarput, oqaatsinut pikkorillutillu ilinniagaqaramik, niviarsiaqqat pilernguttarpat. Qaqitinniarlugillu ukiorpassuit atoreerlugillu, arnaateqalersarput tigutillutik, taamaammallu oqarfigisariaqartarpat: *’Usuup puua eqqaamallugu’*”.

(Meeqqat angerlarsimaffianni pisortaq)

“Homorsuarmik taagorneqartarnikuuvunga unatartittarlungalu”.

(Angut LGBT-nut ilaasoq)

“Ajornerpaavoq meeqqat atuariartoraangata ilinniartitsisullu nuannarinngikkaangatigit meeqqat angerlarsimaffianneersuuneri pissutigalugu, tamanna oqaasertalerneqarnikuunngilaq, isumaqarpunga artornaqisoq”.

(Meeqqat angerlarsimaffianni pisortaq)

“Meeqqat naammattoortarpakka isaasalerlugu sianiitsutut nalusutut inissinneqartartut ilinniartitsisuninngaanniit, allaat atuarfiup pisortaanninngaanniit, siunnersortininngaanniit. Allaqqinnaamik sunaaffa peqquteqartoq, soorlu pimmatiginneqartarnertik tunngavigalugu inissaqartinnigikkaat ilinniarnissartik”.

(Sulisooq, MIO)

“Aamma paragraf 2-mi siunertaani allaqqagalarpoq assigiinngitsutigut meeqqat suleqatigiinnikkut piginnaanngorsassasut. Tamanna malinneqarneq ajortoq maluginiartarpara, taamaammat soorlu iserfigilaagara una killiliisarnermut tunngasoq, killiliisannginneq – aamma atuarfimmi killeqartitsinnginnerujussuaq peqqutaalluni pimmatiginnittarnerit pisarput. Aamma naammattoortarpakka ilinniartitsisut pimmatiginninnermut peqataasartut. Taava meeqqat soorunami tarrarsorfigisarpaat”.

(Sulisooq, MIO)

“Atuarfimmi sulisuupput angajoqqaajusut amerlanerit, taava aperineqarpugut: *‘Sooq nalunaarusiorpisi? Uku ilaqutariit ingerlalluartuupput’*. Matorisarnerit nalinginnaasumik atorineqartarpoq, akuerineqarpoq taamak iliorneq (angajoqqaat ingerlalluartuusut ilinniartitsisusullu ernerit taakkuupput nivarsiaqqap qarliinik kiviliinikut)”.

(Sulisooq, MIO)

“Asissuineq annertuummik pimmatiginnittarnerlu atortarsimavaat, naak immaq ilinniarsimasunik pisariaqartitsisoqaraluartoq. Aallaqqiinnartarlutik illoqarfiup tamapajaap ajattormatigik (qallunaq nivarsiaaraq atuartoq 4-5-mariarluni nukappiaqqanit qarlii kivilerneqarput nunaqarfimmi angisuumi – ilaqutariit qallunaat ajattugaasimapput asissugaallutik nunaqarfimmit tamaniit”.

(Sulisooq, MIO)

“Aamma meeqqat angerlarsimafiup avataanut inissineqarnikut. Inersimasuniit tusarnaarneqarnatik. Taavalu aamma meeraqatimininngaanniit pimmatigineqartarlutik. Tusaaneqarnatik. Soorlu meeqqat aliasukkaangamik inersimasuninngaanniit tusaaneqarneq ajorlutik, aammalu ilinniartitsisuninngaanniit malungineqartarnatik oqaluttuarisarpaat, uffalu aliasullutik. Soorlu ilai aamma milloorneqartarlutik, ilinniartitsisuniillu qisuariarfigineqassanani. Sillimaannaavittariaqartarlutik, takkukkaangata (ilinniartitsisut) pimmatiginnittartut qimaasarlutik”.

(Sulisooq, MIO)

“Apummik ermitsittarluni. Aamma soorlu atuartitsinerup nalaani meeqqat nammineq imminnut oqaluttuarisussaallutik atuaqatiminnut, ataaseq naammassimmat, ilinniartitsisooq oqarsimavoq *‘ilinnut assaa kusassartutit’*”.

(Sulisooq, MIO)

“NAKUUSA-mi meeqqat sinnissaat, nassuiaat tunniussarput ilaatigut aamma meeqqanik pimmatiginnittarneq unitsinnissaanut innersuussutinik imaqarpoq. Naalakkersuisunut tunniunneqarpoq, politikernut, kommunellu politikeriinut aamma. Kisianni soqutigineqanngillat, qanoq iliuuseqartoqanngilaq”.

(Sulisooq, MIO)

“ilaa taanna uanga ilungersuutigisarakku kulturitsinnik pingaartitsinissaq, aammalu atuarfimmi meeqqat ilinniartinneqarnissaat tamanna pillugu, meeqqat kulturiat aallaavigalugit, inooriaasaat eqqarsariaasaallu aallaavigalugit – misigisaramik ajortuinnarnik tusartarlutik, aammami tusagassiuutit taakkuinnaat sammisaramikkitt, ilaa?”.

(Angut, ilinniartitsisooq)

“Pisortap kalaallinut meeqqanut tappikaniittunut iliuusia isornarluinnarpoq, kulturimut ataqqinninnani, taamaattoqarpoq, ajoraluartumik taamaattoqarpoq. Soorunami ukua oqaatigereernikuusakka, meerartaajaartarnerit, perorsaasarnep allanngoriartornera allallu aamma imigassamik atuneq, aangajaarniutinik atornerluineq – tamakku aamma pisooqataapput. Soorunami qularinngilara tamakku uagut nammineerluta suliniuteqarnitsigut qaangerllutigit”.

(Angut, ilinniartitsisooq)

“Paaqqinnittarfinni pingaartitaqartoqanngilaq”.

(Angut, LGBT-nut ilaasoq)

“Inuiaqatigiinuku tamarmik, inuit arlaannut isersinnaanngitsut, ilinniagaqarsinnaanngitsut, inuit suliffeqarfinnut appakaassinnaanngitsut”.

(Angut, ilinniartitsisoq)

“Alla aqqissuussaaniikkut immikkoortitsinertut eqqarsaatigisartagara tassaavoq, meeqqat atuarianni inaarutaasumik misilitsinnermut atatillugu inatsit, taanna periarfissiivoq misilitsinneq ileqquusut malinnagit ingerlanneqarsinnaasoq... takusartakkagulli tassaapput, meeqqat immikkut klassini atuartut misilitsinnissaminnik neqeroorfigineqartanngitsut, kissaatigigaluarparalu tamanna anguniarlugu annertunerusumik suliniuteqartoqarnissaa...taamaallaat allagartamik tunineqartarput, meeqqallu ilarpasui allagartartaartitsilluni katerisimaarnernut peqataaneq ajorput, ...allagartat tunniunnerini meeqqat immikkut klassini atuartut peqataanngillat, allaallumi ullormi atuariimmi kingullermi nereqatigiinnermut peqataasimanatik. Tamatumaniinnarluunniit isumaqarpunga annertoqisumik immikkoortitsisoqartoq”.

(Kalaallit Nunaanni innarluutillit illersuisuat)

“Nukappiaraq immikkut klassimmi atualertussaavoq, autisimeqarlunilu ADHD-qarpoq, taava atualerpoq inimi pinnerarneqarsimannigsumi, nerriviata qaani iipileqanngilaq, atualernissaminut allatuulli qilanaarnikuugaluqaq. Taamaammat meeqqat kisimik imminnut pimmatiginniinnanngillat, aamma aqqissuussaaniikkut inuiaqatigiinni pimmatiginnittarneq isiginiartariaqarparput”.

(Kalaallit Nunaanni innarluutillit illersuisuat)

“Oqaaseq assigiinngisitsineq Naalagaaffiit Peqatigiit Innarluutillit pillugit Isumaqatigiissutaanniittoq atorneruarput. Kalaallisulli atortarparput immikkoortiterineq, assigiinngisitsineq, taanna immaqa eqqorneruvoq. Isumaqanngilanga oqaatsit soorlu qinngasaarinerit aamma uumisaarinerit uagut atornikuullutigut, assigiinngisitsinermut sorpassuit ilaatinneqarsinnaapput”.

(Kalaallit Nunaanni innarluutillit illersuisuat)

“Alariasaartarneq, nipaattumik oqaaseqarneq, akissutaat sorraattut”.

(Mand, LGBT-miljøet)

“Ilinniartitsisunngooq eeh oqarfigisimavaa: “Taamak sanngiitsigaat? Saperakku?”.

(Sulisooq, MIO)

“Taanna aamma meeraq ikinngutiminut isertugaatiminik oqaluttuarsimalluni kinguaasiutigut atornerlunneqarsimalluni, kisianni meeraqataasa tamanna ingerlateqqillugu, taava pimmatigineqalerpoq kinguaasiutigut atornerlugaasimaganini pillugu”.

(Sulisooq, MIO)

“Meeqqat, niviarsiaqqat nujaartortittarlutik, qimitsittarlutik oqaluaffigitittarlutik oqaatsinik nuanninngitsunik. Gangvagtinut oqartaraluarlutik kinguneqanngitsumillu, taamaasillutik pjækkertalersimapput. Aamma pimmatigineqartarput naqisimaneqarlutillu, siorasaarneqartarlutik unatartissasut, ilaa tarnikkut persuttaaneruvoq, tarnikkut naalliutsitsineq. Tillissutinngikkunikkit taava: *“Tillinngissutinngikkutsigut taava unatassavatsigit!”*. Ikioqqugaluarput, kisianni tusaaneqanngillat”.

(Sulisooq, MIO)

“Pimmatigininneq timikkut tarnikkulluusinnaagamik aamma, assersuutigalugu nukappiaraq oqaluttuarpoq naalakkerneqarsimasoq unatassagaa nukappiaraq alla. Allaat ima ajortigisumik nukappiaraq napparsimaviliaanneqartariaqarluni – qisuminermik anaatarneqareernermi kingorna. Niviarsiaaraq oqaluttuarpoq pualanini peqqutigalugu annersinneqatarluni, ilinniartitsisup isigisarpaa kisianni iliuseqartarani. Oqaluttuat uku ilaannarivaat”.

(Sulisooq, MIO)

“Illoqarfimmut Kalaallit Nunaannullumi tamarmut erseqqissartariaqarpoq, meeqqat allaanerusumik pineqassanngitsut, pimmatigisaallutik ajattugaallutilluunniit, meeqqat angerlarsimaffianni najugaqartuunertik piinnarlugu”.

(Meeqqat angerlarsimaffianni pisortaq)

“Niviarsiaaraateqarnikuuvunga X-imi suliffeqalersunik, naaggaarsinnaannginnama. Niviarsiaaraateqarnikuuvunga oqaluttuurtumik *‘Y-miit Z-imut suliffissarsioraluarpunga, sulisoriumaneqanngilanga, X-ip sulisoriumavaanga.’* Tamannalu sapinngilaa, siorna X-imi aqutsisunngorpoq, maannalu Nuummi meeqqerivimmi sulilluni. Kisianni oqaluttuuppanga *“Y, takussagaluarpat meeqqat angerlarsimaffianniissimanagera tusartuartaqarpara. Meeqqat meeqqallu angerlarsimaffianneersut pillugit tusangiasaarneqartuarpunga.”*”.

(Meeqqat angerlarsimaffianni pisortaq)

“Inersimasut siulliunissaat unitsitsillutillu aqutissiuinissaat. Tamanna normu 1-iuvoq, kialluunniit pimmatigineqarneranik nuannigsumilluunniit pineqarneranik akuersaanngilluinnarlutik. Soorunami siunertamut naapertuutinngitsunik oqartoortoqarsinnaavoq, taamaappat saqqummiuttariaqarpoq utoqqatserluni assigisaanilluunniit iliuseqarluni. Tamakku maluginiartuartaqarput, unitsinnagit ingerlaannarteqinagit, isumaqarpungalu pingaarnerpaasoq, aamma uanga meeqqat angerlasimaffianni sulininni, pisut oqaluttuarinissaat, aamma atuarfinni pimmatiginnittoqartillugu, oqaasinnguilluni unitsitsillunilu, akuerinnaqinagit ajornanngippallu ingerlaannaq. Isumaqarpunga tamanna pingaartorujussuusoq”.

(Meeqqat angerlarsimaffianni pisortaq)

“Taamaaliornissarput pingaartorujussuuvoq, kitaaninngaanniit, meeqqallu Qaanaameersinnaapput, allatut oqaaseqarlutik, kitaamiut oqaasii atortariaqartarpaat eqqumaffigisariaqarlugillu, immaqa ilaanni Qaanaarmiunik Tunumiunik avannaamiunillu aggettitsilluni, taava namminneq oqaatsitik tusaallugit. Oqaatsit pissutigalugit allaanerumik pineqartutut misiginnginnissaat pingaartuuvoq”.

(Meeqqat angerlarsimaffianni pisortaq)

“Maani Kalaallit Nunaanni imaakkajuppoq *‘Peqataavutit imaluunniit peqataanngilatit.’* Misilittakkakka naapertorlugit... meeqqat oqaasii pissutigalugit assigiinngisitsineq akuerisaanikuuvoq, allaallumi ilinniartitsisut aqqissuussaankkut assigiinngisitsinermi peqataanikuupput. Taamaamat ajornartorsiutit aqqitassat annertoqaat, innarluuteqarneq imaluunniit nunamit suminngaanneersuuneq kisimik pineqanngillat aammali oqaatsit”.

(Kalaallit Nunaanni innarluutillit illersuisuat)

“Ilaatigut pineqarput ilinniartitsisut arlaat meeqqanut oqaluppat, ilinniartitsisoq alla oqassaaq: *‘Sussa oqaluutinngikkaluarukkit – kalaallisummi paasisinnaanngillat’.* Kisianni kalaallisut ima paasisinnaatigipput, paasisinnaallugu ataatsimooqatigiiffinniit immikkoortitaanertik”.

(Kalaallit Nunaanni innarluutillit illersuisuat)

“Nuummioq Qaanaarmiumik aappartaarpoq, Qaanaamullu nuullutik. Taava kamaassimapput, illoqarfimmiullu tamarmik tusarsimavaat kamaassimasut. Taava avataaneersaq illoqarfimmiunit tamanit tununneqarpoq, ikinngutigeeqqilersimanerisa paasineqarnissaasa tungaanut”.

(Arnaq, kommunimi sulisoq)

“Atorsinnaanngilatit, meeqqat uku aningaasaateqanngillat, pisinissamut aningaasaateqanngilasi! Angajoqqaanut tunngasut – taama pisoqartarpoq tamakkulu tusartarpat. Imaappoq atuartut imminnut pimmatiginnittut. *Aningaasaateqanngilatit aamma tusarpara akkat suliffeqanngitsoq!”.*

(Angut, ilinniartitsisoq)

“Klassip iluani pimmatiginnittoqartarpoq. Inooqatigiissutsimut tunngasuusinnaapput, pissakillioortut pineqarsinnaapput imaluunniit angajoqqaat kisermaat. Angerlarsimaffimmi ajornartorsiutit. Imaassinnaavoq imertarnerit pineqartut, angajoqqaat sumiginnaaneri, nallukattartarneri allaluunniit. Imaluunniit peqatigiiffinnut akuuallaarneri, sulereerlutillu erinarsoqatigiinni sungiusariartariaqartarput. Meeqqat anginerumaat mikinernik paarsisarput, taamaalilluni tamanna meeqqanut taakkununga oqimaatsuusinnaalluni. Taamaamat aamma ullaakkorsiortanngitsut pillugit ullaakkorsiortitsisarneq eqqunnikuuarput. Angajoqqaat piitsut, imaluunniit imiinnartut, angerlarsimaffimmini nerisassaateqanngitsut. Meeqqami suut tamaasa toqqaannartorujussuarmik oqaatigisarpat”.

(Arnaq, ilinniartitsisoq)

"Ilinniarsimasut amerlannginnamik, taava ilinniarsimasuugaangamik avitseqatissaminnik amigaateqarnermikkut kiserliulerlutik. Taava taassuma saniatigut ilinniarsimanngitsut amerlasuut taanna ilinniarsimasoq ipitinniarsaralugu. Isumaqaassanngilatit ilinniarsimasuugavit uagutsinniit pitsaanerullutit. Ileqqutoqqaniit peerusunngillat, "toqqissisimanartumi" inissisimaruusaarput".

(Arnaq, kommunemmi sulisoq)

"Taava maani XXX soorlu malunnarnerusarpoq aamma sulisut ilaanni qaffasinniuuttarneq. 'Uanniit pitsaanerussanngilasi', tamanna malunnartaqaaq. Taava aamma meeqqat akoranni atisatigut mærkevarit pillugit pimmatiginnissutigineqartarput. Malunnarpoq tamani tamanna. Sinngalluni ajortumik, 'Utoqqalereerpoq soormi uniinnaruni?'".

(Arnaq, kommunemi sulisoq)

"Danmarkimeersunik marlunnik ilinniartitsisoqarpugut, ukiut marluk matuma siorna oktober 2018-imi aallartittunik. Soorunami oqaatsigut naluaat, kisianni akullerni atuartut ilaannik attaveqarniarnerat ajornakusoortarpoq. Taamaammat klassi aqukkuminaatsilaarpaat, oqaatsit pissutigalugit. Ajoraluartumik nuanninngitsunik misigisaqartarput, ilaanni oqarfigineqartarput: "qallunaaq", "angerlarniarit", allanillu pimmatigineqarlutik".

(Angut, ilinniartitsisoq)

"Nakorsap eqqaavaa tarnimikkut napparsimasut imaluunniit pimmatigineqarnerup uumisaarneqarnerullu kingunerisaanik amerlasuut saaffiginnittarsimasut napparsimavimmut. Taanna aamma tusarparput, soorlu nalinginnaasuusarpoq arlaannik anniaateqarlutik nakorsiartut. Kisianni saffiginnissutit amerlisimapput pimmatigineqarnikkut nakkangassuteqartut imaluunniit arlaatigut imminornissamik eqqarsaateqartut".

(Arnaq, kommunemi sulisoq)

"'Tunumiorsuit', assut tusakulavara. Soorlu inuusuttut akornanni, Nuummiikkatta assut tusakulavara".

(Arnaq, ilinniartitsisoq)

"Ukiuminnut naleqqiullutik mikisut, qulinik ukiullit ilikkariartornermikkut ajornartorsiutillit. Taamaammat aallartittarpoq: "Susinnaanngilatit!". Ilikkariartornermikkut ajornartorsiuteqarnertik pillugu pimmatigineqartarput".

(Arnaq, ilinniartitsisoq)

"Ilinniartitsisoq ataaseq angerlalerpoq, meeraa pimmatigineqartarmat. Arnaata illoqarfimmi ukeeqqinnissani saperpaa. Ilinniartitsisuvoq, aallaannarusupput".

(Arnaq, kommunemi sulisoq)

"Pimmatiginnittarput assut, nakkarsarujussuarlugit. *'Atorsinnaangilatit! Taakkumiuku ilaqutariissuit taamaattut!'*".

(Angut, ilinniartitsisoq)

"Sunngitsut allaffigisarlugit. Isikkui pillugit malersorlugit, annermik atuartut sanngitsut".

(Arnaq, ilinniartitsisoq)

"Soorlu ataataga assilillugu FB-mut ilinikuuara.... Taava ima imalu iliorsimanerarlugu oqaluttuaqattaalerput".

(Kvinde, kommunal medarbejder)

Qularisassaangitsumik atugaajuarpoq, tamatigut atugaavoq. Naak atuartut peqatigitillugit malunnartangikkaluartoq, soorunami isertortumik pisinnaavoq. Maanna atuartut iPad-eqarlutillu mobiileqarmata, tamatigut mobilit Ipad-illuunniit aqutigalugit pimmatiginnittoqarnera takusinnaangilarput. Inuit attaveqaqatigiittarfiimi assigiinngitsuupput".

(Arnaq, ilinniartitsisoq)

"Una ersiginerpaanikuugakku imaluunniit annilaangaginerpaanikuugakku nalinginnaasuunngitsaq. Ilaa aammami ersinnginnami, aamma takusartakkani normaliserneqarnikuunnginnami taamaattoqarsinnaasoq (arnat aappariit imaluunniit angutit). Immaqa atuarfinni paasisutissatut ilanngunneqartartuugunik nalinginnaasusoq angutit angutit aappariisinnaagaat, arnallu arnat. Eqqarsarpunga taassuunaatigut nakkarsaasernerit, uumisaarisernerit pinaveersaartinneqarsinnaasut. Paasineqartuuppata: *'Nå nalinginnaasuvoq'*, takusarlugillu tusartarlugillu ilinniakkani nalinginnaasutut ilaallutik".

(Arnaq, LGBT-miljøminngaanneersoq)

"Imminut qiviarsinnaasariaqarpoq aamma meeqqani inuusuttunilu, nukappiaraannaat niviarsiaaraannaalluunniit nuannaralugit. Nalinginnaasunngortillugu, oqaluttuani tamani, oqaluppalaarnerni tamani, paasititsiniaanerni tamani, tamanna ilaatillugu. Pissutigalugu taamaaliornikkut nalinginnaanerujartuinnassamat, taava pimmatiginninnerit annikilliartuinnalissapput, pissutigalugu: *'Nå ja, sooq qinngasaarissaanga, taamaattussaannamiuna'*. Nukappiaraaneq niviarsiaaernerluunniit pillugit qinngasaarisoqartanngilaq, kisiannili aappariinneq pillugu, tamannali allarluinnaavoq. *'Naamik angutinoortuuvutit/arnanoortuuvutit!'*, tamakku pinngitsoorneqarsinnaapput, tamatigoortumik saqqummiuttarnerisigut".

(Arnaq, LGBT-nut ilaasoq)

Ilanngussaq 5 Malinnaatitat

Peqataasut:

Suminggaanniit:	Kina:	E-mail
Ilinniartitaanermut Naalackersuisoqarfik	Karsten Peter Jensen	kapi@nanoq.gl
Ilinniartitaanermut Naalackersuisoqarfik	Lillian Helberg	lihe@nanoq.gl
Isumaginninnermut Naalackersuisoqarfik	Tina Evaldsen	tiev@nanoq.gl
Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfik	Elna Bro/Jâraq Lorentzen	ebro@peqqik.gl jaol@peqqik.gl
Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfik	Helle Rabøl Hansen	hera@nanoq.gl
Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfik	Karen Mathiesen	kama@nanoq.gl
Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfik	Magdalene Møller	mmol@nanoq.gl
Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfik	Christian Jensen	chri@nanoq.gl
Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfik	Kaali Olsen	kaol@nanoq.gl
Avannaata Kommunia	Ane S Hansen	asha@avannaata.gl
Kommune Qeqertalik	Nivikka Rosing	niro@qeqertalik.gl
Qeqqata Kommunia	Sermíngvak' Kleist	sekl@qeqqata.gl
Qeqqata Kommunia	Pilunnguaq Petersen	pipe@qeqqata.gl
Kommuneqarfik Sermersooq	Jane Gai/Paarma Søvndahl Holm	JNGI@sermersooq.gl pash@sermersooq.gl
Kommune Kujalleq	Malene Høegh Olsen & Helga Nielsen	maho@kujalleq.gl heni@kujalleq.gl
Meeqqat Ikiortigit	Jonna Ketwa	info@redbarnet.gl
MIO	Aviâja E. Lyngge/Paaruaq Rosing Jakobsen	avi@mio.gl
Unicef Kalaallit Nunaat	Mia Skifte Lyngge	MLyngge@unicef.dk
Kalaallit Meerartaat	Julie Hjorth Lyngge/ <i>Britta-Marie Nielsen</i>	jl@fgb.dk bjn@fgb.dk
Tilioq	Anna Ida Hallgaard Jonsson	annaida@tilioq.gl
IMAK	Juaanna Abelsen Petersen	jap@imak.gl
Nunatsinni Perorsaasut Kattuffiat	Arnaq Brønlund	arnaq@npg.gl
Qitiusumik Ilinniagaqarfiit Siunnersuisooqatigiivi	Paornàngvak' Lyngge-Hansen	palh@nanoq.gl
Inuusuttut Ilinniagaqarfiini Rektorit	Dorthie Siegstad/Michael Enggaard	dorthie@gux-aasiaat.gl mee@gu-nuuk.gl
Ilisimatusarfik/Ilinniarfissuaq	Lisa Korneliussen & Eva Totzki	lika@uni.gl evto@uni.gl
Perorsaasumik Ilinniarfik	Inger Dreyer	inger.dreyer@pi.sps.gl
Kalaallit Nunaanni Timersoqatigiit Kattuffiat	Bjørn Søvnsø Jensen	bjoern@gif.gl
Naligiissitaanermut Siunnersuisooqatigiit	Kathrine Bødker & Inge Olsvig Brandt	nali@nali.gl
Center for National Vejledning	Bjørn Noer/Maliina Chemnitz Tittussen	nti@aqut.gl bjno@aqut.gl mcht@aqut.gl
Kalaallit Nunaanni Politiit	Line Vestergaard	grl-politi@politi.dk lve019@politi.dk
MISI	Jonas Windahl Andersen & Trine Britt Hansen	tbha@sermersooq.gl jwa@avannaata.gl
PiSiu/Pinerlutsaaliuinnermut Siunnersuisooqatigiit	Sisse Gøttler/Mette Kaad Jørgensen	GRL-pisiu@politi.dk sgo006@politi.dk MJO092@politi.dk

Ilanngussaq 6 Tusarniaanermi akissutit

Ulloq

Ilanngussap nr-a. x

Tusarniaanermi akissutit skemanngorlugit tulleriissinneri taakkualu ”Nuna tamakkerlugu pimmatiginninneq akiorniarlugu periusissiamut siunnersuut” pillugu tusarniaanermi ilanngunneqarsimaneri.

1. Aalisarnermut Piniarnermullu Naalakkersuisoqarfik

Oqaaseqaatit: APN tusarniaassummut oqaaseqaatissaqanngilaq.
Ilanngunneqarpoq: Naamik
Tunngavilersuut: Oqaaseqaatit siunnersuummik allannguissamut tunngavissaqartitsinngillat.

2. Kalaallit Nunaanni Politiit

Oqaaseqaatit: Kalaallit Nunaanni Politiit aallaqqaataasumik nalinginnaasumillu ukuninnga oqaaseqaateqarput: Ataatsimut isigalugu politiit isumaqarput pimmatiginnittarneq pillugu nunamut tamarmut periusissiassamut missingersuut suliarilluagaasoq tamakkiisumillu isiginniffiulluni, Kalaallit Nunaanni meeqqat inuusuttullu akornanni pimmatiginnittarnerup pinaveersaartinniarnani suliffeqarfinnik soqutiginnittunillu arlaqartunik suliniuteqalersitsisoq. Aallaqqaataasumik oqaaseqaatit pimmatiginnittarnermut periusissiami saaffigineqartunut tunngapput, tassa ulluinnarni paaqqinnittarfinnut, atuarfinnut inuusuttullu ilinniarfiinut. Isumaliutigeqqunarpoq tunngavilersuutit ersarissarneqarnissaat, sooq periusissiami taama siammasissumik suliniuteqartoqarnersoq, taamaallaallu assersuutigalugu nunami atuarfiit kisiisa pineqannginnersut. Oqaatigisat taakkua nangillugit Kalaallit Nunaanni Politiit aamma inassutigaat, periusissiami annertunerumik nassuiarneqassasoq, qanoq pimmatiginnittarneq

akiorniarlugu suliniutit assigiinnigitsut suliffiginiakkanut taakkununga amerlasuunut tulluarsarneqarnissaat ingerlanneqassanersoq, tassami politiit misilittagaraat pitsaaliuinialuni suliniutit soorlu taamaallaat meeqqat atuarfianni atorneqartussat klassinut tulluarsarneqartartussaasut.

Kalaallit Nunaanni Politiit oqaaseqaatit immikkut ittut ukua aamma oqaatigiumavaat:

Kalaallit Nunaanni Politiit isumaqarput periusissiami digitalikkut pimmatiginnittarnermik pinaveersaartitsiniarnerup isiginiarneqarnera naleqquttusoq. Meeqqat inuusuttullu naleqqutinngitsumik digitalikkut ‘angallattarnerat’ attaveqatigiittarnerallu aamma ineriartorfioqqajaasartoq politiinit uppersarneqarsinnaavoq.

Kapitali 2-mi, immikkoortumi 10-mi ” Onlinekkut pimmatiginninneq suliniutillu”-mi suliniutissat tikkuarneqarput, ”malittarisassanik ineriartortitsiffiusussat” aammalu ”digitalikkut ataqeqatigiinnissamik” eqqumaffiginnilerfiusussat. Politiit pinaveersaartitsillutik suliniutiminni digitalikkut kanngunarsaaneritsuli salliutillugit suliniutigaat. Ukiut siuliini atuartitsissutit ilinniutaasut pinaveersaartitsinermi atugassat ineriartortinneqarput, politiit pinaveersaartitsinermi sulisuisa nunatsinni atuarfinni atuartitsinerminni atorumaagassaat. Pinerluttarnermik pinaveersaartitsiniarneq pillugu ilisimatusarnikkut paasisanut kingullernut kiisalu Kalaallit Nunaanni Politiit atuakkanik ilinniutinik ineriartortitsisarneranni misilittagareriigaannut atatillugu innersuussutigineqarpoq, suliniutit taakkua ineriartorteqqinneqarneranni suliniutit taakkua ineriartorteqqinnissaat salliutinneqassasoq, meeqqat inuusuttullu toqqissisimanartumik ineriartorfiusumillu atugassaannik pilersitsinikkut, tamannalu pissasoq ikinngutiginnerit klassimilu kulturip peqqinnartup annertusarnerisigut. Kalaallit Nunaanni Politiit aamma paasissutissiissutigissavaat, politiit namminneerlutik anguniagaanni suliniutit pineqartut kanngusutsilinniginnissaat pingaartinneqarmat, taamaaliornikkut pimmatiginnittut pimmatigineqartullu suli annertunerusumik naqissuserneqarsinnaanerat pinaveersaartinniarlugu. Kalaallit Nunaanni Politiit inatsisit aammalu digitalikkut pimmatiginnittarnerup akiornissaanut suliniutiginiakkat pillugit ilisimasaminnik misilittakkaminnillu ikiuukkusussinnaapput.

Ilanngunneqarnera tunngavilersorneralu:

Tusarniaassummut akissut ilanngunneqarpoq:

- Periusissiap siammasissusianut annertunerusumik tunngavilersuisoqarpoq.

- Inuiaqatigiinni naleqartitat pimmatiginnittarnerup akiornissaanut tunngasut annertunerusumik saqqummiussuunnissaat innuttaasunillu isiginneriaasianniit imaqarnerunissaatapersorneqarnissaat tunngavilersorneqarpoq.

3. Peqqinnissamut Naalakkersuisoqarfik

Oqaaseqaatit:

Ataatsimut isigalugu Peqqinnissamut Naalakkersuisoqarfiup oqaatigerusuppa, pimmatiginnittarneq pillugu ilisimatusarneq nutaanerusoq Skandinaviameersoq taamaallaat isumassarsiorfiusimammat. Matumani inuit kulturianniit inuiaqatigiinniillu qeqertani inuusuniit isumassarsiornissaq naleqqunnerusinnaavoq, kalaallit kulturiata skandinaviamiut kulturiannut sanilliullugu atassusilerneqarnerusinnaasaaniit.

Peqqinnissamut Naalakkersuisoqarfik isumaqataavoq, pimmatiginnittarnermik pinaveersaartitsiniarneq inuiaqatigiinni peqatigiilluni sulissutaasariaqartoq, aammalu ataatsimoorluni qaangerniartariaqartoq. Taamaattumik siunnersuutigaarput ”Inuuneritta III – 2020 - 2030 meeqqat inuunerinnissaat pillugu suleqatigiinnissamut Naalakkersuisut periusissiaat” periusissiami matumani ilanngunneqassasoq.

Inuuneritta III Isumaginninnermut Naalakkersuisoqarfiup, Ilaqutariinnut Inatsiseqarnermullu immikkortortaqarfiup, Peqqinnissamut Naalakkersuisoqarfiup kiisalu Ilinniartitaanermut, Kultureqarnermut Ilageeqarnermullu Naalakkersuisoqarfiup annertuumik suleqatigiinnerisigut pilersinneqarpoq.

Pimmatiginnittarneq akiorniarlugu periusissiaq assigalugu Inuuneritta III-p aallaavigaa, ataatsimoornermi inuunerinneq pilersartoq aammalu najugaqarfinni suut kissaataanersut, pingaartutullu isumaqarnerisut periarfissaqarnerisullu pillugit oqaloqatigiinneq aqputigalugu suliniutit ineriartortinneqassasut. Taakkununga ilanngullugu paasineqassaaq, najugaqarfinni suliniutit atorsinnaasussaassammata, aammalu suliniutit inerniliinerillu attanneqarsinnaasut najugaqarfinnit pigineqarnerat qulakkeerumallugu taakkua peqataatinneqassasut.

Pimmatiginnittarnerup akiorniarneqarnerani angajoqqaat peqataatinnissaat annertuumik pingaaruteqarpoq, taannalu nuna tamakkerlugu pimmatiginninneq akiorniarlugu periusissiami ilaavoq. September 2020-mi Qeqqata Kommunea, 'Center for Folkesundhed i Grønland' (SIF) aamma Paarisa suleqatigiinnissaminnik isumaqatigiissuteqarput, meeqqat inuulluarnissaannik tamanik isiginnilluni paarlaasseqatigiiffiusumillu suleqatigiinnissartik isumaqatigiissutigalugu. Suleqatigiinnermi tassani ilinniutinik Qeqqata Kommuniani atuarfinni atugassanik

sanaartortoqarpoq, taakkunani angajoqqaat peqataatinneqarnerat aammalu ilaatigut pimmatiginnittarnermik akiuiniarneq annertusarneqarpoq. Marloqiusamik sulisoqannginnissaa angujumallugu aammalu suliffeqarfiit assigiinngitsut annertunerusumik suleqatigiissikkumallugit suliat taakkua taaneqartut innersuussutigineqarput.

Atuaruminartuunissaat eqqarsaatigalugu atortut pineqartut kukkuneriorsiorneqarnissaat innersuussutigaarput. Aammalu oqaaseqatigiit takisuut misissoqqinneqartariaqarput, nutseruminarnerusunnortillugit.

Immikkoortumi ”9. Atuarfimmi pimmatiginnittarneq pillugu naatsorsukkat MIO-llu paasisai kvalitativiusut”-mi HBSC-mit misissuisarnerit allanneqarneranni kukkuneqarpoq. Allatap taassuma uuminnga taarserneqarnissaa siunnersuutigaarput:

”HBSC-mik misissuisarnerit (Health Behavior in School-aged Children) meeqqat atuartut peqqissusaannik peqqikkumallutillu ileqqulersuutaannik nunarsuaq tamakkerlugu apeqqusiat atorlugit misissuinerupput, nuna tamakkerlugu 5. klassimit 10. klassimut ukiut sisamakkaarlugit ingerlanneqartartut (Nicklasen 2018). Misissuisarneq taanna nunarsuaq tamakkerlugu peqqinnissaaq pillugu suliniuteqarfimmit WHO-mit taparserneqartarpoq. Misissuinerit taakkua Kalaallit Nunaanni 1994-imiit ingerlanneqartarput. Misissuisoqareeraangat atuarfinnut nalunaarusiat atuarfinnut peqataasunut tamanut nunamilu tamarmi kommuninut tallimanut nassiuinneqartarput. Taakkua saniatigut nunamut tamarmut nalunaarusiaq suliarineqartarpoq aammalu WHO suleqatigalugu nunanut tamalaanut nalunaarusiortoqartarluni.”

Ilanngunneqarnera tunngavilersorneralu:

Tusarniaanermut akissutip ilaa periusissiami angajoqqaat peqataatinneqarnerunissaannut tunngasoq ilanngunneqarpoq. Tamanna ilaatigut pissaaq paasissutissanik ilisimasanillu avitseqatigiinnermut tunngatillugu angajoqqaat sinniisaasa pimmatiginnittarnerup akiornissaanut siunnersuutaasa saqqummiunnerisigut.

Tusarniaanermut akissuteqaatit ilaat naggueqatigiit inuit ilisimasaannik ilanngussaqaarsimanginnerup isornartorsiorneqarneranut tunngasut **ilanngunneqanngillat**, tassami ilisimasanut ilanngunneqarsimasunut naapertuutinnimmata. Siullertut taaneqassaaq inuiaqatigiinni kalaallini etnografiimi periutsit atorlugit misissuisoqarpoq. Aappaattullu taaneqassaaq, soorlu issittumi didaktikki pillugu immikkoortumi issittumi kulturimut kalaallillu kulturiannut innersuussisoqartoq – ilinniarfeqarfinni pimmatiginnittarnermut akiuiniarnermi pingaartitanut suliniarnermi appakaaffiusussatut.

4. MISI Avanna

Oqaaseqaatit: Nuna tamakkerlugu pimmatiginnittarneq akiorniarlugu periusissiaq pillugu tusarniaaneq. Taanna MISI Avannaani sulisut akornanni eqqartorneqarpoq. Iluarisimaaneqarpoq nunatsinni pimmatiginnittarneq annertuumik atugaasoq pillugu periusissiamik suliaqarniarluni iliuuseqartoqalenera. Nalunngilarpummi nunatsinni pimmatiginnittarneq pillugu suliniutit assigiinngitsut ingerlanneqartartut. Neriuutigaarput siunissami innuttaasunut iluaqutaajumaartoq.

Ilanngunneqarpoq: Naamik

Tunngavilersuut: Oqaaseqaatit siunnersuummik allanngortitsinissamut tunngavissaqartitsinngillat.

5. Kommuneqarfik Sermersooq

Oqaaseqaatit: Oqaaseqaatit nalinginnaasut

Kommuneqarfik Sermersooq tusarniaanermut akissuteqarsinnaagami qujassuteqarpoq. Ingerlatsivik tusarniaassutigineqartunut annertunerusumik oqaaseqaatissaqanngilaq.

Ilanngunneqarpoq: Naamik

Tunngavilersuut: Oqaaseqaatit siunnersuummik allanngortitsinissamut tunngavissaqartitsinngillat.

6. Qeqqata Kommunea

Oqaaseqaatit:

Qeqqata Kommunian "Uunga siunnersuummut: Naalakkersuisut nuna tamakkerlugu pimmatiginninneq akiorniarlugu periusissiaat"-nut oqaaseqarsinnaanermi qujassuteqarpoq. Tusarniaassutigineqartunut akissutit avinneqarput, siullermi periusissiamik tunuliaqutsiussat oqaaseqarfigineqassapput aappaanilu kapitalit aappaanni innersuussutaasut oqaaseqarfigineqassallutik.

Periusissiap tunuliaqutaanut oqaaseqaatit.

Qeqqata Kommunian periusissiap suliarineqalinnginnerani samminiagaq pillugut itisuumik misissuisoqarsimaneranut isumaqataalluinnarpoq. Oqaatsit, allaatigineqarsimasut, paasissutissat kvantitativiusut misissuinerillu kvalitativiusut ilanngunneqarsimanerat nukittoqutaavoq. Ilisimasat taakku pimmatiginnittarneq pillugu suliniartoqaqqinnerani iluaqutaassapput.

Taamatutaaq pitsaasuvoq, pimmatiginnittarnermut suliniutaareersuni misilittakkat ilanngunneqarmata, soorlu Kammagiitta meeqqallu pisinnaatitaaffiik suliaqarnerit. Taaneqartoq kingulleq Qeqqata Kommuniani annertuumik suliniutigineqarpoq, pingaartumik Sisimiut illoqarfianni atuarfinni. Atuarfiit taakkua pisinnaatitaaneq pillugu atuarfittut akuerineqarsimapput. Taakkunanngaanniit misilittakkat annertunerusut pissarsiarineqarsinnaapput, soorlu Qeqqata Kommuniani atuarfiit Angajoqqaanik Isumaqatigiissutit aamma DropMob suliniutigisaanniit, aammattaaq ilisimasanik annertusisitsisinnaasut kalaallillu atuarfiit misilittakkanik pissarsiffiusinnaasut. Periusissiaq ataatsimut isigalugu Qeqqata Kommuniani ulluinnarni paaqqinnittarfinni, atuarfinni sunngiffimmilu sammisassaqtitsivinni suliniutinut ingerlanneqartunut naapertuulluinnarpoq. Oqaatigineqassaaq, meeqqanik atuartunik misissuisarneq HBSC ukiut sisamakkaarlugit ingerlanneqartarmat (kapitali 1.9-mi taaneqartut ukiut marlukkaarlugit ingerlanneqartarani). Qeqqata Kommuniani misissuinerit ukiut marlukkaarlugit ingerlanneqartarnissaat kissaataasimavoq, tamannalu 2020-mi immikkut misissuinerimik ingerlatsinikkut aallarnerneqarpoq.

Qeqqata Kommuniata isumaqatigilluinnarpaa, periusissiami innersuussutinilu tunngaviumik pingaartinneqarmat pimmatiginninnermut meeraq immi ajornartorsiutaanngimmat patsisaanngimmallu, meeqqalli avatagiisiini pisut tamatumunnga annertuumik pingaartinneqartuummat.

Innersuussutinut oqaaseqaatit

Periusissiamik matumani pineqartumik suliaqartut annertuumik naammassisaqarsimapput.

Taamaattorli innersuussutit naammassiniarnissaat suli ilungersornarnerussaaq. Tamatumunnga tunngatillugu Qeqqata Kommuniata neriutigaq, periusissiaq innersuussutillu

piviusunngortinniarneqalerpata suliassani pingaaruteqartuni annertuunilu Ilinniartitaanermut

Aqutsisoqarfimmiit kommuninut ataasiakkaanut annertuumik tapersersuisoqassasoq.

Kommunit sulinissaannut Aqutsisoqarfiup ikiuunnissaanut siunnersuut ataaseq tassaasinnaavoq

pimmatiginnittarneq, periusissiaq, iliusissatut pilersaarutit, Kalaallit Nunaanni

pimmatiginnittarneq pillugu ilisimasat il.il. ataatsimut katersornissaat. Atortut taakkua onlinekkut

pissarsiarineqarsinnaassapput, sapinngisamik amerlanerpaanit pissarsiarineqarsinnaalerlutik.

Qeqqata Kommuniani immikkut ilinniagaqartut oqaatigaat, ilisimasanik portali taama ittoq

annertuumik iluaqutaassasoq.

Sunngiffimmi suliaqartarnerit, periusissiami taaneqartut, meeqqat inuusuttullu ilarpassuisa inuuneraat, Qeqqatalu Kommuniiani meeqqat inuusuttullu atugarissaarnerannik suliaqarnermi sunngiffimmi sammisaqartitsineq annertuumik inissisimavoq. Taamaattumik neriuutiginarpoq tamanna innersuussutini suli annertunerusumik inissisimalissasoq. Taakkua saniatigut kulturikkut suliffeqarfiit timersornerlu kulturi eqqarsaatigalugu annertuumik pingaaruteqarput. Sunngiffimmi sammisasaqartitsineri inersimasut maligassiulluartut pimmatiginnittarnermik akiuiniaqataasinnaapput. Taamaattumik pingaartuuvoq periusissiap kulturip, timersornerup sunngiffiullu iluani immikkut ilisimasalinnut ataasiakkaanut, sungiusaasunut namminnerlu kajumissutsiminnik suliaqartunut siammarnernissaa, taakkununga ilanngullugit fritidshjemmet, klubbit assigisaallu. Kommuni atugarissaarnermik suliaqarnermini pineqartut taakkua pingaaruteqartutut peqataatittuarpai, kissaatiginarporlu Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfiup pineqartut taakkua peqataatittuarnissaat innersuussutini ilanngutissagaa.

Sunngiffimmi sammisasaqartitsineri namminneq kajumissutsiminnik suliaqartut annertuumik taarseraattarput. Taamaattumik Qeqqata Kommuniata pisariaqartutut isigaa, periusissiaq tunngavigalugu peqatigiiffiillu suleqatigalugit peqatigiiffinni pimmatiginnittarnerup qanoq iliuseqarfiginissaanut allatanik ilitsersuusiortoqassasoq. Ilitsersuutit taakkua atorlugit namminneq kajumissutsiminnik suliaqartut nutaat meeqqallu nutaat angajoqqaavisa inooqatigiinnikkut kulturi, peqatigiiffinni kissaatigineqartoq, paasiuminarnerutilissavaat, kiisalu pimmatiginnittarnek ataatsimut isigalugu qanoq iliuseqarfigineqassanersoq. Qeqqata Kommuniiani paaqqinnittarfinni suliaqartut misigisarpaat pimmatiginnittarnek paaqqinnittarfinni taakkunani aallarereertartoq. Taamaattumik pingaartuuvoq, meeqqat atugarissaarnissaata, oqaasiisa inooqatigiinnermilu piginnaasaasa iluini suliaqarnermi suleriutsit innersuussutini ilanngunniisaat. Ilitsersuilluni pinnguarnernik, isiginnaartitsinerinik peqataatitsinerinillu suliat nuna tamakkerlugu pitsanngorsarneqarnissaat pisariaqartinneqarpoq, taamaaliornikkut meeqqat pinnguarnermikkut inooqatigiinnermi piginnaasassanik pingaaruteqartunik inersimasunit ilitsersorneqarsinnaassapput. Suliap tamatuma kivinnissaanut ilinniartitseqqiinerit pisariaqartinneqarput, taakkualu kommunit kisimiillutik kivissinnaanngilaat. Kissaatiginarpoq Aqutsisoqarfiup paaqqinnittarfinni sulisut ilinniarteqqinnissaat innersuussutinut ilanngutissagaa, taamaaliornikkut periusissiaq ulluklut paaqqinnittarfinni kivinneqarsinnaalissammat.

Paaqqinnittarfiit salliutinissaat pingaaruteqarpoq, meeqqallu inooqatigiinnermi piginnaasaqarfissaannik ineriartortitsineq siusissukku ingerlanneqalerluni. Pingaartuuvoq sulisut

meeqqat pinnguarnerni peqataanissaannut ilinniartinnissaat, taamaaliornermikkut pitsaasumik ingerlatsissagamik.

Qeqqata kommuniani paaqqinnittarfiit atuarfiillu pimmatiginnittarnermut iliuusissatut pilersaarutit, periusissiat aamma / imaluunniit anguniakkat pigereerpaat imaluunniit suliaralugit aallartereerpaat. Periusissiami taakkua atuarfinni tamani atugaalernissaat inatsisitigut piunasaqaataalernissaat siunnerfigineqarpoq. Taakkua sumiiffinni amerlasuuni annertuumik ineriartortinneqarlutik suliniutigineqareermata kissaatiginarpoq inatsisini atuarfiit ataasiakkaat (paaqqinnittarfiillu) qanoq ingerlatsinissaannut ilusilersuinissaannullu annertuumik kiffaanngissuseqartinneqassasut, taamaaliornikkut politikkit ineriartortinneri nukinnik atuiiffioreersut aammalu nukissat atorluarneqarsinnaammata. Ilinniagalinnik innarlerneqarnermik eqqugaasunik oqaloqateqartarnissamik neqerooruteqartalernissamik suliniut immini pitsaasuvoq. Qeqqata Kommuniani paaqqinnittarfinni sulisut innarlerneqarnermik eqqugaasimasut oqaloqatigineqartarnissamik neqeroorfigineqartareerput. Ilinniartitsisut maannakkut pissutsit taama itsillugit neqeroorfigineqarneq ajorput. Taamaattoq innarlerneqartarnerit suliarissallugit ajornakusoortuupput immikkullu suliassaallutik, sulisullu neqeroorutiniq pissarsinerpaasussat nassaarinissaat akimmisaarfeqarsinnaavoq aammalu illoqarfinni nunaqarfinnilu ataasiakkaani neqeroorutiniq pitsaanerpaamik neqerooruteqarsinnaanermik qulakkeerinninnissaq ajornakusoorsinnaalluni. Qeqqata Kommunianiinnaq neqeroorummik taama ittumik pisariaqartitsineq annertoqaaq, taamaattumik Qeqqata Kommunian isumaqarpoq, aningaasat periusissiami atorneqartussat eqqarsaatigigaanni pisariaqartitsisunut tamanut nuna tamakkerlugu pitsaassuseqartumik neqeroorsinnaaneq ajornakusuussasoq.

Taassuma saniatigut eqqartortariaqarpoq meeqqanut inuusuttunullu pitsaanerussannginnersoq atorneqartussat ilinniartitsisut paaqqinnittarfinnilu sulisut, meeqqanik inuusuttunillu suliaqartut, oqaloqatigiinnermik teknikkimik kiisalu supervisionertitsinermik annertuumik ilinniartikkaanni, taakkuami ulluinnarni sulinerminni meeqqanik inuusuttunillu oqaloqateqarnermik ajornakusoortunik misigisaqartarmata. Taamatut iliuuseqartarneq Qeqqata Kommuniani ingerlanneqareerpoq, kommunilli supervisionertinneqarnissamik pisariaqartitsineq taama annertutigisoq imaluunniit sulisut ilinniagallit pisariaqartitsisut oqaloqatigiittarnermi teknikkimik ilinniartinnissaat sulisussaqaartinngilaa. Taamaattumik pitsaassagaluarpoq periusissiami aningaasanillu missingersuutini sulisut ilinniagallit oqaloqatigiittarnermi teknikkimik aammalu akerleriinnerit qaangerniartarnerinik kiisalu pimmatiginnittarnerit pinaveersaartinnerinut,

atugarissaarnerulernissamut aammalu meeqqat inuusuttullu pimmatigineqarnerup kingunerluutaanik atuisut suliarinissaannut supervisionertitsisarnerit ingerlaavartut ammasullu neqeroorutaasarnissaat inissaqartinneqarpata. Supervisioneqarnissamik neqeroorut pinaveersaartitsinermi konsulentinit – pingaartumik nunaqarfimmiittunit – ilinniagalinnillu allanit sunngiffimmi sammisassaqtitsinermi sulisunit pisariaqartitsisunit atorneqarsinnaassappat aamma pitsaassagalarpoq, tamannami meeqqat inuusuttullu amerlasuut ulluinnarni inuunermi atugarimmassuk.

Suliasat suliniutissallu allattorsimaffiata, kapitali 2-p nanginneraniittup, periusissiamik piffissami aggersumi suliaqarnissaq pitsaasumik takutippaa. Innersuussutit misissornerini suliasat annertuut taaneqarsinnaapput, kommunini taakkualu suliffeqarfiini, soorlu atuarfinni, naammassiniarneqartussat. Qeqqata Kommuniata neriutigaa, paaqqinnittarfiit, atuarfiit, sunngiffimmi sammisassaqtitsiviit kiisalu kommunimi tamarmi sulisut suliasaannik skema ilaneqassasoq. Tamanna pisariaqarpoq tassami kommunit ukiuni aggersuni sunik suliasaqarnertik takusinnaaniassammassuk. Taamatuttaaq paasissutissat taakkua kommunit periusissiamik suliaqarnermini toqqaannartumik aningaasartuutissaannik tiiminillu atuinissaannik naatsorsuutigineqartunik ilasariaqarput.

Pitsaasuvoq Qeqqatalu Kommuniata pinaveersaartitsinermik suliaqarneranut naapertuulluni oqaaseq ”atugarissaarneq” atorneqarmat ”pimmatiginnittarnermut akiuiniarneq” atorneqarani. Qeqqata Kommuniata neriutigaa, nukittorsarniagassanik siuarsarniagassanillu taamatut oqaatigisaqarneq suliniarnerup ingerlateqqinnerani nanginneqarumaartoq.

Periusissiap aallartisarmissaa suliaamat annertooq Qeqqata Kommuniata aallartisarnermi suliniummut pisortassammik atorfinitsitsinissap salliutinneqarnera taperserpa. Aamma pitsaasuvoq pisariaqarlunilu suliniummut pisortaq kommunit attaveqarfigisartussaammassuk.

Neriutiginarpoq suliniummut pisortaq pimmatiginnittarneq pillugu immikkut ilisimasaqartuussasoq, aammalu kommuninut ataasiakkaanut siunnersuisartutut isumasioqatitullu atorneqarsinnaassasoq. Qeqqata Kommuniata kissaatigaa, suliniummut pisortap atorfeqartinneqarnerata sivitsorneqarnissaa piaartumik nalilersorneqassasoq. Qularnanngitsumik periusissiap aallartisarneqarnera angusallu uuttortarneqarsinnaalernissaata tungaanut ukiut pingasut sinnerlugit atorneqassasut. Pitsaasuvoq periusissiaq suliniutillu ingerlaavartumik nalilersorneqartartussaammata, kisianni aamma ataatsimut isumaqatigiilluni ingerlatsinissaq pisariaqassaaq suliammi ukiuni amerlasuuni ingerlaavartussaammata, kulturikkut allannguutit pisariaqartut anguneqarsinnaalissappata.

Qeqqata Kommuniata neriutigaa suliniutini taakkunani annertuuni, suliffeqarfiit taakkununga atasut aammalu illoqarfinni nunaqarfinnilu pimmatiginninnermut akiuiniaqatigiinnut peqataatinneqassasut. Tamatumunnga peqatigitillugu Qeqqata Kommuniata Red Barnet pimmatiginnittarneq pillugu atortussianilu tassunga tunngasuni pitsaasumik suleqatigaa, taamaattumillu neriutigineqarpoq Red Barnet, taakkua misilittagaannik suli suleqatigeqqinneqarsinnaassasut atortussiaallu ilanngunneqarsinnaassallutik. Taamatuttaaq Foreningen Grønlandske Børn persuttaasarneq pillugu kommunip suliniutimini pingaaruteqartumik suleqatigaa, taamaattumillu suliniaqatigiiffik taanna suliap ingerlateqqinnerani iluaqutaasumik peqatigineqarsinnaavoq.

Periusissiaq iluatsissappat Qeqqata Kommunia isumaqarpoq, inuiaqatigiit akornanni annertuutigit kulturikkut allannguisoqarnissaa pisariaqartoq. Ilinniartitsisut, pædagogit, sungiusaasut, angajoqqaat, immikkut ilinniagallit assigisaallu assigiisumik eqqarsartariaqarput, suliniut ilisimasariaqarpaat anguniagarlu paasinartoq ataatsimoorussarlu anguniarlugu. Qeqqata Kommuniani suliniutip ingerlateqqinnissaata tullia pissanngatigaarput aammalu periusissiaq qanoq aallarnerneqarumaartoq qanorlu innuttaasunut saqqummiunneqarumaartoq. Tusarniaanermut akissut allaffissornikkut politikikkullu sulialinnit suliarineqarpoq.

Ilanngunneqarnera tunngavilersorneralu:

Tusarniaanermut akissut ukunatigit ilanngunneqarpoq:

- HBSC-mik misissuisarnerit akulikissusii tulluarsarneqarput.
- Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfiup kommunit pimmatiginnittarnermut akiuiniarnerannut tapersersuutai ersarissarneqarput.
- Sungiffimmi sammisassaqaartitsiniarnermi suliniutit ersarissarneqarput.
- Periusissiami angajoqqaanut suliniutissat pillugit imai annertusarneqarput. Ilaatigit tamanna pissaaq paasissutissanik ilisimasanillu avitseqatigiinnissamat suliniutini pimmatiginnittarneq pillugu angajoqqaat sinnisaannut paasissutissanik saqqummiisoqarneratigit.

7. Kommune Qeqertalik

Oqaaseqaatit: Tusarniaaneq pillugu nalunaaruteqarpugut Kommune Qeqertalimmi Ulluunerani neqeroorutit uparungassaqaqanngillat taamaasillutik periusissiaq akuersaarpaat.

Ilanngunneqarpoq: Naamik
Tunngavilersuut: Oqaaseqaatit siunnersuummik allanngortitsinissamut tunngavissaqartitsinngillat.

8. UNICEF

<p>Oqaaseqaatit: Siullertut UNICEF-imiit qujassutigaarput pineqartumi pingaarutilimmi periusissiamik taama annertutigisumik sivisuumillu ingerlasussamik suliniuteqarnissaq aallarnerneqarmat.</p> <p>KIALLUUNNIIT pimmatigineqarneq misigissanngimmagu nuna tamakkerlugu taassuminnga sammisaqarnissaq eqqartuinissarlu pisariaqartinneqartorujussuuvoq.</p> <p>UNICEF meeqqat tamarmik aniguinissaannut atugarissaarnissaannullu ikiorumallugit suliaqarpoq, meeqqatut peqqissutut nakuusutullu alliartoqqullugit. Kikkuugaluarpataluunniit, sumiluunniit najugaqaralarpata. UNICEF-ip taamaattumik immikkut soqutigisaraa, Naalakkersuisut Nuna tamakkerlugu pimmatiginninneq akiorniarlugu periusissiaat atituujujussasoq, immikkut ilisimasalinnik ingerlanneqassasoq, emperi atorlugu ilisimatuussutsikkut tunngaveqassasoq, aamma suliniutinut angusaqarfiulluarniartunut, piviusorsioortunut pissutsinullu tigussaasunut iliuuseqarnissanut sammitinneqassasoq.</p> <p>Periusissiaq tamaat annertuumik soqutigalugu atuarparput, tamannalu tunngavigalugu kissaatigaarput ilusaa, teorimik tunngaviit qanoq piviusunngortinnissaat, ilisimasat emperi allaavigalugu pilersut, iliuusissatut pilersaarutit suliniutinullu ingerlanneqareersut nassuiarneqannginnerannik misiginerput oqaaseqarfiginiarlutigu.</p> <p>Ilusaa</p> <p><i>Periusissiap aallaqqaataani Eqikkakkamik immikkoortoqarnissaa innersuussutigaarput.</i></p> <p>Periusissiaq eqikkagartaqaruni sakkortunerussaaq atuartunullu ersarinnerulluni, periusissiami innersuussutinik, iliuusissatut pilersaarutinik suliniutinillu ataasiakkaanik eqqortumik ersarissumillu eqqartuiffiusumik. Eqikkagaq taanna skematut ilusilerneqarsinnaavoq imaluunniit immikkoortulersugaasinnaavoq annikinnernik qulequtsersukkanik.</p> <p>Teoriikkut tunngaviit piviusunngortinnissaat</p> <p><i>Teorii sooq qanorlu piviusunngortinneqassasoq ersarissumik paasiuminartumillu allaatigineqassasoq innersuussutigaarput.</i></p> <p>Qularutissaanngilaq periusissiaq teoriikkut annertuumik tunngavilersugaammat, suliniutissat sammiviannik pitsaassusiliisumik. Taamaattorli teoriip tunngaviusup ulluinnarni pisunut qanoq</p>

ililluni atassusernissaanik ersarissumik tikkuagaqarneq amigaatigaarput. Sammiviususaaq ersarinnerusooq takujumavarput, sunik suliaqarsinnaanermik ilitseruussineq kisiat pinnagu, kisiannili sooq qanorlu pisoqarnissaanik ersarissumik eqqortumillu oqaatiginnittoqartariaqarpoq. Ersarissaaneq taanna amigaatigineqarpat ernummatigineqarsinnaavoq suliaq atuarfinni paaqqinnittarfinnilu piviusunngortinneqarnavianngitsoq.

Taakkua saniatigut ataasiakkaanik oqaaseqaateqarpugut:

- Meeqqat pillugit Isumaqaatigiisummut innersuussineq (qupp.10): Siunnersuutigaarput, artikel 30 ilanngunneqassasoq: Kulturi, oqaatsit upperisarlu.

- Immikkoortumi ”Inersimasut paasinninngikkaangata (qupp. 11): Immikkoortoq ”inersimasut pimmatiginneqataagaangata”-mik imalik amigaatigaarput. Inersimasut pimmatiginninneq akuerigaangaassuk, imaluunniit immaqa namminneq pimmatiginneqataagaangata.

Naqqiut: Pisinnaatitaaffiit kalaallisut pisinnatitaaffinik taaneqartarput, piginnatitaaffiit, periusissiami atorneqartoq atornagu.

Ilersimasat empiri tunngavialugu pilersut

Innersuussutigaarput, meeqqaniit sammineqartut amerlanerit ilanngunneqarnissaat.

UNICEF Kalaallit Nunaat, januar 2022.

Empiriskimik suliart annertuut amerlasuunik apersuinertaqartut ingerlanneqarsimapput, pimmatiginnittarneq pillugu periusissiamik taannalu pillugu suliniuteqarnissamik pisariaqartitsinermik takutitsisunik. Taamaattorli misigaarput, amerlanertigut ilinniagaqartut inersimasut taakkua oqaatigisarigaat. Isumaqarpugut tunngavik empiriskiusooq tunngavissaqartitsinerussasoq meeqqat oqaatigisaat amerlanerit allaaserineqarsimasuuppata. Taassuma saniatigut meeqqat pimmatiginnittarneq pillugu oqaatigisaat aammalu inoqatinit ajattugaanerit attaveqaatigiittarfinni pisartut amigaatigaagut.

Inersimasut meeqqallu apersorneqarsimasut qanoq amerlatiginerinik paasissutissinneqarnissarput amigaatigaarput. Matumani eqqarsaatigaarput Kalaallit Nunaanni ”inunnik illaatiginnittarnerup” (qupp. 26) akuersaarneqarnerusarneranik erseqqissaanerunissaq.

Iliusissatut pilersaarutit

Innersuussutigaarput kikkut suliniutit kivinnissaannut akisussaannersut aamma suliniutinut ilitseruisuussannersut isumassarsiorfigineqassannersullu ersarissarneqassasoq

Kommunit annertuumik akisussaaffilerneqarput, nunap immikkoortuini najukkanilu assigiinngitsuni periusissiat najugarisanit taakkunanit aallaaveqarnissaat tunngavilersuutigineqarmat. Isumaqarpugulli piaarpallaartumik periusissiap

aallartisarneqarnerani ataqatigiissaarinissap annertuup naammassinissaanut kommunit annertuumik akisussaaffilerneqartut. Isumaqarpugut, suliniutit ingerlareersut paasiniaqqaarnissaat pisariaqartinneqartoq, taamaaliornikkut misilittakkanik katersisoqarsinnaammat nunallu sinneranut suliniutissanut isumassarsianik siammarterisoqarsinnaalluni.

Aamma innersuussutigaarput organisationsdiagramminik sanasoqassasoq, suliat sorliit kikkunnit akisussaaffigineqarnerannik ersarissumik takutitsisumik. Tabeli qupp 42-miittoq siusinnerusukkut saqqummiunneqarsinnaagaluarpoq, itisilerlugu aammalu suliniutit qanoq ataqatigiissaarneqassanersut takussutissatut atorlugu. Suliat aaqqissuunneqarneri, akisussaaffii suliniutillu grafiskinggorlugit aamma suliarineqarsinnaagaluarput.

Kommunit sulinissaminnut qanoq piareersarneqarpat? Suliniutit suut kommunini ingerlareerpat? Taakkua suunersut paasiniaqqaagassaagaluarnerlutik, nutaanik aallartitsilinnginnermi?

Uani makkua innersuussutigiumavagut:

- suliniutit/suliat suut pimmatiginninnermut akiuiniarluni atorneqarsinnaanersut allattorsimaffiannik sanasoqassasoq.
- attaveqarfissamik toqqaasoqassasoq, najukkami iliuusissatut pilersaarutiniq suliaqarnissamut ilanngussuinissamullu nunaqarfinnut suliffeqarfinnullu immikkut ikiuisinnaasumik.
- atuartunut angajullernut inersimasunullu ilinniutinik sanasoqassasoq, ilaatigut Kammagiittap sanarfeqqinneqarsinnaanissaanut.

Kommunini ingerlatsinissamut pilersaarummik, sulianik pimmatiginnittarnermut akiuiniutaasunik, ineriartortitsisoqarnissaa siunniunneqarpoq. Ingerlatsinissamut pilersaarut ukiut pingasut ingerlareerpata nalilersorneqartartussaavoq. Innersuussutigaarput ingerlatsinermut pilersaarut *ingerlaavartumik* nalilersuiffigineqartassasoq, suliat ingerlannerini iluarsiiiffigineqarsinnaassammata, naammassereernissaat utaqqinagu. Soorlu aallartinnermi uuttortaasoqarsinnaavoq, ingerlatap ingerlanerani taassuma ilaanik suliarineqartumik naliliisoqarsinnaavoq suliallu naammassinerani naliliisoqarsinnaalluni.

Periusissiami atuarfinni paaqqinnittarfinnillu angajoqqaat pimmatiginninnerup akiornissaanut suliniutinik pilersitsinissamut akisussaaffilernissaat siunniunneqarpoq. Isumaqarpugut atuarfimiit paaqqinnittarfinniillu angajoqqaanik akisussaaffiliinerit aallarniititsissasut.

Tamakkiisumik angajoqqaat tamanna akisussaaffigissappassuk, sanngisuut kisimik suliamik kivitsinissaat ernumanaateqarpoq, taamaalisoqarpallu klassini assingiinngitsunik angusaqarfiussaaq.

UNICEF Kalaallit Nunaat, januar 2022.

Suliat ingerlareersut

Innersuussutigaarput, pineqartumi matumani suliniutit aallarnikkallu suut ingerlanneqalereersimanersut misissorneqarlutillu allaaserineqassasut.

Ajoraluartumik misigivarput suliniutit sorliit aallartereersimasut misissorneqarsimannginnerat annertuumik amigaataasoq. Red Barnet sunik suliaqarsimava? UNICEF/NAKUUSA sunik suliaqarsimappat? Atuarfeqarpa suliniuteqalereersunik pimmatiginnittarnerlu akiorniarlugu eqqumaffeqalereersunik? Siusinnerusukkut maannakkullu suliniutit sukkut iluatsissimappat? Taamatuttaaq Paarisap ”Inuunerinneq” inooqatigiinnerillu peqataatitsiffiusut suliarivai. Isumaqarpugut periusissiami taama ittumi naalackersuisoqarfiit, innuttaaqatigiit aammalu kommunit ingerlataat tamaasa ilanngunneqartariaqaraluartut. Suliat ataatsimoortinnerisigut angusaqarfiusinnaasut peqatigiissinaannikkut, aamma suliniutit ilaat immaqa aallartinneqareersut qanoq kivinneqarsinnaanersut aammalu ilinniarfiusinnaanerat eqqarsaatigisariaqarpoq. Suliniutit aallartinneqareersut akulerussuullugit suliniarnikkut aningaasat missingersuutit annertuut aamma pinngitsoorneqarsinnaapput.

2020-mi NAKUUSA-mi Meeqqat Isummorsorfiisa qulequtaq ”Ataatsimoornerup pissaanera” katersuuffigaat. Qulequttat ukua iluini kommuninut Naalackersuisunullu ersarissunik innersuussutigaa: Inooqatigiinnerup nakuussutai - Kinaassuseq, assigiinngiaassuseq aammalu nittartakkatigut attaveqaatit. Aalajangersakkat taakkua tusarniaanermut akissuteqaatitsinnut ilannguppagut.

Inaarutaasumik oqaaseqaatit

Qularutissaanngilaq periusissiaq manna pisariaqartinneqartoq, taamaalilluta meeqqat inuusuttullu (aammalumi inersimasut) akornanni pimmatiginnittarnek ataatsimoorluta akiorsinnaagatsigu. Uagut UNICEF-imiittugut neriuutigaarput, periusissiamut tusarniaanermut akissuteqaatigut tusaaneqarumaartut. UNICEF-ip kissaatigaa pimmatiginnittarnermut akiuiniaqatigiinni peqataanissani, taamaalilluta suliap aallartisarnenerani, suliniutit siammarternerini pimmatiginnittarnerlu akiorniarlugu suliniutini ilanngussaqarsinnaagatta.

Ilanngunneqarnera tunngavilersorneralu:

Ukua ilaatigut ilanngunneqarput:

- Eqikkakkap suliarinera
- piginnaatitaaffiit allanngortinneqarput pisinnaatitaaffiit-nngorlugit

- Meeqqat pillugit Isumaqatigiissutip artikelia 30 pisinnaatitaaffiit pillugit immikkoortumut ilanngunneqarpoq.
- Inersimasut meeqqallu qanoq amerlatigisut apersuinerni peqataanersut erseqqissarneqarpoq (allaqqareeraluarpoq – kisiannili immaqa naammaginartumik erseqqissuusimanngilaq)

Ilanngunneqanngitsut:

- Naalackersuisoqarfiit arlaqartut kingumoortumik aqutsisuni ilaasortanngorsinnaanngillat. Suliaq inuiaqatigiinni suliniutaavoq annertoq – iluaqutaassaarli naalackersuisoqarfiit sorliit, periusissiamut immikkut akisussaaffeqartussat toqqarneqarpata.

9. Tilioq

Oqaaseqaatit:

Innarluuteqarneq sammillugu

Tiliup pimmatiginnittarnermik kultureqarnerup ineriartortinneqarnerani innarluuteqarnerup ilanngunneqarsimanera pitsaasutut isigaa. Tilioq meeqqat innarluutillit innarluuteqarnertik pillugu qinngasaarneqartarnerannik arlaleriarluni nalunaarfigineqartarpoq. Tamanna Tiliup ilaatigut Qaanaami malugaa, atuarfimmi ilinniartitsisut siunnersuisartut oqaluttuarmata, meeqqat specialklassimi atuartut specialklassimi atuartuunertik pillugu meeqqanit allanit qinngasaarneqartartut.

1 *Tilioq Avannaani – Qaanaamut angalanermik nalunaarusiaq qupp.* 44-45

<https://tilioq.gl/media/0ujdtgqu/tilioq-rejserapport-nord-2020-web.pdf>

2 Takuuk Inuit innarluutillit tapersorsorneqarnissaannut Inatsisartut inatsisaat nr. 13, 12. juni 2019-imeersoq.

Tiliup innersuussutigaa, meeqqat innarluutillit aamma meeqqat immikkut pisariaqartitsisut periusissiap piviusunnortinniarnerani immikkut isiginiarneqarnissaata ingerlaavartumik qulakkeerneqarnissaa. Atuartut specialklassineersut pitsaaliuilluni suliniutini ilisimasanillu katersinermi aamma ilanngunneqarnissaat qulakkeerneqartariaqarpoq. Naammattuugassaasarpog atuarfiit ilaanni specialklassit praktikkertoqaleraangat, HBSC-mik misissuisoqaleraangat assigisaannillu puigorneqartartut.

Oqaaseqaatit immikkut ittut

Pimmatiginnittarnerup sociokultureliusumik paasineqartarneranut takussutissatut oqaatsit assersuummi qupp. 12-imi atorreqartut, Inuit innarluutillit pillugit Isumaqatigiisummi allassimasunut aammalu Naalakkersuisut innarluuteqarnerup taaguutaa inuiaqatigiinnit pilersitaaneratut paasinninnerannut naapertuutinnigillat, tassami imatut allattoqarpoq: "(...) innarluuteqarnini pissutigalugu, (...)” aamma "(...) Innarluuteqarneq allaanerussutaasutut paasineqartoq(...)"

Siunnersuutigaarput immikkoortoq taanna ima allaqqinneqassasoq:

"Inuk innarluuteqartoq innarluuteqarnini pissutigalugu pisariaqanngilaq pimmatigineqartoq, pimmatigineqarporli inooqatigiinni akaareqatigiinninneq pimmatiginnittarnerlu atuummata.

Innarluuteqarnerli pimmatiginnissutaasinnaavoq- tassa aallarnissutaasinnaavoq.

Innarluuteqarneq allaanerussutaasutut paasineqartoq, (...)” Inuit innarluutillit illersuisoqarfiat.

Qulequttani takussutissiami 10. Suaiaassuseq tatisimaneqarnerlu'-mi nassuiarneqarpoq, suaiaassuseq ajattuisoqarnermi qanoq sunniuteqartartoq. Tassani taaneqarpoq nukappiaqqat niviersiaqqanit amerlanerit immikkut ittumik atuartinneqarnissaminnut innersuunneqartartut, taanna nukappiaqqat inooqatigiinnermi ajornerusumik pineqartarnerannut assersuutaavoq. Taamatut oqarneq nassuiaatitaqanngilaq assersuutinilu tulleriittuni nukappiaqqat imminut toquttarnerni pinerlunniartarnernilu amerlanerusartut aamma assersuutaapput. Tiliup assersuut taanna inissaminiissorinngivippai, tassami taakkunuunatigut immikkut ittumik atuartitaaneq ajortutut paasineqarsinnaammat. Soorlulu aamma ima paasineqarsinnaasoq immikkut ittumik atuartitaaneq aammalu imminut toquttarneq pinerlunniartarnerlu imminnut ataqatigiittut.

Pingaartumik ersarinnerusumik nassuiaasoqanngimmat.

Taamaattumik Tiliup innersuussutigaa, assersuut taanna qulequttanut takussutissiamit 10-miit peerneqassasoq.

Tilioq ataanilu atsiortunga tusarniaanermut akissut pillugu apeqqutissaqartoqassappat akissuteqarnissamut piareersimapput.

Ilanngunneqarnera tunngavilersorneralu:

Ilanngunneqarput, taamaalillutik periusissiami oqaatigineqartut aammalu Inuit innarluutillit pillugit Isumaqatigiisutaat aamma Inuit innarluutillit Illersuisuata innersuussutaat assigiilerput.

10. PI. SPS

Oqaaseqaatit:

Siullertut Nuna tamakkerlugu pimmatiginninneq akiorniarlugu periusissiamik suliamut kusanartumut qujarusuppugut. Pingaartumik kapitali 1 *Tunuliaqutaa, tunngavilersuutit allaatiginninnerillu* pimmatiginnittarnerup qanoq ittuuneranik paasinniffiulluarpoq.

Isumalioqatigiissitap nuna tamakkerlugu pimmatiginnittarnerup akiorniarneqarnerani kikkut tamarmik meeqqanik inuusuttunillu sullissisut annertuumik suleqatigiinnissaannik erseqqissaanera isumaqatigilluinnarparput, taamaattorli illua-tungaani meeqqat atuarfianni aallarnisaaniarnermut illua-tunganilu meeqqat atuarfiata avataani paaqqinnittarfinnut atugassarititaasut assigiinngissuteqarnerat takusinnaavarput.

Tulluartsuusaq meeqqat inuusuttullu ulluinnarni inuunerat aallaavigigaanni suliffeqarfiillu assigiinngitsut pimmatiginnittarnerup akiorniarneqarnerata aallartisarnerani naligisatut sulisutut pisussaaffeqartutullu isigalugit suleqatigigaanni.

Ilinniagaqarfinni paaqqinnittarfinnilu sulisut pimmatiginnittarneq akiorniarlugu ataatsimoorlutik suleqatigiissappata, atugarissaarneq pimmatiginnittarnerlu pillugit ilisimasat, oqaasit ataatsimoorussat paasissutissallu taakkua katersorneqarfii ataatsimoorlutik pigisariaqarpaat.

Taamaattumik meeqqanik inuusuttunillu suliaqartut pimmatiginnittarneq pillugu ilisimasanik pimmatiginnittarnermullu akiuiniarluni periusissiamik assigiissumik pissarsinissaminnut naligiissinneqartariaqarput, tamannalu Nuna tamakkerlugu pimmatiginninneq akiorniarlugu periusissiami nassiunneqartumi takusinnaangilarput.

Periusissiap kapitaliani 1,8-mi pædagogikkimik suliffeqarfiit meeqqat ineriartornerannut pingaaruteqarnerat erseqqissarneqarpoq, aammalu *inooqatigiinnermi allat meeraannik ikorfartuisarneq inuiaqatigiinni akisussaaffiusoq*. Taamaattumik eqqumiigaarput meeqqat atuarfiat aammalu paaqqinnittarfiit periusissiami naligiissumik assigiissunillu atugaqartitaallutik inissinneqanngimmata, paaqqinnittarfiimmi Nuna tamakkerlugu pimmatiginninneq akiorniarlugu periusissiami nassiunneqartumi ataatsimut isigalugu annikinnerusutut inissisimasuunerat malunnarmat.

Tamatumunnga ukua assersuutigineqarsinnaapput:

- Qupperneq 30-mi ersarissivoq atuarfinni atuartullu angerlarsimaffiini, inuusuttut ilinniarfiini tamani innersuussutigineqartoq *atugarissaarnermut pimmatiginninnermullu atuarfinni atuartullu angerlarsimaffiini tamani, inuusuttut ilinniarfiini iliuusissatut pilersaarutininik pisussaaffiusunik pilersitsisoqassasoq (imaluunniit politikkeqassasoq) [...] kommunimit ilinniagalinnit tapersersuisunit ikorfartorneqarluni*”, paaqqinnittarfiilli namminneerlutik *inersimassutsimut*

anguniagassanik pimmatiginninnermut akiuiniarfiusunik akulerutsitsiffiusunillu oqaasertaliinissaat namminnerlu sulisuminnik ilinniartitseqqiisarnissaat inassutigineqarluni.

- Periusissiap 2021-2025-imi *suliassanut suliniutinullu takussutissiaq akisussaasut* (qupp. 42) tulleriiarinerni equngassut taanna ersarissarneqarpoq, tassami meeqqat atuarfiini *ilinniartitsisut ilinniagaqaqqinnerinut kursusit pilersaarutaannik, imarisaannik aqqissuunneqarnerinillu* ersarissumik neqeroorfigineqarmata, paaqqinnittarfiilli ersarinngitsumik *"Sulunnik"-suliniutinut periusissiamik ineriartortitsinissaannut* neqerorfigineqarlutik.

- Kammagiittamut tunngatillugu ulluklut paaqqinnittarfiit taamaallaat ersarinngitsumik taaneqarput, naak paaqqinnittarfinnut tunngasut *Tunuliaqutaani siunertaanilu* aammalu periusissiap kap. 1.8-mi *Suliffeqarfiit atuarfiillu meeqqat ineriartornerannut sunniutaanni ulluklut paaqqinnittarfiit meeqqat ineriartorneranni* qitiulluinnartut taaneqaraluartut.

Tusarniaassutini takusinnaavarput meeqqat atuarfianni atorfeqartut inatsisissanut ilinniaqqinnissamullu innersuussutini siullunneqartut, paaqqinnittarfinnili sulisut ima taaneqartut *"Suluit, siunnersuuteqaqqullugit qaaqquneqartut"* aamma kajumissaarneqartut *"pimmatigineqartarnerup akiorneqarnerani peqataallutik namminneq suliaminnik suliniutiminnillu ilanngusseqqullugit"*. Tassunga ilanngullugit ilaatigut taaneqarput *"sunngiffimmi ornittakkat (paarsisarfiit), ungdomsklubbit, inuusuttut ornittagaat, timersosqatigiiffiit aamma nipilersornermik ilinniarfiit il.il."*. Taamattaq aamma taaneqartariaqaraluarput Fritidshjemmit, atuarfiup sunngiffimmi sammisassaqaqtitsivii, Juniorinut klubbit, Sammisassaqaqtitsiviit, innarluutilinnut sullissiviit aammalu ulloq unnuarlu paaqqinnittarfiit.

PI/SPS-ip maqaasivai paaqqinnittarfinni sulisunut *Pilersaarutit, imaritinneqartut ilinniaqqinnerillu aqqissuussat, taakkununga ilanngullugit sulisut ilinniarsimasut ilinniarsimannigitsullu. Sulisut taakkua meeqqat inuusuttullu inuunerannut annertuumik suliaqartut saniatigut ingerlatitsisussatut isigineqarput taallugit Suluit, ilinniaqqinnissaminnik qulakkeerinniffigineqaratik, kisiannili namminneq suliaminnik suliniutiminnillu tunniussinissaannut qaaqquneqarlutik. Uatsinnit isigalugu sulisut pingaaruteqarluinnartut kingulliunneqarput, nuna tamakkerlugu pimmatiginninneq akiorniarlugu periusissiap kissaatigineqartutut piviusunngornissaanik akornusiinnaasumik.*

Atortussiani empiriskiusuni qupp. 53-imi taaneqarpoq, meeqqat atuarfiata suliffeqarfiillu meeqqat inuusuttullu ullukkut atuareeraangamik ornittagaasa akornanni suleqatigiinneq annikitsuusoq, tamannalu pimmatiginnittarneq atugarliornerlu qanoq iliuuseqarfigineqassappata pitsaasutut isigineqarsinnaangilaq. Soorlu ilinniagaqarfinni sulisut pimmatiginninneq pillugu ilisimasanik amigaateqartut soriarsinnaanatillu misigisimasut, paaqqinnittarfinni sulisut aamma taama misigisimappat (ilisimasanik pisariaqartitsineq soorlu *Kammagiitamik suliniutip Naliliiffiginerani* inernilerneqarpoq). Suleqatigiinnissaminnut periarfissaqassagunik ataatsimoorussaminnik oqaaseqartariaqarput pimmatiginninnerlu pillugu ilisimasaqarlutik, tamannalu pisinnaavoq kursusernernerut ilinniaqqinnernullu periarfissaqarnikkut taakkualu ingerlanneranni naapeqatigiittarnertigut. Suliakkiissummi aamma tamanna taperserneqarpoq, una oqaatigineqarmat:

” Naalakkersuisup pingaartumik erseqqissaatigaa ”inersimasut ulluinnarni meeqqanik inuusuttunillu sullissisut taakkuusut avatangiisinik ataatsimooqatigeeriaatsinillu taakkuninnga pilersitsisuussasut, meeqqat, inuusuttut angajoqqaallu qanimut peqatigalugit. Aammattaaq qulakkeersimasariaqarpoq, atuarfinni paaqqinnittarfinnilu pimmatiginninnermik pisoqarsimatillugu qanoq iliuuseqartoqartarnissaa, kiisalu taamatut pisoqartillugu ajornartorsiutit meeqqanut angajoqqaavinullu isumagisassanngorlugit imminiiginnarneqartannginnissaat nakkutigisassagaat. Tamanna peqqutigalugu pimmatiginnittarnerup pinaveersaartinneqartarnissaa pitsaasunillu avatangiisitigut atugassaqartitsisarnissaq tamanit pingaartinneqarluinnartariaqarpoq.”

Kultureqarnermut, Ilinniartitaanermut, Ilisimatusarnermut Ilageeqarnermullu ataatsimiisitaliap kajumissaarutigaa, pimmatiginnittarnerup pinaveersaartinnissaanut periusissiamik siumut isigaluni sulinermi pissutsit makkua ilanngunneqartariaqartut:

- Attaveqatigiittarfinni digitaliusuni pimmatiginnittarneq,
- ulluunerani paaqqinnittarfii, atuarfiup inuusuttullu ilinniarfiisa avataanni pimmatiginnittarneq taakkua suliniutaannut aamma attuumassuteqartoq.
- kiisalu ulluunerani paaqqinnittarfii, atuarfiit ilinniartoqarfiillu akimorlugit ilisimasaqartunut, ilaqutariinnut, ikinngutinut soorluttaaq allanut attuumassuteqarsinnaasunut periusissiaq sammitinneqassasoq.” (Ilanngussaq 1: 47)

PI/SPS-ip pingaartutut isigaa, ”Nuna tamakkerlugu pimmatiginninneq akiorniarlugu periusissiammi” innersuussutit ilinniagalinnit ataatsimoorullugit ingerlanneqarnissaat

aammalu pædagogit ilinniartitsisullu ilinniakkamikkut ineriartortinneqarnerat assigiissumik ingerlanneqassasoq.

Kalaallit Nunaanni ilisimasat pitsaanerpaamik atorneqarnissaat angujumallugu makkua ilisimasaqarfiginissaat iluaqutaassaaq:

- Suliffeqarfiit sorliit pimmatiginninnerup qanoq iliuuseqarfiginissaanut pinaveersaartinnissaanullu ima qaffasissusilimmik ilisimasaqarpat, naammaginartumik pitsaassusilinnik kursusinik ilinniaqqinnernillu neqerooruteqarsinnaallutik
- Ilinniarfinni taakkunani kikkut kursusersinnaanersut ilinniaqqissinnaanersullu ersarissaaneq
- Ilinniarfiit taakkua aqqutigalugit ilisimasalik siammarterinermi akimmiffiusinnaasut
- Akimmiffiusinnaasut qanoq anigorneqarsinnaanersut

Nukinnik atuinissaq erseqqissaatigaarput, akimmiffiusinnaasut ukua takusinnaagatsigit:

PI/SPS-ip *Pædagogitut sulisut ilinniakkamikkut qaffassarneqarnerat*-nnut annertuumik illersortaavoq (qupp. 31) aammalu PI/SPS-ip Piorsaavia aqqutigalugu ukiuni kingullerni AMA-kursusi "*Peqataatitsineq aqqutigalugu pimmatiginninnermik appartitsineq*" paaqqinnittarfinni sulisunut ilinniarsimangitsunut, 6-15-inik ukiulinnik sullissisunut, neqeroorutaavoq (Aamma kursusp imaa unani takuuk [AMA - Peqataatitsineq aqqutigalugu pimmatiginninnermik appartitsineq \(6 – 15-inut ukiulinnut\) \(sps.gl\)](#)).

Taamaattorli maannakkut inatsisit atuuttut suliassallu agguarsimani isigissagaanni PI/SPS-ip ilinniartitsisunut pædagoginullu ilinniarsimasunut kursusinik ilinniaqqinninnerlu neqeroorsinnaanera periarfissaqanngilaq, tassami taamaallaat paaqqinnittarfinni sulisunut ilinniarsimangitsunut kursuertitsinerit ilinniaqqinnerillu tapiiffigineqartarmata. Malinnaatitat siullermeertumik ataatsimiisinneqarmata atugassarititaasut Naalakkersuisoqarfimmut ilisimatitsissutigineqarput qanorlu iliuuseqarfiginissaa kingusinnerusukku suliariumaneqarluni. Atugassarititaasut taakkua misissorneqanngippata allanngortinneqanngippatalu nuna tamakkerlugu ilinniagallit peqatigiillutik suliniuteqarneranni pimmatiginninneq pillugu ilisimasat siaruarternissaannut akimmiffiulissaaq.

Tulliullugit naggataarutaasumik eqqumaffigisassatut allatat PI/SPS-ip periusissiamik atuarnermini paasiuminaatsillugit naammattoorpai erumassutigalugillu. Taamaattumik ukua

nassuiarneqarnissaat, ersarissarnissaat imaluunniit annertunerusumik oqaaseqarfigineqarnissaat ujjartorparput:

- Meeqqat atuarianni didaktikkimi taaguutini atuneq, soorlu *allanngorartitsisumik atuartitsineq* aamma *avatangiisit ilaalersillugit didaktikki, ilisimasanik ineriartorteriikkatut* eqqartorneqartut, kisiannili EVA-p naliliinera takkutipaa Atuarfitsialaap aallartisarneqarnerani annertuumik taakkua amigaateqarfigineqartut (tak. EVA 2015, *Kalaallit Nunaani meeqqat atuarfiat*).

- Periusissiami taaguutit *Inuussutissarsiornermut ilinniarfiit* aamma *Inuusuttut ilinniarfiit* atugaapput. Taaguutit taakkua qanoq immikkoortinneqarsimani takujuminaappoq taamaammallu aamma inuussutissarsiornermut ilinniarfiit pisussaaffiit pisinnaatitaaffiillu suut malitassarineraat takujuminaalluni, nukiillu qanoq tulleriissarneqassanerat naatsorsoruminaalluni (soorlu qupp. 30). Taamaammat aamma ilinniagallit suliniutissaat kommunimit ingerlanneqartussat inuussutissarsiornermut ilinniarfinnut atorneqassanersut paasiuminaappoq (Qupp. 30.).

- Ilinniutit atortussallu pitsaasut qallunaatuut amerlapput, taakkualu assingi kalaallisuut samminiakkami atorluarneqarsinnaasut nassaariuminaallutik. Atortussiat atorneqarsinnaasut nutserneqarsinnaasuuppata pitsaassagalarpoq, pimmatiginnittarneq akiorniarlugu atortussianik kalaallisuunik ineriartortitsisoqarlunilu siammarterisoqalernissaata tungaanut.

- Issuarneqartumi uani oqaaseq ‘suliassiissutaassaaq’ qanoq isumaqartinneqarpa:

2) *Pimmatiginninnermut akiuiniarluni suliniut ilinniarfinni pineqartuni suliassiissutaassaaq (ilinniarfitsisunngorniarfimmi, pædagogit ilinniarfiini, inuusuttut ilinniarfiini pædagogikummimi, atuartut angerlarsimaffiini, Ilinniusiorfimmi, il. il.)*” (qupp. 29), aamma ” *Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfimmi suleqatigiit nunamut tamarmut atuuttut ataqatigiissaarisullu*” taakkuunerlutik, pimmatiginnittarnermut akiuiniarnermut suliniutinik suliakkerneqartussat, soorlu pædagogit ilinniarfiini?

- Ilinniartut inersimasut ilinniarfinni ingerlaqqiffiusuniittut kollegiani aamma najugaqartarput. Taakkunani ‘kollegiani ilinniarfitsisut’ suliassanik ujarlerlutik suliagarneq ajorput, taamaammat kollegiani ilinniarfitsisut inuussutissarsiornermut ilinniarfinni imaluunniit allani, 18-it ataallugit

<p>ukiulinnik najugaqarfiunngitsuni atuutilissappata suliassamut tassunga aningaasaliisoqartariaqassaaq.</p>
<p>Ilanngunneqarnera tunngavilersorneralu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sunngiffimmi paaqqinnittarfiit (periusissiami aamma taaneqartut) kiisalu: ”Juniorinut klubbit, Sammisassaqtitsiviit, innarluutilinnut sullissiviit aammalu ulloq unnuarlu paaqqinnittarfiit” atuuffi assigiinngitsut najoqqutaralugit taagorneqarput. - Periusissiaq pædagogit ilinniarfii kiisalu pædagoginut ilinniaqqinnissamut neqeroorutit eqqarsaatigalugit annertusarneqassaaq. Immaqalu ilinniaqqinnissamut neqeroorutit ilinniartitaanernut assigiinngitsunut taakkununga marlunnut tamanut modulitut ilinniartitsisut angalasut atorlugit ingerlanneqarnissaat eqqarsaataasinnaavoq.

11. Isumaginninnermut, sulisoqarnermut nunamullu namminermut Naalakkersuisoqarfik

<p>Oqaaseqaatit: Isumaginninnermut, sulisoqarnermut nunamullu namminermut Naalakkersuisoqarfik oqaaseqaatissaqanngilaq.</p>
<p>Ilanngunneqarpoq: Naamik</p>
<p>Tunngavilersuut: Oqaaseqaatit siunnersuummik allanngortitsinissamut tunngavissaqartitsinngillat.</p>